

LEIDSCH JAARBOEKJE.

P. J. MULDER & ZON — LEIDEN.

1936

JAARBOEKJE

J A A R B O E K J E

VOOR

GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE

VAN

LEIDEN EN RIJNLAND

TEVENS ORGAAN VAN DE
VEREENIGING „OUD-LEIDEN”

1935-1936

(ACHT-EN-TWINTIGSTE DEEL)

LEIDEN — P. J. MULDER & ZOON

EEN WOORD VOORAF.

Het verheugt ons het Jaarboekje wederom aan alle belangstellenden in Leidens geschiedenis te kunnen aanbieden met onzen hartelijken dank aan onze medewerkers, den uitgever en erkentelijk voor den steun der vroedschap. De toekomst van het boekje is echter zeer onzeker geworden; wij beramen plannen zijn voortbestaan mogelijk te maken.

Leiden, April 1936.

DE REDACTIE.

VEREENIGING „OUD-LEIDEN”.

VERSLAG OVER HET JAAR 1935.

Op 8 Maart hield Jhr. Mr. M. A. Beelaerts van Blokland een lezing over de geschiedenis van **Societeit Minerva**, welke zeer geanimeerde voordracht o. a. werd bijgewoond door praeses en **ab-actis** van het Collegium.

Op 2 November bracht de Vereeniging „Oud-Haarlem” een bezoek aan Leiden. Onder leiding van de **heeren** Verburt, Swierstra en Braat werd een groot aantal belangrijke oude gebouwen bezichtigd.

Bij het opstellen van het programma bleek weer duidelijk hoeveel bezienswaardigs Leiden nog bezit, want het was moeilijk een keuze te maken en zeer veel van wat zeker niet minder belangrijk was moest achterwege gelaten worden. Aan de lunch in den Vergulden Turk en later aan de thee in Zomerzorg waren de drie gidsen de gasten van „Oud-Haarlem”. De uitnoodiging om met de leden van „Oud-Leiden” te gelegener tijd een excursie naar Haarlem te ondernemen werd door onzen vice-voorzitter namens het bestuur gaarne aangenomen.

Tenslotte had op Dinsdag 26 November een excursie plaats, die voornamelijk ten doel had onder de leden van het L.S.C. eenige propaganda te maken,

VIII

niet alleen voor onze vereeniging maar vooral ook voor Leidens oude gebouwen. Bezocht werden het Rijnlandhuis, waar Mr. Slagter zoo vriendelijk was het gezelschap rond te leiden en vervolgens de hofjes van Loridan en Meermansburg. Dank zij de groote activiteit van den heer Bosch van Rosenthal, was de deelneming vooral van de zijde der leden van het L.S.C. bijzonder groot.

Als steeds wijdde ook in het afgeloopen jaar de vereeniging haar aandacht aan het behoud van het stadsschoon. Op de Hooigracht vatte een banketbakker het snoode plan op om zijn winkelgevel, met typische vroeg-negentiendeeuwsche uitstalkast, de eenige, welke nog in Leiden was overgebleven, te vervangen door een karakterlooze moderne winkelpui. Oud-Leiden slaagde er aanvankelijk in, den man over te halen, een op haar kosten door een bekwaam architect vervaardigd ontwerp te aanvaarden, waarbij het aardige karakter van den winkel bewaard bleef. Maar op het laatste moment kwam de bewondering voor het karakterlooze toch weer bij hem boven en werd de geboden hulp nog botweg afgeslagen.

Met een andere bemoeiing was de vereeniging gelukkiger, n.l. met een bijdrage, op verzoek van de Vereeniging „de Hollandsche Molen” gegeven, in de herstellingskosten van de wieken van den mooien houtzaagmolen van de firma Mulder, aan de Mare. De bijdrage werd door genoemde firma, die haar mooien ouden molen in eere houdt, gaarne aanvaard.

In het bestuur had een enkele verandering plaats. In Februari 1936 is de heer A. Bickcr Caarten **secre-**

IX

taris geworden in de plaats van Dr. W. C. Braat; van de hand van laatstgenoemde is bovenstaand verslag; de heer J. Kranenburg trad af als vertegenwoordiger van het L.S.C. en werd als zoodanig opgevolgd door Jhr. L. H. N. F. Bosch Ridder van Rosenthal. Mej. Dora Vles trad af als vertegenwoordigster der V. Vr. S. en werd vervangen door Mej. T. Meyers.

Het ledental ging, vooral door de energieke propaganda van de heeren Kranenburg en Bosch van Rosenthal, in het afgelopen jaar wederom vooruit.

HET BESTUUR.

STATUTEN

Overgenomen uit „Bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscoutanf* van Vrijdag 23 en Zaterdag 24 Juni 1933, n°. 121.

VEREENIGING: Oud-Leiden - te Leiden.

1. De vereeniging : Oud-Leiden is gevestigd te Leiden en stelt zich ten doel de bevordering van de kennis van en de belangstelling in de geschiedenis van Leiden en omstreken en het behoud der aldaar nog aanwezige bouwwerken en voorwerpen, belangrijk voor de **locale** en kunstgeschiedenis.

2. Zij tracht dit doel te bereiken door:

a. het houden van voordrachten en tentoonstellingen, het uitgeven van geschriften en het steunen van pogingen, door anderen in den geest der **vereeniging** ondernomen;

b. het steunen van de pogingen van de commissie voor het stedelijk museum tot het bijeenbrengen van voorwerpen, belangrijk voor de geschiedenis van Leiden en omstreken;

c. het verzamelen van gegevens over in Leiden en omgeving nog aanwezige oude gebouwen en historische voorwerpen ;

d. alle andere wettige middelen. die aan het doel bevorderlijk zijn,

XI

3. Lid der vereeniging is ieder, die zich hiertoe bij het bestuur opgeeft en de vastgestelde contributie betaalt.

Lid-begunstiger is ieder, die een contributie betaalt van minstens *f* 10.— per jaar of een bedrag in eens van minstens *f* 100.—.

Het lidmaatschap zoowel van gewone leden als leden-begunstigers en corresponderende leden eindigt door overlijden, bedanken en royement bij besluit van de algemeene vergadering, op voorstel van het bestuur.

4. De contributie der gewone leden bedraagt minstens *f* 4.— per jaar of zooveel meer of minder als door de algemeene vergadering zal worden vastgesteld. Het vereenigingsjaar loopt van 1 Januari tot en met 31 December. Het bestuur kan **corresponderende** leden benoemen, buiten Leiden woonachtig. Deze betalen geen contributie, doch hebben gelijke rechten als de leden, behalve ten opzichte van de door de vereeniging uit te geven werken.

5. De leden hebben recht van toegang tot alle ledenvergaderingen en door de vereeniging te houden tentoonstellingen.

Zij ontvangen de door of met steun van de **vereeniging** uit te geven werken gratis of tegen verminderd tarief.

De corresponderende leden genieten alleen van deze laatste bepaling, indien zij de voor de gewone leden vastgestelde contributie betalen.

6. Het bestuur bestaat uit minstens 5 leden, op

XII

de binnen de eerste 3 maanden van het jaar te houden algemeene vergadering door de leden te benoemen.

Zij nemen voor één jaar zitting, doch zijn terstond herkiesbaar.

In die jaarvergadering wordt verslag gedaan van het afgelopen vereenigingsjaar en rekening en verantwoording afgelegd.

7. De besluiten worden in alle vergaderingen genomen bij volstreckte meerderheid van stemmen, uitgebracht door de aanwezige leden.

Bij staking van stemmen over zaken is een voorstel verworpen, bij staking van stemmen over personen beslist het lot.

Blanco stemmen worden beschouwd als niet te zijn uitgebracht.

Leden-begunstigers en **correspondeerende** leden hebben gelijk stemrecht als de gewone leden.

8. Naast de door de algemeene vergadering te benoemen bestuursleden kunnen zitting nemen een lid, aan te wijzen door burgemeester en wethouders van Leiden, een lid, aan te wijzen door het collegium van het Leidsch Studentencorps en een lid door het bestuur der Vereeniging van Vrouwelijke Studenten te Leiden.

Deze 3 bestuursleden moeten lid zijn der **ver-**eeniging.

9.. Het bestuur benoemt uit zijn midden een voorzitter, een ondervoorzitter, een secretaris en een

XIII

penningmeester en regelt onderling de werkzaamheden.

10. De inkomsten der vereeniging bestaan uit contributies, legaten, giften in eens, *entrée's* op te houden tentoonstellingen, opbrengst van uit te geven werken en andere mogelijke baten.

11. De vereeniging, oorspronkelijk opgericht 5 November 1902, is, te rekenen van 5 October 1932, opnieuw aangegaan voor den tijd van 29 jaren en 11 maanden, en eindigt alzoo 4 September 1962.

12. Niet in deze statuten voorziene gevallen worden door het bestuur beslist.

13. Wijzigingen in deze statuten mogen alleen gebracht worden door besluit van de volstreckte meerderheid der leden, aanwezig op een algemeene vergadering, nadat het voorstel hiertoe minstens een week te voren aan de leden is medegedeeld.

Deze wijzigingen treden eerst in werking, nadat hierop de Koninklijke goedkeuring is verkregen.

Bij ontbinding der vereeniging wordt bij het ontbindingsbesluit geregeld op welke wijze gehandeld zal worden met de eventueel in het bezit der vereeniging zijnde voorwerpen.

Het archief wordt aan het gemeentebestuur van Leiden aangeboden ter plaatsing in het gemeentearchief en het eventueel aanwezig batig saldo, na aftrek van alle lasten, wordt aangeboden aan de gemeente Leiden, om te strekken tot aankopen

XIV

ten behoeve van het stedelijk museum, behoudens de inachtneming van de voorschriften van art. 1702 B. W.

(Volgen de onderfeekeningen)

Goedgek. bij Koninklijk besluit d.d. 17 Mei 1933
n°. 81.

Mij bekend.

De Minister van Justitie.

Namens den Minister,

De Secretaris-Generaal,

J. P. DE MEIJERE.

Vereeniging „Oud-Leiden”

Bestuur:

PROF. DR. L. KNAPPERT, *Voorzitter*.
DR. MR. J. W. VERBURGT, *Onder-Voorzitter*.
A. BICKER CAARTEN, *Secretaris*, Morschkade 15a.
E. W. WICHERS ROLLANDET, *Penningmeester*,
Konninginnelaan 6, Oegstgeest.
DR. W. C. BRAAT.
FELIX DRIESSEN.
G. F. E. KIERS.
A. KRANTZ.
DR. J. E. KROON.
MR. A. VAN DE SANDE BAKHUYZEN.
L. H. N. F. M. BOSCH RIDDER VAN ROSENTHAL.
MEJ. T. T. MEJERS.

Commissie voor de redactie van het Jaarboekje:

PROF. DR. L. KNAPPERT, *Voorzitter*.
MEJ. A. J. VERSPRILLE, *Secretaresse*.
W. J. J. C. BIJLEVELD.
DR. MR. J. W. VERBURGT.
DR. J. E. KROON.

Ledenlijst der Vereeniging „Oud-Leiden”

Bake, G. van den Wall	Dr. W. C. Braat.
Bakhuyzen,	G. F. Brantsma.
Mr. A. van de Sande	C. M. Briët.
W. F. H. Baron.	Mr. P. E. Briët.
H. van Batenburg.	P. E. E. Briët.
Jhr. Mr. M. A. Beelaerts van	W. Briët Jr.
Blokland.	Burgersdijk en Niermans.
Jhr. P. R. Beelaerts van	W. F. van der Burgh.
Blokland.	Bern. Buurman.
Dr. A. Beets.	W. J. J. C. Bijleveld.
F. W. v. d. Berg.	Prof. Dr. A. W. Bijvanck.
Mr. H. A. van Beuningen.	W. van Rossum du Chattel.
A. Bicker Caarten.	Intercorporeel Dispuut „Clio”
A. M. de Blauw.	Dames Coebergh.
Mej. Mr. M. E. Blok.	Mr. H. M. A. Coebergh.
Prof. Mr. D. van Blom.	J. A. P. Coebergh.
H. W. Blöte, Arts.	A. Coert.
J. E. Boeke.	A. E. Cohen.
Prof. Dr. J. N. Bakhuizen	B. Corts.
van den Brink.	H. van Cranenburgh.
P. J. A. Boeles.	W. K. Baron van Dedem.
Boltjes, Dr. P. M. Kingma	Mej. E. P. Dietz.
Ir. D. Boogerd.	J. A. A. Dool.
Ir. A. G. Bosman.	A. van Dorp.

G. C. A. van Dorp.
 H. C. Dresselhuys.
 Felix Driessen.
 Ir. G. L. Driessen.
 S. J. C. Dunlop.
 A. J. M. van Dijk.
 Dr. D. A. H. van Eck.
 A. H. Emmerling.
 A. P. A. Eskens.
 H. G. van Everdingen.
 J. B. Everwijn.
 Prof. Jhr. Mr. Dr.
   W. J. M. van Eysinga.
 H. Filippo W.F.zn.
 H. A. v. d. Flier.
 Mej. H. J. de Fremery.
 A. W. Frentzen.
 R. Froger.
 Mr. E. J. Gelderman.
 Jonkvr. A. M. C. Gevaerts.
 H. Goedhart.
 Mevr. T. J. de Graaff-
   Klijnstra.
 J. J. Groen.
 Mej. A. E. Groll.
 Mr. F. D. L. Gunning.
 Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijsselaar.
 Haan, Mr. F. K. Reysenbach de
 G. W. Haas.
 C. H. Hanegraaff.
 K. J. Hardeman.

Mr. G. C. D. Baron van
   Hardenbroek.
 [hr. K. D. J. van Haeften
 D. Hartevelt H.Czn.
 l. J. Havelaar.
 l. J. Havelaar Jzn.
 C. J. van Heekeren.
 G. C. Helbers.
 Mej. M. S. C. Heyman.
 Mej. M. A. Hissink.
 P. J. van Hoeken.
 Prof. Dr. J. van der Hoeve.
 Dr. J. H. Holwerda.
 Hordijk, Mr. P. A. Pijnacker
 Prof. Dr. J. Huizinga.
 Hurgronje, Prof. Dr. C. Snouck
 Prof. Mr. H. A. Idema.
 Mej. W. Jacometti.
 P. Jasperse.
 H. J. Jesse.
 Jong, A. P. Schram de
 Mr. O. W. S. Josephus Jitta.
 Dr. R. A. Kern.
 G. F. E. Kiers.
 J. Kloos.
 Prof. Dr. L. Knappert.
 A. B. J. Koch.
 Mr. N. Kolff.
 W. J. Kolff.
 Mej. C. Korsse.
 A. de Koster.

J. F. X. Sanders.	W. H. Vermaes.
Mr. J. R. Schaafsma.	Mevr. Wed. Dr. P. Vermeulen.
H. N. Baron Schimmel-	Mej. I. M. Versluys.
penninck van der Oye.	Mej. A. J. Versprille.
W. A. A. J. Baron Schimmel-	Virtus Concordia Fides.
penninck van der Oye.	J. de Visser.
J. F. G. Schlingemann.	H. Vles.
Jhr. W. L. Schorer.	Mevr. Röder-Vles.
Mevr. J. Schots.	Mevr. Wed. Prof. Mr. W. van
H. A. Schouten.	der Vlugt-Rauwenhoff.
J. Schreuder.	E. Th. M. Baron van Voorst
M. Schreuder.	tot Voorst.
M. A. van Slingenberg.	Prof. Dr. J. Ph. Vogel.
H. Baron de Smeth.	Th. R. H. Vreede.
Mr. A. J. Sormani.	Vereen. t. bev. v. h. Vreem-
C. C. Spiegel	delingenverkeer te Leiden.
A. C. J. Stark.	Prof. Dr. J. de Vries.
Jhr. G. J. Stoop.	H. van de Waal.
W. J. P. Suringar.	Th. A. de Walle.
N. J. Swierstra.	Mr. L. J. Welter.
Mevr. M. E. Timmermans-	Mej. A. M. Weydung.
van der Goes.	P. H. J. Wichers.
J. Varkevisser.	K. Wiersma.
H. P. Veldhuyzen.	R. de Wilde F.Gzn.
R. K. Aeneae Venema.	N. J. Woensdrecht.
Dr. Mr. J. W. Verburgt.	W. F. Verhey van Wijk.
H. D. Verdam.	L. J. F. Wijsenbeek.
P. Verloren van Themaat.	J. van der Zanden.
-

KORTE KRONIEK

VAN

LEIDEN EN RIJNLAND

KRONIEK 1935

- 2 Jan. De Heer G. S. de Haan, chef van de teekenkamer bij den dienst van Gemeentewerken, op 42-jarigen leeftijd overleden.
- 8 „ Afscheid van hoofdagent J. Klut.
- 11 „ Nieuwkoop c.a. in hoogste instantie veroordeeld tot het betalen van bundergeld aan Rijnland.
- 12 „ De Heer J. B. Meynen neemt ontslag als lid van den Gemeenteraad, welke functie hij van 1920-1935 voor de Christ. Unie heeft vervuld.
- 14 „ Oud-Acad. Ziekenhuis, met name het gedeelte, waarin vroeger de verloskundige kliniek van Prof. Dr. P. C. T. van der Hoeven was gevestigd, als collegegebouw in gebruik genomen.
- 19 „ Dr. J. C. M. Timmermans, arts te Leiden, op 67-jarigen leeftijd te Oegstgeest overleden.
- 21 „ 50-Jarig jubileum van den Heer A. Vonk als koster bij de Ned. Herv. Gemeente te Zoeterwoude.
- 24 „ 7de Lustrum der Ver. v. **Vrouwel.** Studenten.
- 30 „ Afscheid van Mr. A. van der Elst als ambtenaar van het O.M. bij het kantongerecht.

- 2 Febr. Afscheid van den Heer J. Noë als keurmeester-hoofdopzichter van het Openbaar Slachthuis.
- 3 „ Intrede van Ds. F. ten Cate als predikant der Doopsgezinde Gemeente van Leiden.
- 5 „ De Heer J. Wagemaker, notaris te Noordwijk, op 57 jarigen leeftijd overleden.
- 5 „ Intrede van Ds. H. A. Wiersinga als predikant bij de Gereformeerde Gemeente van Leiden.
- 8 „ Dies natalis der Leidsche Hoogeschool.
- 10 „ Intrede van Ds. Mispelblom Beyer als predikant bij de Remonstrantsch Gereformeerde Gemeente van Leiden.
- 13 „ 50-Jarig jubileum van den Heer C. Bouwmeester bij de N.V. Gebr. Eggink, bloembollenhandel te Voorschoten.
- 13 „ Mevr. W. A. van Ommeren-de Voogt, stichteres o.a. van het Johannahuis en het Wavopark te Wassenaar, op 68-jarigen leeftijd te Wassenaar overleden.
- 14 „ Plechtige consecratie van de nieuwe R.K. kerk te Nieuwkoop.
- 23 „ De Heer P. du Croix, apotheker, op 52-jarigen leeftijd overleden.
- 27 „ Dr. P. A. A. Boeser, oud-lector in de Egyptologie aan de L. Universiteit en oud-onder-directeur van het Rijksmuseum van

Oudheden, grondlegger van de studie in de Egyptologie hier te lande, op 76-jarigen leeftijd overleden.

- 1 Mrt. 75-Jarig bestaan v.h. Leidsch Dagblad.
- 1 „ Opening van het nieuwe Raadhuis te Leiderdorp.
- 1 „ Dr. Murk Jansen, privaat-docent in de orthopaedie aan de Rijks-Universiteit en directeur van de Anna-kliniek, op 67-jarigen leeftijd overleden.
- 1 „ Tot burgemeester van Woubrugge is benoemd de Heer H. B. N. Mumsen te 's-Gravenhage, controleur bij den Rijksdienst voor de steunverleening aan het Departement v. Sociale Zaken.
- 16 „ Officieele opening jongens-paviljoen „Nieuw Voordorp”.
- 19 „ Dr. C. P. van Nes, chirurg te Groningen, door het Bestuur der Vereeniging voor Misvormden benoemd tot Directeur der Anna-Kliniek.
- 30 „ Afscheid van den Heer K. Salverda als Gemeente-Secretaris te Alphen.
- 1 Apr. Beëdiging en installatie van Mr. F. A. Helmstrijd als Secretaris der Gemeente Alphen.

- 11 Apr. Gouden jubileum van den heer J. Groenedijk als zetter in dienst bij de inrichting voor Gemeente-administratie N. Samson N.V. te Alphen.
- 12 „ De heer A. Schellingerhout 50 jaar werkzaam op de dakpannen- en draineerbuizenfabriek van de fa. Jac. Oppelaar te Koudekerk.
- 23 „ Eerste steenlegging der nieuwe St. Petruskerk op terrein nabij de Kamerhgh Onneslaan.
- 23-25 „ 25e Ned. Natuur- en Geneeskundig Congres te Leiden.
- 26 „ 75-Jarig bestaan der Rederijderskamer „H. K. Poot” te Bodegraven.
- 29 „ Bevestiging van Ds. H. van Dijk als predikant bij de Ned. Herv. Gemeente te Rijnzaterwoude.
- 29 „ 50-Jarig jubileum van den heer P. J. Jesse als blikslager b.d. N.V. Conservenfabriek Hoogenstraten.
- 1 Mei De heer W. A. Couzy, brandmeester te Amsterdam, met ingang van 1 Mei 1935 benoemd tot inspecteur van politie 1e klas, speciaal belast met de leiding van de brandweer.

- 3 Mei Inaugureele rede van Prof. Mr. J. J. Schrieke, als buitengewoon hoogleeraar in het Staats- en Administratief recht van Ned. Indië.
- 3 „ Teraardebestelling van den Heer P. Werkman, oud-leeraar in de Fransche Taal en Letterkunde aan de Gem. H.B.S.
- 6 „ De heer A. Vilders, pedel van het Leidsch Studentencorps, op 39-jarigen leeftijd overleden.
- 6 „ Intrede van Ds. M. Hengeveld als predikant bij de Gereformeerde Kerk te Hazerswoude.
- 6 „ 350-Jarig bestaan der Maria-Congregatie.
- 10 „ Gouden jubileum van het Theologisch Collegium „Chrysostomus”.
- 10 „ Inaugureele rede van Prof. Mr. F. D. Hollerman, buitengewoon hoogleeraar in het adatrecht in Ned. Indië.
- 17 „ De molen „De Stier” wordt gesloopt.
- 23 „ Afscheidscollege van Prof. Dr. Albert Verwey als hoogleeraar in de Ned. Letterkunde.
- 24 „ Inaugureele rede van Prof. Dr. J. P. B. de Josselin de Jong als hoogleeraar in de Volkenkunde van Ned. Indië.
- 31 „ Afscheid van den Heer D. van Lith als ondercommandant en w.n. commandant van de Leidsche Brandweer.

XXVII

- 31 Mei Afscheid van den Heer E. Rollema als secretaris der gemeente Koudekerk.
- 1 Juni Opening van het zwembad te Alkemade.
- 5 „ Bij K.B. is tot notaris te Noordwijk benoemd Mr. C. Punt.
- 7 „ Inaugureele rede van Prof. Dr. S. E. de Jongh als hoogleeraar in de Pharmacologie.
- 14 „ Officieele opening van het recreatiegebouw van „Endegeest”.
- 15 „ 100-Jarig bestaan v. d. fabriek der N.V. Edelmetaalbedrijven te Voorschoten, m.n. N.V. Zilverfabriek „Voorschoten” en N.V. Kon. Begeer.
- 19 „ De Heer P. v. d. Ven benoemd tot gemeente-secretaris van Stompwijk.
- 21 „ De Heer W. E. Termond, leeraar machinebankwerker aan de ambachtsschool, op 62-jarigen leeftijd overleden.
- 23 „ Intrede van Ds. P. A. A. Klüsener als predikant bij de Ned. Herv. Gemeente te Bodegraven.
- 26 „ Huldiging van Dr. J. J. de Gelder na zijn aftreden als directeur-conservator van het Prentenkabinet.
- 28 „ De Heer J. Bots, Directeur v. d. Meelfabriek „De Rijn”, penningmeester der Zita Vereeniging en der R.K. Vakschool, op 65-jarigen leeftijd overleden.

XXVIII

- 29 Juni Aanvang van de viering van het 72e lustrum der Leidsche Hoogeschool.
- 29 „ Intocht der reunisten.
- 30 „ Concours-Hippique gehouden op het U.V.S. terrein aan den Kanaalweg ter gelegenheid van het Lustrum van het L.S.C.
- 1 Juli Lustrum-optocht : Intocht der Rederijkerskamers te Leiden.
- 1 „ Openstelling voor het verkeer van de groote nieuwe brug aan den Provincialen weg te Hazerswoude.
- 2 „ Dr. J. Meijer benoemd tot predikant-directeur der Martha-Stichting te Alphen.
- 2 „ Ontvangst in de Lakenhal door de Leidsche Rederijkerskamer: Liefd' is 't fundament.
- 2 „ Opvoering van het spel: de Vos Reinaerde.
- 5 „ Prof. Dr. D. Plooy, hoogleeraar in de theologie te Amsterdam, op 58-jarigen leeftijd overleden.
- 13 „ Afscheid van den Heer W. A. Kriest, als hoofd der opleidingsschool Aalmarkt, voor Gymnasium en H.B.S.
- 15 „ 50-Jarig jubileum van den Heer Herm. Woltemath als bloemistknecht bij de N.V. Joh. van Til Jzn. te Hillegom.
- 25 „ Prof. Dr. F. A. F. C. Went, bijzonder hoogleeraar in de plantkunde, op 72-jarigen leeftijd te Wassenaar overleden.

XXIX

- 26 Juli   Het triptiek „Het Laatste Oordeel” van Lucas van Leyden gerestaureerd, zoodanig dat de beeltenis van God den Vader weer aan het licht is gebracht.
- 26   „   Afscheid van den Heer W. Kijne als hoofd van de Julianaschool te Hillegom.
- 31   „   Afscheid van Jhr. K. W. L. de Muralt als burgemeester van Ter Aar.
- 31   „   Dr. N. Tinbergen tot wederopzeggens toe toegelaten als privaat-docent in de faculteit der Wis- en Natuurkunde om onderwijs te geven in de algemeene Zoölogie.
- 5 Aug.   De Heer H. Eerdbeek, notaris te Katwijk, op 61-jarigen leeftijd overleden.
- 7   „   Ir. P. de Gruyter, ingenieur bij het Departement van Verkeer en Waterstaat in **Nederlandsch-Indië**, benoemd tot ingenieur van het hoogheemraadschap van Rijnland.
- 15   „   Vertrek van de verpleegden van het Kon. Militair Invalidenhuis naar „**Bronbeek**”.
- 22   „   Jhr. Dr. W. A. Beelaerts van Blokland, griffier van de Eerste Kamer der Staten Generaal, op 52-jarigen leeftijd te **Oosterbeek** overleden.
- 26   „   Afscheid van Dr. Nienhuis, als predikant bij de Rem. Geref. Gemeente te Nieuwkoop.
- 2 Sept.   Opening der nieuwe openbare school te Katwijk a. Zee.

- 3 Sept. Ds. G. van Reenen, emeritus-predikant, van 1925-1927 hulppredikant bij de Gereformeerde Gemeente te Bodegraven, op 71-jarigen leeftijd overleden.
- 3 " Mgr. J. D. J. Aengenent, bisschop van Haarlem, oud-hoogleraar te Warmond en oprichter van het Philosophicum aldaar, op 62-jarigen leeftijd overleden.
- 3 " Opening der nieuwe Chr. U.L.O. school te Katwijk a. Zee.
- 10 " Opening van de nieuwe kweekschool voor bewaarschool-onderwijzeressen aan den Rapenburg (Vliet).
- 12 " De Heer W. E. A. vom Hofe benoemd tot pedel van het Leidsch Studentencorps.
- 13 " Afscheid van Ds. A. W. Voors als directeur der Marthastichting en installatie van Ds. J. Th. Meyer als zoodanig.
- 16 " Rectoraatsoverdracht. Prof. Dr. W. van der Woude treedt af als rector-magnificus; Prof. Mr. A. S. de Blécourt als zoodanig geïnstalleerd.
- 18 " 150-Jarig bestaan van „MathesisScientiarum Genetrix”.
- 19 " Officieele opening van de Vee- en Zuivel-tentoonstelling. Bezoek van H.M. de Koningin.

- 29 Sept. Afscheid van Ds. H. J. Grisnigt wegens zijn vertrek naar Harderwijk, van de Chr. Afgesch. Gemeente te Waddinxveen.
- 30 „ Afscheid van Ds. N. Bijdemast van de Chr. Geref. Gemeente te Boskoop.
- 30 „ Afscheid van den Heer L. Duval als inspecteur van politie.
- 30 „ Mevr. de Wed. de Vries-Egeling heeft een groote collectie koude kasplanten uit de collectie van Prof. Hugo de Vries aan den Hortus geschonken.
- 1 Oct. De Heer G. F. E. Kiers, directeur van Bouwen Woningtoezicht, benoemd tot inspecteur van de Volksgezondheid bij den dienst, welke i.h.b. is belast met de handhaving der wettelijke bepalingen betreffende Volkshuisvesting.
- 2 „ Installatie van den Heer B. J. Hogenboom als burgemeester van Ter Aar.
- 2 „ Overdracht van het Prins -Willem ■ Orgel door studenten en oud-studenten aan curatoren en senaat der Leidsche Universiteit.
- 2 „ Pastoor G. Daaimans, sedert 1910 pastoor te Boskoop, op 72-jarigen leeftijd overleden.
- 6 „ Afscheid van Ds. W. M. A. Kalkman van de Ned. Herv. Gemeente te Katwijk aan Zee.

- 25 Oct. De Heer J. W. Kobus, oud secretaris der Gemeente Katwijk, op 68-jarigen leeftijd overleden.
- 25 „ De Heer Th. Sprey, oud-wethouder te Alphen a. d. Rijn, op 74-jarigen leeftijd overleden.
- 26 „ Opening van het nieuwe Vliethuis aan het Rijn- en Schiekanaal.
- 29 „ De Heer H. J. Popp, leeraar in de handelswetenschappen aan de school van het genootschap „Kennis is Macht”, op 39-jarigen leeftijd overleden.
- 30 „ Ir. P. C. Lindenbergh benoemd tot directeur van de N.V. Leidsche Duinwater-Maatschappij.
- 3 Nov. Gouden jubileum van den Heer H. Blazer als meesterknecht bij de N.V. Turkenburg's Zaadhandel te Bodegraven.
- 3 „ Installatie van den Heer A. J. M. van Meeuwen als pastoor van Boskoop.
- 5 „ Afscheid van Dr. van Es als gemeenteraadslid voor de anti-revolutionaire partij.
- 8 „ Inaugureele rede van Prof. Dr. R. N. van Eyck als hoogleeraar in de Ned. Letterkunde.
- ± 9 „ Prof. Dr. H. Windisch, oud-Leidsch hoogleeraar in de Oud-Christelijke letterkunde en de uitlegging van het Nieuwe Testament op 65-jarigen leeftijd te Halle (Duitschland) overleden.

XXXIII

- 11 Nov. Jhr. van Eys heeft door bemiddeling van Prof. Dr. C. C. Uhlenbeck, oud-hoog-
leeraar aan de Leidsche Universiteit, een
groot aantal Bascologische en Iberolo-
gische boeken aan de Univ. bibliotheek
ten geschenke gegeven; deze collectie is
door Prof. Uhlenbeck gecompleteerd.
- 14 „ De korenmolen „De Vlinder” te Rijnsburg,
dateerend van omstreeks 1700, wordt
gesloopt.
- 15 „ Inaugureele rede van Prof. Dr. J. H. Oort
als buitengewoon hoogleeraar in de ster-
rekunde.
- 18 „ Dr. D. Nauta gereformeerd predikant te
Woubrugge, benoemd tot gewoon hoog-
leeraar in de theologie aan de Vrije Uni-
versiteit te Amsterdam.
- 17 „ Intrede van cand. M. Baan bij de Chr.
Geref. Gemeente te Rijnsburg.
- 16 „ De Heer H. E. de Ruyter Zijlker, arts te
Katwijk, op 70-jarigen leeftijd overleden.
- 22 „ Prof. Dr. E. Gorter, benoemd tot docent
bij de geneeskundige faculteit te Gent;
blijft hoogleeraar te Leiden.
- 21 „ Mr. D. A. van Eck afgetreden als voorzitter
van de afdeeling Leiden der S.D.A.P.,
welk presidium hij bijna 30 jaren heeft
bekleed.

***

- 29 Nov. De Heer Th. W. van Niekerk, rijksveldwachter te Hazerswoude op 60-jarigen leeftijd overleden.
- 3 Dec. De Heer B. J. Huurman Dzn., oud-lid van den gemeenteraad, op 61-jarigen leeftijd overleden.
- 4 „ Pastoor G. M. A. Waterreus, pastoor te Noordwijkerhout, overleden.
- 8 „ Afscheid van Ds. H. W. Waardenburg van de Ned. Herv. Gemeente te Hoogmade.
- 13 „ Afscheidscollège van Prof. R. P. van Calcar als hoogleenaar in de bacteriologie en hygiëne.
- ‘5 „ Bevestiging van Ds. L. W. van Wijngaarden als remonstrantsch predikant te Nieuwkoop.
- 20 „ De Heer L. Gesman, bestuurslid van vele philanthropische vereenigingen te Alfen, op 78-jarigen leeftijd overleden.
- 23 „ De Heer G. F. Reyst, oud-apotheker op 81-jarigen leeftijd te Oegstgeest overleden.
- 24 „ Teraardebestelling van den Heer J. F. de Ren, oud-hoofd eener school te Oudewetering, o.a. stichter van het Prot. Bureau voor Sociale adviezen.
- 24 „ Dr. J. Eikelenboom, geneesheer te Katwijk aan Zee, op 49-jarigen leeftijd overleden.
- 25 „ De Heer C. Schuitemaker, oud-koster van de Nieuwe Kerk te Katwijk aan Zee, op 74-jarigen leeftijd overleden.
-

IN MEMORIAM

Dr. J. C. M. TIMMERMANS.

Op 18 Januari 1935 overleed te zijnen huize in Oestgeest, waar hij nog maar kort van een welverdiende rust genoot, op 67 jarigen leeftijd Dr. Jacob Casper Maurits Timmermans, in leven arts en gemeente-geneesheer te Leiden.

In Timmermans verliest de Leidsche kring van geneeskundigen een zeer bekwaam, nauwgezet en menschlievend collega, de gemeente Leiden een harer beste medeburgers.

Met hart en ziel aan deze plaats gehecht, waar hij in 1867 het levenslicht aanschouwde, is hij zijn gansche leven deze stad trouw gebleven en zoowel in gemeentedienst als in zijn uitgebreide practijk voor zeer velen een zegen geweest.

Hij bezocht de lagere school en het gymnasium in Leiden en koos ook de Universiteit zijner geboorteplaats voor de studie in de geneeskunde, tot welk beroep hij zich al vroeg sterk aangetrokken gevoelde.

Op 2 Februari 1894 deed hij artsexamen en kreeg kort daarop een assistentsplaats bij de heelkundige afdeling van het Academisch Ziekenhuis, waar hij onder leiding van Prof. van Iterson een tweetal jaren zich in de chirurgie bekwaamde.

Op 26 Februari 1897 volgde zijn promotie tot Doctor

Dr J. C. M. TIMMERMANS.

in de Geneeskunde op proefschrift: „Bijdrage tot de Chirurgie van de lever en de galwegen”.

Een jaar daarvoor reeds had hij toegegeven aan zijn innerlijken drang zelfstandig de geneeskundige practijk uit te oefenen en vestigde hij zich in het hartje van Leiden, waar hij weldra zich in een groote fonds- en een uitgebreide particuliere practijk mocht verheugen.

Als huisdokter was Timmermans een zeer geziene figuur, en hij dankte het groote vertrouwen van zijn patienten en de bijzondere achting der gemeentelijke autoriteiten naast zijn gedegen kennis aan zijn karaktereigenschappen, welke hem tot het einde zijns levens een zeer bijzondere plaats in het maatschappelijk bestel deden innemen.

Het waren zijn toewijding, groote menschlievendheid en zijn bescheidenheid, die hem tal van vrienden in alle kringen schonken en nooit treffender zouden de dankbaarheid van tallooze patienten en de warme vriendschap en belangstelling van onderscheidene collega's en particulieren hebben kunnen blijken dan bij zijn 40-jarig artsjubileum op 3 Februari 1934.

Niet alleen als arts maar ook op verschillend ander terrein heeft Timmermans verdienstelijk werk verricht en de richting, die hij daarbij altijd weer insloeg wees er op, hoe alles wat hij ondernam voortsproot uit denzelfden impuls: zijn naasten wèl te doen.

Bekend was zijn streven naar spoedige voorloopige hulp bij ongevallen en het resultaat daarvan, de tot standkoming van de cursussen voor „eerste hulp bij ongelukken”, waarin hij een lange reeks van jaren een leidende rol vervulde.

Als Bestuurslid eerst, als Voorzitter later van de afdeeling Leiden van het Nederlandsche Rode Kruis, belastte hij zich in het bijzonder met de transport-colonne en wist, bijna uitsluitend met eigen kracht, te bereiken, dat een kleine kern geschoolde en geëxamineerde helpers altijd gereed stond voor het vervoer van zieken en gewonden als oorlogsgevaar zou dreigen.

Kort voordat zijn gezondheidstoestand hem dwong het voorzitterschap aan jongere krachten over te dragen, wist hij nog den grondslag te leggen voor den Leid-schen bloedtransfusiedienst, die zoovelen tot zegen zou worden.

En wat de verpleging der zieken betreft, zag hij niet alleen scherp de noodzakelijkheid in van een goede opleiding, maar wist ook tijd vrij te maken om in het Hôpital Wallon de opleiding der verpleegsters persoonlijk ter hand te nemen. Hoe hij zich van deze taak heeft gekweten blijkt uit de enkele woorden, gevoegd bij een geschenk van zijn dankbare leerlingen: „Semper Paratus”.

Als ouderling der Waalsche Gemeente, als regent van het Pieter Loridans- en het Jean Michielshofje, als commissaris van de Maatschappij voor Toonkunst, als bestuurslid van de Nederlandsche Natuur-Historische Vereeniging afdeeling Leiden, heeft hij gearbeid en de gemeenschap geschonken wat hij als mensch en medicus te schenken had; hij schonk veel en eischte voor zichzelf niets.

En de weinige uren, die hem dan nog restten waren voor zijn gezin en voor de muziek; beiden brachten

hem steeds innerlijk evenwicht en de kracht tot nieuwen arbeid.

Zoo was Timmermans, wiens kleine figuur en bescheiden optreden zooveel goeds verborgen, in zijn werk en in zijn naastenliefde groot.

En toen een ernstige ziekte zijn gezondheid ondermijnde, bleef hij in weerwil van veler waarschuwing, op zijn post en zich wijden aan de belangen van zijn medemenschen, iedere hulp, iedere belangstelling afwijzend, met dat eigenaardige handgebaar, waarmee hij een discussie als geëindigd beschouwde, totdat hij uitgeput en zwak, zich overgaf in vrede en als het ware in het harnas van zijn menschlievend beroep bezweek.

Wij eeren zijne nagedachtenis.

Dr. H. H. MAAS.

Dr. P. A. A. BOESER.

Den 25en Februari 1935 is hier ter stede overleden Dr. P. A. A. Boeser, oud-lector in de Egyptologie aan de Leidsche Universiteit, oud-onderdirecteur van het Rijksmuseum van Oudheden en grondlegger van de studie der Egyptologie in ons land. Dr. Boeser stamde uit een oud predikantengeslacht; zijn grootvader was Ned. Herv. predikant te Op-en-Neder-Andel bij Woudrichem, zijn vader te Schellinkhout bij Hoorn, een van de laatste orthodoxe predikanten in deze thans geheel vrijzinnige streek. In de Hervormde pastorie te Schellinkhout werd Boeser den 26sten Juli 1858 geboren. Toen zijn vader op nog jeugdigen leeftijd in 1869 overleed, vertrok diens gezin naar Leiden, waar Boeser de lagere school van den heer Japikse en vervolgens het gymnasium bezocht. In 1878 werd hij aan de Leidsche universiteit als student in de nieuwe letteren ingeschreven. waar hij den 12en Juni 1889 werd bevorderd tot doctor in de letteren en wijsbegeerte op een proefschrift, getiteld: Leven en werken van Margaretha Jacoba de Neufville.

Nadien legde hij zich onder leiding van dr. W. Pleyte toe op de beoefening van het Egyptisch, zette deze studie nog in het buitenland te Berlijn en Leipzig voort en werd, na eenigen tijd als volontair aan het Rijksmuseum van Oudheden verbonden te zijngeweest,

den 1en Maart 1892 benoemd tot conservator aan deze instelling, meer speciaal belast met de zorg voor de Egyptische afdeeling. Na den dood van Pleyte werd hij in 1904 benoemd tot onderdirecteur van voornoemd museum, welke functie hij tot eind 1924 waarnam. Zijn beteekenis voor dit museum is vooral gelegen in het feit, dat hij na Pleyte's dood de Egyptische monumenten in historische volgorde ingedeelden gerangschikt heeft, en dat hij van deze wereldberoemde verzameling een prachtige uitgave in lichtdruk van twaalf deelen bezorgde, welke zooveel heeft bijgedragen om deze afdeeling van het museum haar bekendheid te verschaffen. Verder werkte hij voornamelijk op het gebied van het Koptisch en van het Demotisch. Bij zijn aftreden in 1924 werd hem het Officierskruis der Oranje-Nassauorde verleend.

Tevens was Boeser de eerste, die in ons land een leerstoel in de Egyptologie bezette. In 1903 werd hij toegelaten als privaat-docent in de Egyptologie aan de Leidsche Universiteit, in 1910 werd hij benoemd tot lector, welk ambt hij den 13en April aanvaardde met een rede over: De Egyptologie en haar samenhang met andere wetenschappen. Zijn colleges trokken vele studenten, voaal literatoren en theologen. Hoevelen, die met hem als museum-ambtenaar of als lector in aanraking kwamen, hebben niet zijn groote hulpvaardigheid ondervonden en zijn grenzenloze bereidwilligheid om anderen van zijn uitgebreide kennis, niet het minst ook van zijn talenkennis, te doen profiteren! Wegens het bereiken van den 70-jarigen leeftijd legde hij in 1925 ook zijn lectoraat neer.

Maar al was hij ambteloos burger geworden, toch kon hij niet scheiden van het werk, dat hem dierbaar was geworden. Dagelijks verscheen hij op het museum; voor de ouderen bleef hij een trouw vriend en medewerker, voor de jongeren was hij als man van algemeene wetenschap en met een ontzettend geheugen, een vraagbaak en een steun, dien zij noode missen. Tot op den laatsten dag van zijn leven heeft hij zijn levenstaak vervuld temidden van hen, die hem hoogachtten om zijn eenvoud des harten en groote fijngevoeligheid. Is zoo veel voorspoed en geluk zijn deel geweest, hij heeft ook groote tegenslagen gekend en veel leeds te dragen gekregen, maar onder dit alles is hem steeds die blijmoedigheid bijgebleven, die het kenmerk is van den oprechten christen. Zijn heengaan is voor allen, die hem kenden, een groot verlies.

W. D. V. W.

Dr. MURK JANSEN.

Den 1sten Maart 1935 overleed te Leiden Dr. Murk Jansen, privaats-docent in de Orthopaedie aan de Rijks-Universiteit en directeur van de Anna-Kliniek voor Orthopaedie te Leiden. Met hem verloor Leiden een harer beste, algemeen geëerde en beminde burgers en de wetenschap een geleerde met zeer bijzondere gaven van geest en hart, die zoowel in Nederland als overal in het buitenland als een der bekwaamste orthopaedisten werd beschouwd.

Op 22 September 1867 te Zaandam geboren als zoon van het hoofd der Christelijke school aldaar, had hij het voorrecht in een beschaafde omgeving op te groeien en zeer zorgvuldig te worden opgevoed door zijn vader, die zijn kinderen o.a. al zeer vroeg een grondige kennis van de moderne talen bijbracht. De vader kon zich geen meer gewenschte toekomst voor zijn zoon denken dan een eervolle plaats bij het onderwijs, en zoo werd de jonge Murk opgeleid, om eerst de lagere en daarna de middelbare onderwijsacten te verkrijgen. Deze voelde zich echter als jongen aangetrokken tot de studie in de medicijnen; maar hiervan kon voorloopig geen sprake zijn met het oog op de hooge kosten.

In 1885 deed hij zijn eerste examen en begon dadelijk les te geven in zijn vaders school. 's Avonds werkte hij met grooten ijver voor meer acten, tot

hij in 1892 de acte Middelbaar Engelsch behaalde. Nu brak weldra het oogenblik aan dat hij met het geven van privé-lessen genoeg verdiende, om zich in Leiden te kunnen laten inschrijven voor de medische studie. Dit was een inspannend leven, want elken Zaterdag, en dikwijls ook Zondag gaf hij onafgebroken Engelsche lessen in Rotterdam om de benodigde gelden voor de studie te kunnen bijeenbrengen. Toch verflauwde zijn ijver niet. Den 18en Januari 1900 slaagde hij voor het artsexamen en promoveerde kort daarna te Gent. Tot 1904 was hij achtereenvolgens prosector in het Anatomisch Laboratorium van den ouden professor Zaayer en daarna assistent in het Academisch Ziekenhuis van professor Nolen en korten tijd van professor Korteweg. Met dezen laatste besprak hij de wenschelijkheid, aan de in de laatste jaren in het buitenland zooveel beoefende studie van de orthopaedie, ook in Nederland meer aandacht te wijden; en professor Korteweg raadde hem aan, zich als privaats-docent in dit vak te Leiden te vestigen en in het Academisch Ziekenhuis een polikliniek voor misvormden te openen.

Dr. Murk Jansen volgde dien raad op en begon in 1904 zijn lessen in de orthopaedie. Tegelijkertijd opende hij een polikliniek, waarvan hij tot aan het einde van zijn leven de leiding behield. In dat zelfde jaar vestigde hij zich als internist in Leiden als plaatsvervanger van Dr. J. van der Sluys, die voor eenige maanden naar Indië vertrok. Wet was een leven van strijd, dat hij tegemoet ging: strijd tegen onkunde en wanbegrippen, zooals ieder mensch te

strijden krijgt, die nieuwe begrippen en methoden ingang wil doen vinden. Zijn buitengewone werkracht, onuitputtelijk geduld, taaie volharding en opgewekte aard deden hem allen tegenstand kalm dragen. Ons land was op orthopaedisch gebied zeer achterlijk; maar langzaam aan drong het tot het groote publiek en de doctoren door, dat er wel genezing te vinden was voor vele ongelukkige gebrekkigen. In ons land was geen gelegenheid om zich practisch te bekwamen voor de orthopaedie en zoo kwam het dat Dr. Murk Jansen zijn vacaties besteedde om bij de beste orthopaedisten in de omringende landen te gaan werken en onderzoeken. Hierbij kwam het groote gemak waarmede hij verschillende moderne talen sprak en las hem zeer van pas en spoedig werd hij overal als vriend ontvangen en geholpen. Ook was hij na 1910 begonnen over zijn theorieën in tijdschriften te schrijven en gaf in 1912 zijn eerste boek uit „Achondroplasia”, dat ook in het Duitsch en Engelsch verscheen en zijn naam in orthopaedische kringen zeer bekend maakte. Zoo kon het gebeuren dat in het laatste oorlogsjaar, toen de Engelsche en Duitsche regeeringen besloten duizenden invaliden in Nederland te interneeren en de Nederlandsche chef voor interneering aan het Engelsche hoofd der orthopaedische hospitalen, Sir Robert Jones, verzocht een orthopaedisch chirurg te zenden, deze terugseinde : „Niet noodig Engelsch orthopaedisch chirurg te zenden, de beste orthopaedische chirurg is vlak bij U, n.ml. Dr. Murk Jansen te Leiden.” Eenige maanden behandelde deze de geïnterneerden en de Engelsche

regeering beloonde zijn diensten met zijn benoeming tot „Officer of the British Empire”.

In de oorlogvoerende landen ondervond men al heel spoedig, van hoe groot belang het was, voor de oorlogsinvaliden hulp in te roepen van de specialisten, die zich bijzonder op de orthopaedie hadden toegelegd; en in dien tijd werd het aantal orthopaedische ziekenhuizen steeds grooter en de lust om dit vak te bestudeeren en steeds meer te volmaken nam toe. Dr. Murk Jansen zette al die jaren met groote toewijding zijn onderzoekingen voort en publiceerde verscheidene boeken en tijdschriftartikelen, om de resultaten van die onderzoekingen bekend te maken, o.a. „Physiologische Skoliose” in 1912, „Over Voetgezwel” in 1915, „Ueber die Länge der Muskelbündel” in 1916, „On Boneformation” in 1920, „Feebleness of Growth and Congenital Dwarfism” in 1921. In 1922 ontving hij de prix Umberto, door de Universiteit van Bologna om de 5 jaren uitgelooft voor de beste werken op orthopaedisch gebied.

Ook als goed spreker op orthopaedische vergaderingen en congressen was hij niet alleen in de naburige landen, maar ook in Noord-Amerika zeer bekend, zoodat hij eere lid werd van de Orthopaedische Vereenigingen in Nederland, Frankrijk, Italië, Oostenrijk en Engeland en corresponderend lid van die Vereenigingen in België, Duitschland en Rusland, tot dat hij tenslotte tot voorzitter voor het leven van de Internationale Vereeniging v. Orthopaedie werd benoemd. Ondertusschen bleef hier in het land alles bij het oude, en pogingen om voor de menigte ge-

XLVII

brekkigen goede ziekenhuizen op te richten, mislukten. Dr. Murk Jansen had voor zijn patiënten in het Academisch Ziekenhuis maar twee bedden ter beschikking.

Om de belangstelling voor de gebrekkigen te bevorderen, richtte hij in 1920 de Vereeniging voor Misvormden op, die tot doel had op allerlei wijzen het lot van de lichamelijk gebrekkigen te verbeteren; in de eerste plaats door het laten bouwen van een orthopaedische kliniek. Vrienden, oud-leerlingen en patiënten brachten ongeveer f 80.000.— bijeen; maar dit was onvoldoende. Zoo besloot hij op eigen kosten een Kliniek op te richten en de gelden, die reeds verzameld waren, geheel voor de inrichting te besteden. Bij acte van schenking ontving de Vereeniging voor Misvormden de sommen, noodig voor den bouw en op 11 Nov. 1929 kon de Anna-Kliniek voor Orthopaedie voor ongeveer 60 patiënten geopend worden. Zijne Excellentie Minister Verschuur verrichtte de openingsplechtigheid en verraste aan het slot alle aanwezigen met de mededeeling dat het H.M. de Koningin behaagd had, Dr. Murk Jansen tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw te benoemen.

Een paar jaren later, in 1932, kwam na langdurige onderhandelingen een overeenkomst tot stand met het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, waarbij niet alleen de polikliniek voor orthopaedie overgeplaatst werd naar de Anna-Kliniek, maar ook een subsidie werd toegezegd voor de verpleging en behandeling van 12 onderwijspatiënten. Dit was een zeer groote stap vooruit in de goede richting, temeer, omdat het aantal patiënten steeds

XLVIII

toenam en de Kliniek zich in een **grooten** bloei kon verheugen.

In 1933 echter trof Dr. Murk Jansen een zeer zware slag door den dood van zijn vriend en mededirecteur Dr. J. W. P. Fransen, die zoo geheel met hem medeleefde en in wien hij steeds zijn opvolger zag. In dien tijd was zijn eigen gezondheid ook niet meer zoo goed, zoodat de zware last, die op hem drukte, hem dikwijls te veel was. Zijn krachten verminderden, tot hij in September 1934 een operatie moest ondergaan en daarna het werk niet meer heeft kunnen hervatten. Op zijn ziekbed toonde hij alweer zijn bijzondere eigenschappen en de groote kalmte waarmede hij over zijn naderend einde sprak, oefende een **grooten** invloed uit op zijn omgeving. Zijn geest bleef helder en zijn belangstelling in zijn werk, en bovenal in zijn Anna-Kliniek, bleef onverminderd. De dappere strijder voor zijn doel bleef steeds vervuld met de gedachte, wat de beste manier was om zijn werk voort te zetten en zijn Kliniek achter te laten in goede handen; en toen hij zijn besluit genomen had zeer kort voor zijn overlijden, had hij nog de kracht alles te regelen. Zoo ging hij rustig heen, dankbaar voor alles wat hij had kunnen volbrengen, dankbaar ook voor de vele liefde en vriendschap, die hij gedurende zijn ziekte mocht ondervinden.

A. E. GKOLL.

ABRAHAM VILDERS

geboren te Leiden 21. I. 1896 overleden aldaar 6. V. 1935,
in leven pedel van het Leidsche Studenten Corps
1917-1935.

Vilders heeft in het Leidsche Studenten Corps een belangrijke plaats vervuld. Hij was de vraagbaak voor een ieder; hij wist alles; bij alle in- of uitwendige corpsgebeurtenissen was Vilders de man, die voor alles zorgde. Vilders was met alles wat met het Corps samenhang groot geworden. Hij was drager van de levende traditie door een voortdurend nauw contact van bijna 18 jaren met de steeds wisselende generaties studenten. Slechts ééns schoot zijn kennis en geheugen tekort; bij de regeling van de Varsityzege in 1929; maar dat had hij nooit als pedel meegemaakt.

Hij was de rechterhand van Collegium en Almanak-redactie; hij schreef alle uitnodigingen voor officieele avonden en legde den functionaris terstond het antwoord ter onderteekening voor. Hij caligrafeerde de bullen voor leden en eereleden; hij bestelde bloemen en linten met opschriften. Steeds kwam men bij Vilders terecht.

En Vilders had hart voor de zaak, ondanks al die vele kleine, in zich zelf vervelende werkjes. Hij was Leidenaar door geboorte en door bestemming. Het was zijn trots Leiden onder zijn medepedellen hoog te houden; een Leidsche zege was mede zijn zege;

****

L

Leiden moest steeds bovenaan, en het was hem een vreugde hieraan mede te mogen werken op zijn bescheiden wijze.

Het spreekwoord zegt: De mortuis nil nisi bene. Maar wel mogen wij vaststellen dat hij ondanks menselijke tekortkomingen een plaats had, niet alleen in het administratief organisme van het Corps, maar ook in het hart van vele corpsleden. En hoewel voor vele ouderen onbegrijpelijk, viel, naar het woord van den Praeses Collegii, door zijn plotselingen dood voor zijn vrienden een schaduw op de zoo feestelijke opening van het Lustrum.

DR. DANIËL PLOOY †

geb. 14 April 1877 overleden 5 Juli 1935.

De Hervormde Gemeente van Leiden heeft het voorrecht gehad Dr. Daniël Plooy van 2 Maart 1913 tot 4 April 1926 tot den kring harer voorgangers te tellen.

Zijn veelzijdige belangstelling in alles wat zijn tijd bewoog en vooral zijne liefde tot de wetenschap drongen hem zijn ongewone werkkraft en begaafdheid aan veel arbeid te wijden, die niet tot het directe terrein van zijn kerkelijk ambt behoorde. Maar dat wil niet zeggen, dat hij zich op dit terrein onbetuigd heeft gelaten. Om slechts enkele dingen te noemen: hij stichtte het wijkgebouw „Staalwijk”. Hij was de predikant van het Diaconessenhuis. Hij organiseerde de geestelijke verzorging van de patienten in het oude Academisch Ziekenhuis; en later werd er op zijn initiatief ook de gelegenheid geopend tot het houden van godsdienstoefeningen, hetgeen nog steeds in het nieuwe Academisch Ziekenhuis wordt voortgezet. Met den legerpredikant Ds. Nauta verzorgde hij de beurtenlijst, en ook toen hij professor was kwam hij herhaaldelijk over om er den dienst te leiden, en tot 1933 nam hij er deel aan de Kerstfeestviering. Hij had de gave om van hart tot hart te spreken, hetgeen juist bij het ziekbed van

zoo groote beteekenis is. In het ministerie van predikanten en in den kerkeraad legden zijne adviezen gewicht in de schaal. Zij getuigden van een scherpen en milden geest, niet het minst van een hartgrondigen afkeer van de kleinzieligheden en beperktheden van het richtingwezen, dat naar zijne meening meer aan het sectarisme dan aan de christelijke beginselen ten goede kwam.

Bovendien wierp zijn wetenschappelijke arbeid ook vruchten af voor zijn ambtswerk. Het omgekeerde gold trouwens evenzeer. Er was een nauw contact tusschen zijne studie, die inzonderheid aan het Nieuwe Testament gewijd was, en zijne prediking. Dit contact bleek allerminst uit eene uitstalling van geleerdheid op den kansel. Zijne prediking deed integendeel denken aan een anecdote: Een kleine gemeente in de buurt van een academiestad in Engeland werd des Zondags geregeld gesticht door de theologische candidaten, die er dan proeven kwamen afleggen van de theologische kennis, die zij aan de academie veroverd hadden. In een vacantie was er eens geen student beschikbaar en ging de professor zelf. Geruimen tijd daarna kwam bij de theologische faculteit een brief van den kerkeraad in: dat deze zeer dankbaar was voor al de prachtige preeken van die knappe jonge mannen. Maar in de vorige vacantie was er een maal een oude man geweest, die heelemaal niet knap en geleerd was, maar ze hadden hem zoo goed begrepen, domme menschen als ze waren. Of men dien nogeens wilde sturen. De datum werd

nagezien. Het was de datum waarop de professor gepreekt had. -- Over het verzoek van „de Grieken” aan den Apostel Philippus: „wij wilden Jezus zien” (Joh. 12), maakte Plooy eens de opmerking: Ziedaar het einddoel van alle theologische studie. Welnu, in deze uitspraak ligt èn de oorzaak èn de verklaring van het contact tusschen zijn prediking en zijn wetenschap, zoowel van het bestaan van dat contact als van de wijze waarop het bestond.

Bijzondere vermelding verdient nog zijn aandeel in de stichting van het Pilgrim Fathers Genootschap, die weder het resultaat was van zijn harden arbeid bij de organisatie van de 300-jarige herdenking in 1930 van de reis van de Mayflower uit Holland naar Amerika. Van het genootschap werd hij desecretaris. Bij al dezen arbeid kwam hem de gave uitnemend te stude, om voor de vuist brieven te dicteeren, die dan onberispelijk waren van vorm en inhoud. Dat hij in het land der wetenschap een detectief was, bleek ook bij het naspeuren, ontdekken en uitgeven van de “Leyden Documents relating to the Pilgrim-Fathers”, bij welke bewerking Dr. J. Randel Harris hem assisteerde, en waarvan de uitgave verzorgd werd door de Firma Brill in 1920.

De plaatsruimte, die mij is toegemeten, verhindert mij meer te schrijven ter nagedachtenis van mijn ambtgenoot en vriend. Niet weinigen in de Sleutelstad zullen het geschrevene kunnen aanvullen uit eigen herinnering aan hetgeen zij van dezen dienaar van het Evangelie ontvingen, of liever: door hem van God.

W. TH. BOISSEVAIN.

Jhr. Dr. W. A. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

's-Gravenhage 1 Jan. 1883-22 Aug. 1935 Oosterbeek.

Al heeft hij na zijne studiejaren nimmer meer in Leiden zelf gewoond, toch gebiedt de plicht der dankbaarheid alleen reeds, Jhr. Beelaerts in onze annalen te herdenken.

Oud-Leiden was even voor zijne komst ter Academie opgericht en had zijne groote belangstelling. Meermalen heeft hij voor onze leden voordrachten gehouden over belangrijke onderwerpen; tot het laatst toe deed de redactie nimmer een vergeefsch beroep op hem, om eene bijdrage voor ons jaarboekje af te staan. Geen beter bewijs van zijne groote liefde voor stad en omgeving, waaraan hij innig gehecht was, door zijne diep gaande studie en groote kennis harer geschiedenis, doch ook door traditie. Zijne moeder toch, Johanna Maria Kneppelhout, was hier geboren en haar vader Mr. K. J. F. C. Kneppelhout was eveneens geboren Leidenaar en daar een zeer bekend ingezetene gedurende het grootste deel zijns levens. Aan hem danken wij het werk over de monumenten in de Pieterskerk en hij legde groote verzamelingen aan op archaeologisch, topographisch en numismatisch gebied. Deze zijn voor een deel in handen gekomen

Jhr. Mr W. A. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

van dezen zijnen kleinzoon, wiens aanleg en smaak in dezelfde richting gingen.

Aan Leiden's Universiteit, waar hij in 1910 promoveerde op een proefschrift: de practijk van het leenrecht in Gelderland, was hij bijzonder gehecht; hij placht te zeggen: men studeert in Leiden, al kan men elders in ons land zijn academischen graad behalen.

Het leven van Beelaerts is zoo rijk en veelzijdig geweest, dat ik het onmogelijk kan behandelen in al zijn omvang binnen de beperkte plaats, mij hier toegemeten.

Ofschoon bestemd voor eene opleiding aan de H.B.S., trok de klassieke hem meer aan en uit zichzelf leerde hij Latijn; na eenige jaren ging hij dan ook naar het Gymnasium over. Reeds toen voelde hij veel voor archiefstudie, daarnaast voor de archaeologie. Deze laatste wetenschap te meer, daar Oosterbeek, waar zijne familie des zomers vertoefde, niet ver verwijderd was van belangrijke vindplaatsen op dit gebied. Tevens werd daar de grondslag gelegd voor zijne groote liefde voor en uitnemende kennis van Gelderland, waarvan hij door talrijke bijdragen in woord en geschrift telkens blijk gaf; geen wonder dan ook, dat hij als eenig niet-ingezetene van het gewest, eene lange reeks van jaren bestuurslid was van de bekende vereeniging **Gelre**.

In 1909, toen hij nog aan zijn proefschrift werkte, werd Beelaerts benoemd tot secretaris van den H. R. v. Adel. Vervolgens trouwde hij met Jkvr. A. M. C. Snoeck, met wie hij het zilveren huwelijksfeest luttele

maanden voor zijn overlijden opgewekt mocht vieren. Het echtpaar vestigde zich te Wassenaar, waar hij al spoedig de vertrouwde raadsman werd van baron van Heeckeren van Wassenaer, den ambachtsheer, die aldaar uitgestrekte bezittingen en vele belangen had. Hij was er ook raadslid (1916-1921) en president kerkvoogd. Het is hier de plaats tevens te herdenken zijne medewerking bij de stichting van het Reuvenfonds en ook, dat hij in Rijnland pl.v.v. hoofdingeland was. Er was voor hem toen nog gelegenheid veel te werken en te publiceeren, voornamelijk op geschiedkundig en genealogisch gebied. Dit werd anders door zijne benoeming tot **commiesgriffier** van de Eerste Kamer in 1919. Dat ambt en de wijze waarop hij het opvatte, maakten het onmogelijk buiten te blijven wonen; verhuizing naar de residentie volgde in 1922. Nog vier jaar bleef hij echter **secreraris** van den H. R. v. Adel, doch werd toen in het college zelf opgenomen, hetgeen zijn werk eenigszins verlichtte. Bij het vertrek van zijnen chef, Mr. Zillesen, werd hij in 1927 tot diens opvolger benoemd als griffier van de Eerste Kamer; dit gewichtig ambt heeft hij tot zijnen dood bekleed, de jongste in jaren, **zoover** ik weet, daartoe ooit vóór hem geroepen.

Daarbij was hij een volijverig bestuurslid van tal van vereenigingen op geschiedkundig gebied; een lid, dat gezag had en metterdaad medewerkte aan de verschillende organen tevens. Waar hij als voorzitter optrad, droeg hij elks bewondering weg, stipt eerlijk en onpartijdig, bondig en snedig, wars van

omhaal en breedsprakigheid. Wee **dengeen**, die het bestond, buiten zijn boekje te gaan; met een krachtig: hier is de leiding, maakte Beelaerts er een eind aan. Als dit alles zal worden herdacht en de lijst zijner geschriften achter zijn levensbericht in de Annalen der Mij. van Letterkunde alhier opgenomen, zal men pas beseffen ten volle, hoeveel in hem is verloren gegaan. Zijne vrienden wisten dit al zoo lang en waren vaak bezorgd, dat hij ten slotte veel te veel ondernam, maar Beelaerts gaf slechts zeer ongaarne werk uit handen en wat uit die handen kwam, was eerlijk, duidelijk werk; in één woord: af.

Van eenige ontspanning was bij hem nauwelijks sprake. Partijen en maaltijden woonde hij slechts bij, als ambtsplicht zulks gebood, concerten bezocht hij niet en ik geloof, dat hij nooit een schouwburg betreden heeft. In zijne jeugd was hij daaraan niet gewend en hij heeft er nooit behoefte aan gevoeld, evenmin als aan reizen. Tijd wilde hij niet verloren laten gaan en de enkele malen in zijn leven, dat hij Brussel en Londen bezocht, was het ambtshalve, of voor studie; hij zegende het oogenblik, waarop hij zijn eigen huis weer betreden mocht. Alleen, als de Kamer des zomers laat, vaak te laat uiteenging, kon hij zich met zijn reeds te Oosterbeekvertoevend gezin hereenigen, om luttele weken in die hem zoo dierbare streek wat te genieten van zwemmen en paardrijden, wandelen en fietsen. Maar zelfs die tochtjes wierpen nut af voor zijne verzamelingen en dossiers.

Beelaerts was, vooral in zijne jonge jaren, geen gemakkelijk man. Zijn scherp-critische geest ontdekte op het uitgestrekte gebied van wetenschap, dat hij beheerschte, zoo veel onwaars, vaak met opzet in vroegere en huidige tijden met nadruk verkondigd, dat zijne waarheidsliefde gekrenkt, zijne achterdocht spoedig gewekt was. Dan volgde alras een scherp gesteld artikel, dat niemand, hoog noch laag, jong noch oud, ontzag. Bijna steeds was het gelijk volkomen aan zijne zijde, maar zelf besepte hij later, dat zijn schrijftrant wel moest prikkelen. In dien tijd trof het mij vaak, dat zijne critiek onmeedoogend afbrak, doch dat de mededeeling hoe het dan wel moest zijn, ontbrak. Na zijn veertigste jaar valt eene kentering te bespeuren ; de critiek werd minder fel en hij heeft in de jaren, hem daarna nog geschonken, heel veel opgebouwd en nieuws gegeven uit de talrijke aantekeningen, die ter zijner beschikking stonden en die hij, naast al zijn vele werk door bronnenstudie gestaag aanvulde en afrondde. Ondanks iets mats in zijnen stijl, zullen zijne geschriften eene getuigenis blijven afleggen van zijne veel omvattende kennis en tevens eene rijke bron vormen voor vele werkers, die zijn voorbeeld willen volgen. M.i. ligt zijne grootste verdienste hierin, dat hij door zijn wetenschappelijk werk, den onwil der Nederlandsche historici ten spijt, deze gedwongen heeft te erkennen, dat men het in hun vak niet kan stellen zonder kennis der genealogie, heraldiek en sphragistiek.

Wat Beeiaerts beteekend heeft in zijn officieel

ambt, zal wel nooit ten volle bekend worden. Zijn invloed was groot, omdat men hem onkreukbaar wist en geen bedrog in hem werd bevonden. Zijn heldere blik ontdekte terstond de groote gevaren, die juist in de dagen, die wij beleven, ons land en volk bedreigen van de zijde van helaas zoovelen, wier practijken het daglicht schuwen. Daarom is zijn heengaan op **eenen** leeftijd, die nog zooveel beloofde, zulk een ontzettend groot verlies voor het Vaderland. Ik ben overtuigd, dat ware hem nog de gunst van een leven in gezondheid beschoren geweest, hij het college, dat hij met zooveel toewijding diende, zou hebben weten te behoeden, voor het droevig figuur, zoo kort na zijn verscheiden vertoond. Hij toch wist maar al te goed, dat men lieden, wien men **geene** eer wil gunnen, nimmer tot martelaren moet verheffen.

Ziehier een onvolkomen beeld van dit arbeidzaam leven, gewijd aan Vaderland en wetenschap in onvolprezen trouw en onbaatzuchtigheid.

Beelaerts had zich geestelijk noch lichamelijk gespaard en toen de booze ure kwam en ernstige ziekte hem aangreep, waren de krachten voor eene overwinning daarvan niet toereikend. Gelukkig heeft de strijd, hem opgelegd, niet lang geduurd.

In het Oosterbeek zijner geiukkige kinderjaren, in het ouderlijk „Transvalia”, is hij van ons gegaan.

Ik, die hem meer dan dertig jaren mocht kennen en hoogschatten, weet, dat hij de eerste zou zijn, om te zeggen: Treurt om mij niet, er is reden tot dank te over. Maar missen doen zoovelen met mij,

hem elken dag opnieuw in eene deerlijke en onherstelbare ontbering van zijne trouwe hulp en belangstellende medewerking in hun eigen arbeid.

Zoo kunnen wij zijn beeld slechts in onze dankbare herinnering en genegenheid met ons dragen.

BIJLEVELD .

O.L.V. dag 1936.

J. W. KOBUS.

Jan Willem Kobus werd 23 Maart 1867, te Katwijk geboren. Aanvankelijk koos hij het ambt van onderwijzer, en was daarvoor ook geslaagd.

Later gaf hij de voorkeur aan het ambtelijk werk. Tijdens een vacature alhier als 2e ambtenaar ter Secretarie, werd de heer Kobus als zoodanig benoemd met ingang van 1 Januari 1893, onder burgemeester T. A. O. de Ridder.

Na de stichting der gasfabriek in 1909, werd hij tot administrateur benoemd, van welke functie hij op verzoek met ingang van 1 Januari 1918 eervol ontslag verkreeg.

Na aanneming van de desbetreffende wet wees de minister van Financiën den heer Kobus aan om ouden van dagen bij het aanvragen eener ouderdomsrente behulpzaam te zijn, welke aanwijzing op eigen verzoek den 29sten September 1925 werd ingetrokken.

In de mobilisatie-jaren, met zijn talrijke voorschriften, werd hij met het Distributie-bedrijf belast.

Met ingang van 1 Januari 1916 werd hij benoemd tot hoofd-ambtenaar ter secretarie, d.d. 8 April 1920 tot gemeente-secretaris als opvolger van wijlen den heer J. Varkevisser, en d.d. 27 April 1920 als ambte-

naar van den Burgelijken Stand; deze laatste drie benoemingen hadden plaats onder burgemeester J. H. de Waal Malefijt.

Uit de laatste twee betrekkingen werd hij op zijn verzoek met ingang 16 Augustus 1929 op de meest eervolle wijze ontslagen, onder burgemeester Mr. Dr. J. Schokking.

In verschillende functie's heeft de heer Kobus dus de gemeente Katwijk gedurende ruim 36 jaren gediend.

En met eere en tot heil.

God schonk hem vele talenten, en in zijn liefde voor het ambt, heeft hij tot zegen gewerkt.

Hij was doorkneed in de gemeente-administratie, en kende de gemeente-huishouding tot in defijnste puntjes.

Daarbij was hij een stoere werker, uitnemend stilist, een man met een helder oordeel, iemand met buitengewone gaven, waardoor hij met zijn welversneden pen zeer veel vruchtbaar werk ten dienste der gemeente, in zijn veel omvattenden arbeid kon verrichten.

Dat zijne verdiensten op **hoogen** prijs werden gesteld bleek duidelijk bij zijn 25-jarig jubileum, toen burgemeester de Waal Malefijt hem warme hulde en waardeering bracht, voor de uitstekende diensten der gemeente bewezen, en hem huldigde voor zijn uitgebreide kennis, groote werkkraft en bekwaamheid, zijn trouwe plichtsvervulling, immers hij was steeds bezielde met een diep plichtsgevoel en verrichtte zijn arbeid tot groote tevredenheid zijner superieuren.

Daarbij was hij toegankelijk voor een ieder, steeds

LXIII

bereidwillig om anderen te helpen, hetgeen 't publiek zeer te stade kwam. Op zijn hulp en medewerking werd nooit te vergeefs een beroep gedaan.

Hij stond bekend om zijn gemoedelijken eenvoud en zijn opgeruimden geest, waardoor hij zoowel in als buiten zijn ambtelijken kring vele vrienden wist te verwerven.

Ondanks zijn drukken arbeid, vond hij altijd nog tijd en gelegenheid zitting te nemen in de besturen van verschillende vereenigingen.

O.m. is hij 27 jaar lid geweest van de Jongelings-vereeniging te Katwijk aan den Rijn, en fungeerde ongeveer 15 jaar als voorzitter.

Het Jongelings-verbond diende hij als secretaris van den Ring 's-Gravenhage, en toen die gesplitst en „de Ring Leiden” geboren werd, was hij een van de eerste bestuursleden en nog geruimen tijd daarvan voorzitter.

Verder was hij nog bestuurslid der school voor Chr. M.U.L.O.

Doordat hij te veel van zich zelf vergde was hij genoodzaakt rust te nemen. Op medisch advies vroeg hij in 1929, op 63 jarigen leeftijd ontslag, opdat hij voor zijn gezin en vele anderen kon behouden blijven. Dit ontslag werd hem — zooals hiervoor reeds gemeld — op de meest eervolle wijze verleend.

Slechts 6 jaren heeft hij van zijn welverdiende rust kunnen genieten.

Meermalen bezocht ik den heer Kobus in zijn ambteloos leven, waartoe te meer aanleiding bestond, wijl ik het genoeg had met hem gedurende zijn

LXIV

geheele loopbaan ten gemeentehuize te hebben mogen samenwerken, zij het ook op ander gebied. Ook dan nog toonde hij een onverflauwde belangstelling voor de zaken, die de belangen der gemeente raakten.

In deze zes jaren kwamen de gevolgen van zijn te groote arbeidzaamheid weleens naar voren, zoodat hij zich dan onder geneeskundige behandeling moest stellen.

Langzamerhand werden zijn krachten minder, waardoor hij het ziekbed moest houden en d.d. 24 October 1935 overleed.

Onder groote belangstelling had den 29sten October d.a.v. de **teraarde** bestelling van het stoffelijk over-schot plaats.

Als dragers fungeerden leden van de Jongelings-vereeniging te Katwijk aan den Rijn.

Bij de groeve sprak burgemeester Mr. W. Woldringh Van der Hoop een woord van afscheid aan den oud-secretaris van Katwijk, die in 1893 als ambtenaar in eenvoudige omgeving jarenlang werkte, daarbij alle rangen doorlopend, in het werk was opgegroeid. Spreker schetste de werkzaamheden van den thans ontslapene. Behalve op de secretarie, waar alles met hem opgroeide en de gemeente steeds **groter** werd, waren er nog vele andere betrekkingen, waarin hij de gemeente diende. Spreker bracht den heer Kobus een woord van dank voor alles, wat hij in het belang der gemeente gedaan heeft.

Ds. Warmolts sprak over hetgeen de heer Kobus voor de kerk was geweest, speciaal voor de jeugd.

Met opoffering en liefde heeft hij zich gegeven

voor de Jongelings-vereeniging, en het is een heerlijke gedachte van de leden dier vereeniging, dat zij hun oud-voorzitter ten grave hebben willen dragen. Een zware slag is het voor de weduwe en de kinderen. Spreker sprak woorden van troost tot hen.

Hierna sprak de heer Jac. Haasnoot Gzn. als vertegenwoordiger van den Ring Leiden van het Jongelings-verbond. Deze spreker herinnerde eraan, dat de heer Kobus bij zijn drukken ambtelijken werkkring altijd nog tijd en gelegenheid vond het verbond met geheel zijn hart uit liefde te dienen.

Vervolgens sprak de heer C. van Tongeren als bestuurslid der school voor Chr. M.U.L.O., waarvan de heer Kobus ook lid was.

Spreker memoreerde de bijzondere gaven, die hem geschonken waren, en sprak woorden van dank voor alles wat hij in die functie gedaan had.

Als laatste spreker trad naar voren de heer A. de Jong, oud-Katwijker, thans te Schiedam, die als vriend waardeerende woorden sprak.

De Heer J. Vooijs, hoofd der Ned. Herv. School te Rijnsburg, neef van den overledene, dankte uitvoerig allen, die van hun belangstelling — op welke wijze dan ook — hadden doen blijken, zulks in de plaats van den zoon, die in het buitenland vertoeft, en inzonderheid den burgemeester voor zijne tegenwoordigheid, en het secretarie-personeel en de Jongelings-vereeniging voor de bloemenhulde. Ook Ds. Warmolts, die gedurende de ziekte van den ontslapene steeds zooveel belangstelling toonde, en thans zulke gevoelvolle woorden tot de familie had gesproken.

*****

LXVI

Uit dit beknopt overzicht moge blijken, dat met den heer Kobus een algemeen geacht en gewaardeerd persoon is heengegaan. Zijn leven is niet vruchteloos geweest. Zijn nagedachtenis zal dan ook in aange-name en dankbare herinnering blijven.

G. B. WERTHER,
Oud-Gemeente-Ontvanger.

KATWIJK, 12 Februari 1936.

HOMMO ELTJO DE RUITER ZYLKER.

Overleden te Katwijk a/d Rijn 16 November 1935.

Aan de vraag van de Commissie voor de Redactie van het Leidsch Jaarboekje om een biographie te geven van mijn vriend Hommo Zylker geef ik gaarne gehoor.

Het is nu welhaast 50 jaren geleden sinds wij als student elkaar voor het eerst in Leiden ontmoetten en al dien langen tijd zijn wij en later onze familie's met elkaar bevriend gebleven. Begrijpelijk gaan mijn gedachten naar onze jeugdjaren terug. Zylker heeft een gelukkigen studententijd doorleefd, waaraan hij de aangenaamste herinneringen bewaard heeft en waarover te spreken hij nooit moede werd. Begaafd met een opgeruimden geest, gezellig van aard, in zijn spreken scherp en ad rem, vatbaar voor humor, wist hij steeds een prettige stemming te scheppen, waardoor hij zich een grooten vriendenkring vormde. Onuitsprekelijk waren zijn kwinkslagen en grappige invallen. Met zijn sterk lichaam heeft hij zich op meer dan één gebied van sport onderscheiden. Vooral heeft hij meegeholpen aan den roem van Njord in die dagen. Daarnaast was hij een hard werker. Hij was medicus geworden niet alleen om zich zoo doende een bestaan te veroveren, maar vooral, omdat hij belang in het vak stelde en hij voelde, dat hij als geneesheer een roeping kon vervullen. Hij heeft in zijn lange praktijk steeds slechts de belooning

van zijn arbeid gezocht in het herstel van zijn patiënten.

Zonder aanzien des persoons, zonder bijoogmerken heeft hij zich geheel aan zijn werk gegeven en heeft dan ook mogen ondervinden hoe zijn optreden als mensch en geneesheer op prijs werd gesteld. Dadelijk na zijn artsexamen heeft hij zich in Katwijk gevestigd, welke plaats hij heeft liefgekregeu, en ook niet meer verlaten wilde. Hoewel zijn inzichten op politiek en godsdienstig gebied sterk verschilden van die van de meeste zijner patienten en hij scherp kon optreden, wanneer men hem verkeerd begreep of beoordeelde, heeft hij aller genegenheid weten te verwerven, daar men zijn eerlijkheid en betrouwbaarheid bewust was. Diep was hij getroffen, toen hij bij zijn 40-jarig ambtsjubileum, welken dag hij helaas in het ziekenhuis doorbracht, de bewijzen te over kon zien van den band, die tusschen hem en zijn plaatsgenooten geknoopt was. Want hij had, wat niet een ieder vermoedde, een week gemoed en was gevoelig voor elk blijk van vriendschap en **waafdeering**. Menigeen zou daarenboven kunnen getuigen van hulp door hem zoo ruimschoots in stilte verleend.

Hoewel zijn uitgebreide praktijk hem bijna dag en nacht in beslag nam, wist hij toch nog tijd te vinden om lid van den Gemeenteraad te worden, in welke functie hij altijd onbaatzuchtig het belang van zijn plaats voorstond. Tevens nog was hij lid en **vicevoorzitter** van de afdeeling Rijnland van het Ned. Roode Kruis en nam nog op het laatst zitting in het Crisis Comité.

Zooais wij aan zijn groeve hoorden getuigen, gaf hij zich in elk dezer betrekkingen met hart en ziel. Hij wilde nuttig zijn en kende geen halfheid. Toch kon hij, die zichzelf strenge eischen stelde soms wel te scherp tegen andersdenkenden optreden, maar aan zijn oprechtheid viel niet te twijfelen. Hij wist wel, dat hij het zichzelf en anderen vaak niet gemakkelijk maakte, maar de natuur is soms sterker dan de leer. Hij handelde naar beste weten, aan zijn goede bedoeling moest men recht laten wedervaren.

Aan Zylker zijn natuurlijk ook niet de zorgen en moeiten des levens bespaard. Vooral in de laatste jaren, waarin velen het zoo moeilijk hebben had hij vaak reden om zich aan veel en velen te ergeren. Hij liet zich daardoor niet terneerslaan.

Plotseling is die sterke man, die zich na de zware operatie weer geheel de oude voelde en weer als van ouds aan het werk ging, heengegaan. Kort na elkaar kon hij zijn veertigjarig arts-jubileum herdenken en den dag, dat hij vóór 40 jaren zich in Katwijk vestigde, tevens zijn veertigjarige echtvereeniging en zijn zeventigsten verjaardag vieren. Hij heeft zijn jongsten zoon mogen zien zijn werk voortzetten in Katwijk aan Zee in het huis, waarin hij zooveel jaren met zijn gezin lief en leed gedeeld had en heeft tot zijn onuitsprekelijke vreugde zijn oudsten zoon, na jarenlange afwezigheid de laatste weken van zijn leven bij zich gehad. Hem is bespaard geworden een tijd te moeten doorbrengen, waarin arbeid hem verboden zou zijn geworden of ook wel onmogelijk zou geweest zijn. Hij is zonder dood-

strijd rustig ingeslapen. Hij wilde werken zoolang het dag was en dat is hem gegund geworden.

Hoewel zijn nabestaanden hem noode missen, dit heengaan zal hun droefheid temperen. Zij zullen hem niet vergeten, evenmin als zijn vele vrienden, maar blijven gedenken als een zorgzaam, waar en eerlijk man. Hij ruste in vrede.

C. S. LECHNER.

B. J. HUURMAN Dzn. †

Bastiaan Jan Hurman werd 3 Nov. 1874 te Delft geboren. Als jonge man kwam hij naar Leiden en oefende hier ter stede het aannemersbedrijf uit, dat hij bij zijn vader geleerd had.

Na eenigen tijd hier gevestigd te zijn, kreeg zijn naam meer bekendheid, zijn bedrijf nam in omvang toe en in gelijke mate steeg het vertrouwen in zijn persoon en werk.

De jonge Hurman dong mee naar de uitvoering van groote werken.

Zoo werden o.a. door hem gebouwd:

Vele woning-complexen, scholen, villa's, bankgebouwen, het magazijn van de fa. van Nelle, het evangelisatie-gebouw van de Apostolische gemeente, de laatste uitbreiding van het Diaconessenhuis, en de verbouwing van het museum voor Volkenkunde enz.

Het resultaat van Hurman's harde werken bleef niet uit. Steeds hooger klom hij op de sporten van den maatschappelijken ladder. Hij werd benoemd tot agent van Leiden en omstreken van Nationaal Grondbezit, een groote maatschappij van onroerende goederen te 's-Gravenhage, die haar bezittingen aan huizen ook in Leiden telt. Hierover had Hurman het toezicht en de zorg. Hurman bekleedde vele agentschappen. Zoo was hij o.a. agent van de 's-Gravenhaagsche Hypotheekbank.

Welke beteekenisvolle positie hij bij deze maat-

schappijen innam, is wel ondubbelzinnig gebleken uit de woorden, welke bij zijn begrafenis door de directeuren van die maatschappijen gesproken zijn. Hij genoot het volste vertrouwen en zijn heengaan werd diep betreurd.

Huurman, toegerust met een helder verstand, staande in de volle kracht van het leven, kon naast de behartiging van de belangen van zijn drukke bedrijf en de zorg voor zijn groote gezin, bovendien nog tijd vinden om op ander terrein nuttig werkzaam te zijn. Gedurende 9 jaar diende hij de Ned. Herv. Gemeente als diaken, en had daardoor zitting in verschillende commissies o.a. de Eommissie „Hofjes”. Het werk der barmhartigheid had zijn bijzondere belangstelling.

Hoewel geen geboren Leidenaar kon Huurman geen grooter liefde voor de stad zijner inwoning aan den dag leggen, dan menig ras-echt Leidenaar.

De Antirev.-Partij vaardigde hem in 1915 af naar den Raad, waarin hij tot het voorjaar 1935 zitting had.

Om gezondheidsredenen zag hij zich genoodzaakt zijn raadlidmaatschap neer te leggen, dat hij gedurende 20 jaar onafgebroken had waargenomen.

In den raad had hij achtereenvolgens zitting in de commissie van Finantiën, Endegeest, Lakenhal, Gemeentewoningen en Lichtfabrieken. Hij was hierin een man van gezag, toch ook in den Raad zelf nam hij een vooraanstaande plaats in; zijn stem vond steeds een gewillig oor bij voor- en tegenstander. Met Huurman's standpunt werd gerekend. Hij was niet de man, die zijn kracht zocht in veel spreken. Hij

LXXIII

sprak zijn woord altijd op den juisten tijd en dan kon hij de dingen soms heel raak zeggen, vooral wanneer het ging om een zaak, waarbij zijn vak-kennis hem groote diensten kon bewijzen. Hij verdedigde zijn standpunt met de kracht van zijn vurig temperament en met de trouw aan zijn beginsel. Hij had slechts het algemeen belang op het oog.

De liefde en de zorg voor het christelijk onderwijs te dezer stede lag hem eveneens nauw aan het hart.

Gedurende vele jaren was hij bestuurslid van de Vereeniging voor Christelijk Onderwijs en meer nog misschien dan in eenig andere vereeniging kwam in dezen kring wel in 't bijzonder tot uiting, wat er in het hart van **Huurman** leefde.

Van buiten af kreeg men wel eens den indruk dat **Huurman** een hard mensch was, doch zij, die hem van meer nabij kenden, wisten wel beter.

Achter dat schijnbaar harde, verborg **Huurman** een teeder gemoed.

In zijn gezin nam hij de plaats in van een liefdevol echtgenoot, van een trouwen en besten vader voor zijn kinderen, die hij door voorbeeld en woord trachtte op te voeden in de richting naar Hem, bij wien hij het lot van hen onder alle omstandigheden van het leven veilig wist.

Huurman's gezondheid werd in den loop van '35 steeds minder, hoewel telkens de hoop leefde op herstel. Doch de hoop is helaas niet in vervulling gegaan.

Betrekkelijk nog niet oud, hij had den 61-jarigen leeftijd bereikt, werd dit krachtige lichaam door den dood opgeëischt.

Huurman was zich bewust van het naderend eind, doch hij wist zich bereid te gaan als God hem riep.

Dat is de troost voor hen, die zijn heengaan smartelijk beweenen en wel in 't bijzonder voor zijn echtgenoot en kinderen. Vrijdag 6 Dec. werd zijn stoffelijk overschot aan den schoot der aarde toevertrouwd op de begraafplaats Rhijnhof, waarbij zich een groote schare van familie, vrienden en bekenden vereenigd had om Huurman de laatste eer te bewijzen en een laatsten groet te brengen. Hij ruste in vrede.

J. P. MULDER.

J. F. DE REN

1863-1935.

Op 21 December 1935 overleed na een ziekbed van slechts eenige maanden een in vele kringen bekende en zeer geziene figuur, Johannes Franciscus de Ren, geboren op 29 Augustus 1863 te Ter Neuzen.

Geboren paedagoog, was het niet te verwonderen, dat hij voor zijn levensrichting het onderwijs koos. Na een korten tijd van voorbereiding te Maarssen, aanvaardde hij zijn eerste betrekking als onderwijzer op 1 Maart 1883 te Oosterhout (G.). Na het behalen der hoofdacte op 21 Augustus 1886 volgde spoedig zijn benoeming tot Hoofd der Openbare lagere school te Nederhemert. Hier werkte hij slechts kort, van 1 Januari 1887 tot 1 December 1889, op welken datum hij in gelijke functie overging in dienst der gemeente Alkemade en wel voor de school te Oude Wetering.

Bijna 35 jaar is hij daar werkzaam geweest en onder zijn leiding kwam de school tot **grooten** bloei door zijn vakkennis en niet het minst door zijn groote gaven van hart en verstand. Hij gaf zich met **grooten** ijver en toewijding — eigenschappen, die hem tot zijn laatste levensjaren bleven sieren — aan de voor hem weggelegde taak, daarbij gesteund door zijn geloofsovertuiging, en waarbij het hem niet voldoende was deze taak te beperken tot de door

de wet aangegeven tijdvakken. Tal van leerlingen toch leidde hij op voor verdergaande onderwijsinrichtingen in de stad. Financieel voordeel was bijzaak, een leerling, „waar wat in zat” was voor hem gereede aanleiding te trachten dezen de mogelijkheid te openen met meer dan het dorpschoolonderwijs het leven in te gaan. Velen van hen bekleeden thans een eervolle positie in de maatschappij en zullen zich dit steeds met dankbaarheid herinneren.

Naast het werk in de school, waaraan hij zich met liefde en energie gaf, had ook het maatschappelijk werk in den breedsten zin zijn volle aandacht. Zoo behoorde hij tot de oprichters van het plaatselijke Groene Kruis, de Boerenleenbank, de Ziekenverpleging.

Het spreekt van zelf, dat al dit werk zijn sporen naliet. Dit bleek overduidelijk den 15en October 1921, toen hij den dag herdacht, waarop hij vóór 40 jaar zijn loopbaan bij het onderwijs begon, welk een groote plaats hij in de harten der bevolking innam.

Niet alleen door het in de schooljaren gegeven onderwijs, maar zeer zeker ook door het meeleven met de bevolking in al hare lagen, doordat hij voor velen in nood en zorgen een vraagbaak was. Door zijn verstandelijke ontwikkeling gepaard met een weetgierigheid, waardoor hij op velerlei terrein thuis was, en de noodige menschenkennis, mocht hij zich een goeden raadgever weten.

De Ren was een man van eruditie. Zijn belangstelling ging over zijn vak naar het gebied der

letteren, wijsbegeerte en theologie. Hij bezat een vrij uitgebreide bibliotheek. waaronder ook vele werken van oude en oudere schrijvers, die hij niet alleen als kastvulling gebruikte, maar ook gelezen had.

Hoewel de slagen van het noodlot hem niet bespaard zijn gebleven twee van zijn zoons gingen hem vroegtijdig in den dood vóór -, is zijn leven toch gelukkig geweest, dank zij de hem aangeboren opgewektheid, tevredenheid en zin voor humor. Immer zag hij de lichtzijden van alles.

Zijn gezondheidstoestand deed hem vóór den leeftijdsgrens zijn maatschappelijke loopbaan beëindigen. Met ingang van 1 Juli 1924 verliet hij zijn betrekking in Oude Wetering en vestigde zich te Leiden, waar hij verder tot zijn dood heeft gewoond.

De vele vriendschapsbanden, aangeknoopt in de plaats, waar hij het langst had gewoond, dreven hem echter nog geregeld op Vrijdagmorgen naar de wekelijksche markt, waar hij onder de trouwe bezoekers kon worden gerekend en zijn vele oude bekenden telkenmale terugzag.

Ook hier kon zijn arbeidzame natuur geen rust vinden. De afdeling voor de ontwikkeling en ontspanning voor werklozen van het Leidsche **Crisis-Comité** deed dan ook niet tevergeefs een beroep op hem als cursusleeraar, waar hij spoedig zeer op zijn plaats was.

Het grootste gedeelte van zijn Leidschen tijd heeft hij evenwel gegeven aan het Protestansch Bureau voor Sociale Adviezen, waarvan hij de mede-oprichter en de eerste voorzitter was. Hier kon hij nogmaals

LXXVIII

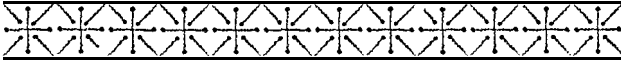
de hem van God geschonken gaven van hoofd en hart in dienst stellen voor maatschappelijk werk, waartoe hij zoo uitnemend geschikt was. Naast menschenkennis bezat hij toch de gave van te kunnen luisteren, waardoor hij de sfeer wist te scheppen, die voor het werk van het Bureau zoo onmisbaar is.

Zoo eindigde dit leven, dat weinig rust heeft gekend voor zichzelf.

G. F. E. K.

Historie en legende van het Huis ter Lucht.

Wie Leidens oudheden beziet ontmoet op het punt van samenkomst van de Mare met den Ouden Rijn een huis, (genummerd Donkersteeg 19), opvallend door plaatsing en voorkomen. In de ambtelijke -- zij het voorloopige -- monumenten-beschrijving vindt hij het als volgt aangeduid ¹⁾: „Huis ter Lucht, voor- „malig huis der burggraven (verbouwd 1655). In- „wendig: met snijwerk versierde boog (XVII B) in „over het water uitgebouwd vertrek; eenig snijwerk „en schoorsteenstuk (XVIII) in den salon”.

Heeft onze bezoeker een Leidschen begeleider, dan zal deze hem waarschijnlijk bovendien nog vertellen, dat het huis uit den tijd dat het den burggraven tot woning diende, door een onderaardschen gang met den Burcht verbonden is en daarenboven

---

1) Voorloopige lijst der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst, deel III, de provincie Zuid-Holland (Utrecht 1915), bl. 220. De hoofdbewerker hiervan is Dr. J. C. Overvoorde geweest.

nog allerlei oude voorrechten heeft, terwijl zijn naam zoo te danken zijn aan het licht, dat hier in overoude tijden ten geleide van de scheepvaart zou zijn opgesteld.

Deze mededeelingen verdienen alleszins de aandacht, waarmede zij doorgaans worden aangehoord. Als zij waarheid behelzen, hebben zij immers betrekking op hoogst merkwaardige zaken uit Leidens nevelachtig en daardoor zoo romantisch verleden. Maar als het medegedeelde niet juist mocht zijn, dan moet men zich terstond afvragen: le hoe de waarheid dan wel is, 2e wat tot het ontstaan van de boven geschetste opvatting kan hebben geleid. Want gelijk pater Bonaventura Kruitwagen onlangs zoo nadrukkelijk heeft gezegd: men mag niet aannemen, dat ieder verhaal een **kern** heeft, nog minder, dat dit een kern van waarheid moet zijn 1).

***

Omtrent het vroegste verleden van het Leidsche burggraafschap is onze kennis zeer fragmentarisch : aanwijzingen en vermoedens moeten de rechtstreeksche gegevens aanvullen om tot een eenigszins duidelijk beeld te geraken. Wij kunnen deswege naar een andere plaats 2) verwijzen; te eerder, waar in die

---

1) Verslag van het tweede congres van Nederlandsche historici, 1934, bl. 57.

2) Zie ons opstel: „De Oude Rijn”, in de Rechtskundige Opstellen aangeboden aan prof. dr. E. M. Meijers (1935), bl. 699-715.

oude geschiedenis geen blijk van eenigen band met het Huis ter Lucht voorkomt.

Zulk een blijk ontmoeten we eerst in het jaar 1360 (dus in den tijd, dat het Haarlemmerstraatkwartier of Marendorp, kort te voren met de stad vereenigd, in volle ontwikkeling is ¹⁾). Op Zondag na St. Aagteudag, dus 9 Februari, van het genoemde jaar geeft Dirc van Wassenaer, burggraaf van Leiden, onder zijn zegel een akte uit ²⁾, waarin hij verklaart, dat „Michiel Gherijtssoen mi opghedraghen heeft van sijnen eygheliken goede een huys ende erve, dat hi coft tieghens Jan van Santen, Aernt Coppenszoens zoen, mitten helen waterganc ende mit dier heelre sijtweech van sinen groten huysende ende van diese sijtweech binnen of te meten overdwers dat erve een halve metgaerde lanc doergaens van den strate in die Maern, welke huysinghe ende erve belegghen heeft an die ene side Michiel voirscreven mit zinen anderen huysen ende erven ende an die ander side streckende op den Rijn, uutgaende van den brugstraete an die Maern, also als ‘t nu betimmert is”. Dit aldus opgedragen huis en erf ontvangt Michiel Gherijtszoen nu als een Wassenaarsch leen — te verheergewaden met een havik of een pond Hollandsch (15 stuivers) — weer van den burggraaf terug.

Dat in deze transactie het Huis ter Lucht begrepen was, leert een blik op de kaart. Hoe anders is een

---

1) P.J. Blok, Een **Holl.** Stad in de Middeleeuwen I, bl. 67—70.

2) Huisarchief Wassenaer -- **Twickel** protocol AA, fol. 41.

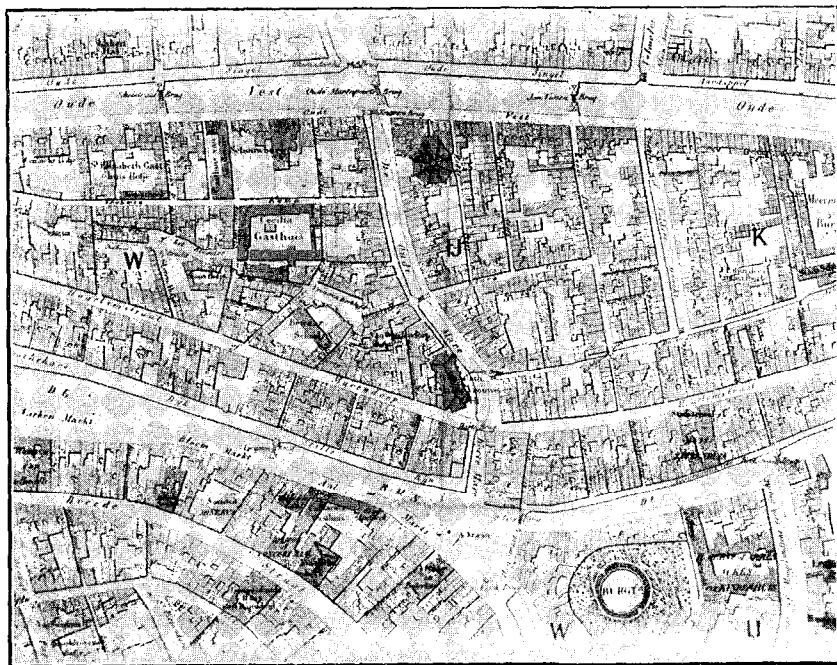
blok, belend door de Mare, den Rijn en de „burgstraat” of wel Donkersteeg te construeeren? Eenigszins onzeker is alleen maar de vierde belending, waar wij van de hier gebezigde „metgaerde” geen verklaring weten te geven.

Wat kan Michiel Gherijtssoen bewogen hebben om een bezitting, die hij als vrij eigen goed van Jan van Santen gekocht had, voortaan van den burggraaf in leen te willen houden? Twee overwegingen, dunkt ons. In de eerste plaats: een leengoed was aan de gewone regels van overdracht onttrokken; deze regels nu waren te Leiden verre van gemakkelijk ¹⁾ en onze Michiel kan redenen hebben gehad om het leenhof van den burggraaf boven de schepenbank van Leiden te verkiezen. In de tweede plaats was de leenband een krachtig middel om te bevorderen, dat de daaraan onderworpen zaak onverdeeld en bij voortduring in dezelfde familie zou blijven. Vrij waarschijnlijk gold hier althans het laatste motief; want nog in hetzelfde jaar 1360, op St. Stephanusdag (26 December), nam de burggraaf Vranck Michielssoen van der Heyde — waarschijnlijk toch wel een zoon van Michiel Gherijtssoen -- aan als houder van dat leen ²⁾. De eenigszins gewijzigde omschrijving van het object doet vermoeden, dat het in den **tusschenliggenden** zomer aanzienlijk verbouwd was; we hooren thans immers van „’t voirhuys mitter stienre

---

1) Mr. J. W. Verburgt, Levering van onroerende zaken te Leiden, diss. 1930.

2) Huisarchief Wassenaer — Twickel protocol AA, fol.45.

Gedeelte van de „Nieuwe Kaart der Stad Leyden”,
steendruk naar W. I. van Campen 1850. (Prentverzaming van het Gemeente-Archief
van Leiden no. 160).

camer mit den enen kelnaer ende 't enden der stienre camer anderhalve metgaerde (overlanc) overdwers dat erve, mit datter op ghetimmert is ende dat menre op timmeren sel".

Steenen huizen waren er in het Leiden der veertiende eeuw nog betrekkelijk weinige: we kennen er enkele aan de Breestraat ¹⁾, steeds bepaaldelijk in die eigenschap aangeduid. Niet voor het jaar 1450 werd het gebruik van steen voor nieuw- en herbouw van huizen in de stad uitdrukkelijk voorgeschreven ²⁾. En het huis van Vranck Michielsz. van der Heyde bestond, als we de omschrijving er van nauwkeurig genoeg achten voor een ontleding, niet eens **geheel** uit steen: het had een steenen **kamer**, een onderkelderd achterhuis wellicht, zooals te Leiden b.v. het in 1578 door het Hoogheemraadschap van Rijnland aangekochte patricische huis had ³⁾ en gelijk men er o.a. te Brunswijk nog aantreft ⁴⁾, terwijl het eigenlijke woonhuis aan de straat, de Donkersteeg, ook hier van hout zal zijn geweest.

De vogelvlucht-kaarten van Leiden door Lieftrinck en Pieter Bast, die ook dit huis in opstand afbeeldten, doen ons een betrekkelijk klein achterhuis zien, welks dak evenwijdig met de Donkersteeg en de Mare

1) Blok, *Holl. Stad* 1, 2e dr., bl. 59-62.

2) Keurboek 1450, ed. Ramaker, I 48.

3) Dr. E. H. ter Kuile, het Gemeenlandshuis van Rijnland te Leiden (1932). bl. 6.

4) Georg Dehio, *Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler* V (2e dr.), bl. 68.

loopt en dat aan de Rijnzijde — naar het schijnt — een eenigszfns versierden gevel heeft. Is dit de steenen kamer van 1360 en schuilen resten van dit gebouw thans nog achter nieuwere muren? Misschien dat anderen deze vraag positief zouden kunnen beantwoorden,

Het bedoelde pand nu heeft tot op de beëindiging der leen-boekhouding (in 1811) als Wassenaarsch leen te boek gestaan ¹⁾, ook dus nadat de burcht met het (bloot titulaire) burggraafschap aan de stad Leiden was overgegaan. Dat de overdracht van het recht op dit goed ten einde toe voor het Wassenaarsche leenhof en niet voor het stadsgerecht moest geschieden, was een bijzonderheid, die na de liquidatie van alle andere attributen van het burggraafschap steeds meer moest opvallen.

De leenprotocollen der heeren van Wassenaar zijn gelukkig wel zoodanig bijgehouden, dat we een lijst der successievelijke houders van dit leen kunnen opstellen ²⁾. Op Vranck Michielsz. volge dan:

Mr. Pieter Michielsz. 1388

---

1) Reeds bij het begin der omwenteling en bij de daaruit voortgekomen staatsregelingen zijn de leenroerige goederen allodiaal verklaard ; maar de protocollatie der overdrachten bij de leenkamers is als overgangsmaatregel tot de invoering van den Code Napoleon gehandhaafd. Zie: Jhr. Mr. W. A. Beelaerts van Blokland, de Praktijk van het leenrecht in Gelderland (1910). bl. 5-7.

2) Huisarchief Wassenaar — Twickel, Ie repertorium der leenen, fol. 163, aangevuld uit het „bonboek”, gemeente Leiden, archief der Secretarie II no. 6774, fol. 507 recto.

Gedeelte uit het „Chaert-bouc” van Mr. Salomon Davidssoon van Dulmenhorst,
1583—1597.

Florentia Florisdochter	1421
Vranck M. Pieterssoen	1423
Pieter Vranckesoën	1450
Heer Floris Vranckesoën	1462
Baerte Vranckendochter	1493
Mr. Vincent Cornelisz.	1513
Pieter Willemsz., metselaar	1519
Dirck Jansz.	1525
Jan Claesz.	1526
Hubrecht Paedze	1558
Aefgen Garbrantsdochter	1558
Neeltgen Garbrantsdochter	1567
Dyouwer Garbrantsdochter	1577
Matthijs Gerrijtsz.	1577
Jan Florijss.	1577
Heynrick Gerijtsz. van der Eem	1593
Niclaes van Swieten.	1616
Cornelis van der Eem	1620
Jacob Cornelisz. de Haes	1623
Jacob Jacobsz. de Haes.	1634
Aeltien Lourisdr. Gael	1636
Simon Jansz. de Haes	1641
Silvester van Swanenburch	1654
Mr. Johan van Swanenburch.	1670
Isacq Pieter van Swanenburch	1674
Mr. Joachim Ravens.	1674
Cornelia Schuyt	1712
Cornelia Florentia Ravens.	1733
Mr. Joachim Ravens.	1754
Ds. Hermanus Wesselius	1754
Casparus Bijleveld, med. doct.	1770

Mr. Jan Daniel Bijleveld 1802

Van dit tijdstip af moeten wij onze kennis aan andere bronnen ontleenen. Van het, nu weer „allodiale”, Huis ter Lucht zijn nadien nog eigenaren geweest:

Hendrik van den Broek 1833

H. Manger Muntz. 1851

Dr. Arnoldus van Rhijn. 1875

En sedert 1919 bewoont het, gelijk ieder weet, Prof. Dr. H. T. Colenbrander.

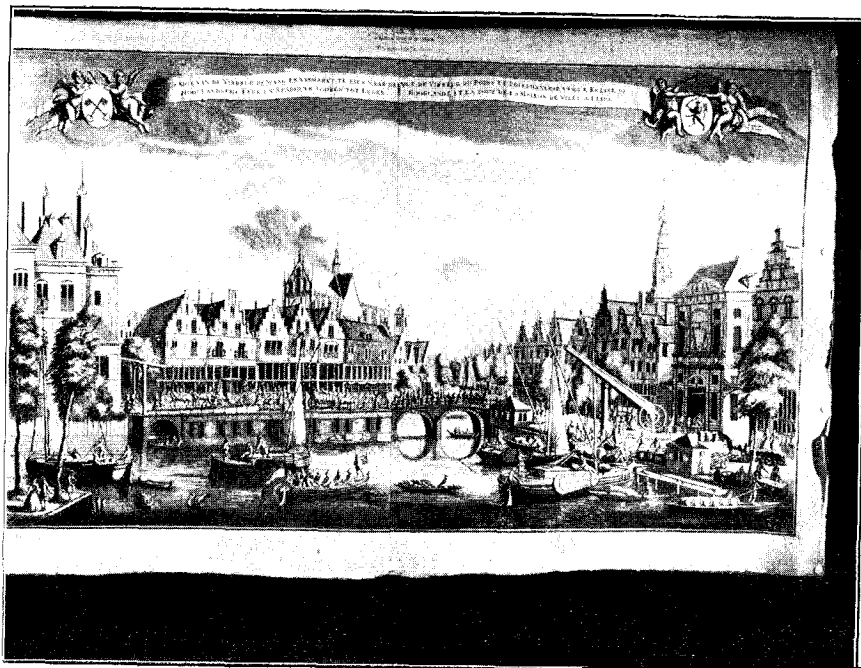
Het bestaan van zoovele eeuwen had het oude huis van Michiel Gherijtssoen niet onaangetaast kunnen laten. Vooreerst was het verkleind: twee voorhuizen aan de Donkersteeg waren afgescheiden, slechts een smalle gang naar het achterhuis, de „steenen kamer” vrijlatend. Op het straatboek van v. Dulmanhorst ¹⁾ treffen wij het hoekhuis van de St. Jansbrug (Donkersteeg 21) reeds aan; en in 1595 is ook het tweede huis (Donkersteeg no. 17) afgesplitst ²⁾. Ook deze twee huizen bleven tot het eind toe Wassenaarsche leenen. We zullen hunne lotgevallen hier verder laten rusten.

Het hoofdgebouw heeft tijden van bloei en van verval gekend. Op de patriciërs, die het in de latere middeleeuwen bezaten, volgen in de zestiende eeuw eenige kennelijk minder aanzienlijke bewoners. Is het huis wellicht eenigen tijd als herberggeëxploiteerd? Dat de naam tegen het eind der genoemde eeuw

---

1) In: W. Pleijte, Leiden vóór 300 jaren en thans (1874).

2) Bonboek als voren, Fol. 506 verso, 507 verso.

„Gesigt van de Visbrug, de Waag en Vismarkt, te sien naar de Hooglandsche Kerk en Stadhuystooren, tot Leyden“.

Kopergravure door en naar Leon. Schenk, (c. 1725). (Prentverzaming van het Gemeente-Archief van Leiden no. 964).

eerst voorkomt ¹⁾, zou het haast doen vermoeden. „Luchte” = lantaarn ²⁾ is een zeer gewilde herbergbenaming : wie de Luchte onder Spankeren niet kent, herinnert zich toch zeker wel de Koelucht tusschen Kampen en Wezep.

De zeventiende eeuw schenkt nieuwen luister aan het oude huis. Het wordt aanzienlijk verbouwd tot de gedaante, die men op de prent van Leonard Schenk ³⁾ nog kan zien. Dr. Overvoorde stelt op grond eener o.i. vrij zwakke aanwijzing ⁴⁾, deze verbouwing op het jaar 1655. Dat de bewoners dier tijden van eenig aanzien niet afkeerig waren, blijkt uit het feit, dat zij van den heer van Wassenaer als afzonderlijk leen het recht verwierven om een paar broedende zwanen in den Rijn te houden, te verheergewaden met een jonge zwaan of vijftien schellingen (stuivers) daar voor ⁵⁾.

De teekening van J. de Beijer, als prent voorkomend tegenover bl. 528 van deel II der Beschrijving van Leiden door Frans van Mieris en Daniel van Alphen, toont het huis in zijn tegenwoordige gedaante. Waarschijnlijk heeft dominé Wesselius als leenhouder deze tusschenliggende verbouwing bewerkstelligd;

---

1) Gemeente-Archief Leiden, bibliotheek no. 1153, **aan-**teekening 625.

2) Middelned. Handwoordenboek in **voce**.

3) Gem.-arch. Leiden, prentverz. no. 964, zie de reproductie.

4) Gemeentearchief, prentverzameling no. 211.

5) 1661: Wassenaarsch leenprotocol M. fol. 45 verso.

Vgl. omtrent des burggraven recht van zwaandrift de boven (bl. 2, noot 2) aangehaalde studie.

de gevel aan den Ouden Rijn en het inwendige van de daarachter liggende vertrekken zouden dus aan hem zijn toe te schrijven. Aan de Mare-zijde ligt dan het gebouw, dat men voor de rest op de opvolging der „steenen kamer” zou kunnen houden, gelet ook op de zware keldergewelven er onder. Men merkt echter op, dat de vloeren dier kelders boven de oppervlakte van het grachtwater liggen en dat de befaamde onderaardsche gang naar den Burcht nog wel vier meter onder dit peil afgedaald zou moeten zijn om onder den Ouden Rijn door het op circa honderd meter afstands gelegen doel, den Burchtheuvel, te bereiken. Men zou wel zeer krachtige gegevens moeten hebben om ook een voormalig bestaan van zulk een hoogst ongemeen voorwerp aan te nemen: en ziet, er is geen *enkel gegeven*. Nimmer is een restant van den bewusten gang gevonden; geen schriftelijk blijk is ervan; geen mondeling bericht, dat ook maar eenigszins geloofwaardig schijnt.

Laten we de feiten, die van belang kunnen zijn, nog even vasthouden :

le het perceel, waarin het latere Huis ter Lucht begrepen is, werd in 1360 door den toenmaligen eigenaar aan den burggraaf opgedragen en als Wassenaarsch leen terug ontvangen, terwijl van eenig verband tusschen dat perceel en het burggraafschap *vóór* 1360 niet de minste aanwijzing is;

2e ter plaatse stond op het eind van 1360 reeds een „steenen camer” met kelder, die *waarschijnlijk*

in dat jaar gebouwd is. *Misschien* zijn van dat gebouw nog enkele kelder- en muurresten aanwezig. Het uiterlijk is overigens van de 17e en 18e eeuw aanwezig; van een onderaardschen gang of andere kasteel-resten zijn voor het oog geen blijken;

3e het recht tot het houden van een paar zwanen kreeg de bewoner in 1661 en van andere „heerlijke” rechten verneemt men uit de bewijsstukken niets;

4e de naam „huis ter lucht” komt eerst in de 16e eeuw voor en is op voor de hand liggende wijze te verklaren.

* * *

Het wordt tijd, dat we tot de overlevering terug keeren.

De oudere stadsbeschrijvers van Leiden kennen haar nog niet. Zij noemen het Huis ter Lucht niet eens. Dat de woning van den burggraaf op het burchtterrein lag ¹⁾, was hun uit aanschouwing nog te bekend om plaats te laten voor eenige andere gedachte.

Ludolf Smits begint zich eerst af te vragen, waar de woning van den burggraaf toch wel geweest kan zijn. De ringmuur vormde of omsloot, zegt hij, toch geen bewoonbaar kasteel? ²⁾

---

1) P. J. Blok, een **Holl.** Stad in de Middeleeuwen, dl. I, Ze dr. (1910), bl. 12, 63, noot 1.

2) L. Smits, Schatkamer der Nederlandse Oudheden, 2e druk (1737), bl. 200.

De vraag leefde voort en A. Montagne Yz. zou er in zijn „Album der stad Leiden” antwoord op geven. In den beginne (bl. 11) uit hij de meening, dat een oud-burggrafelijk hof op de Hoogstraat zou hebben gestaan, hetgeen de keldergewelven ter plaatse zouden uitwijzen. Eenige afleveringen verder was hij reeds tot andere gedachten gekomen. De gemeente-archivaris, Jhr. Rammelman Elsevier, had inmiddels in de Leidsche Courant ¹⁾ de eigendommeljkheid van het Huis ter Lucht als Wassenaarsch leen uit de gegevens van het gemeente-archieff (van 1581 af) bekend gemaakt; en Montagne ²⁾ “putting two and two together”, liet nu niet na om op bl. 57 van zijn Album het Huis ter Lucht als den ouden zetel der burggraven aan te duiden. Van de bijzondere voorrechten, den onderaardschen gang en het verleden als vuurtoren spreekt hij nog niet; maar het kon niet uitblijven, of de overlevering (sedert 1859) voorzag zich van deze aanwinsten. Welhaast was hij te vast gevestigd, dan dat het afwijkend inzicht van professor Blok (zie boven) haar kon aantasten.

Het ontstaan der overlevering, zoo kort nog maar geleden, is dus stap voor stap te volgen. Laten we ook deze stappen opsommen als parallellen der boven geresumeerde feiten :

---

1) Leidsche Courant van 17 Januari 1859; het handschrift in het Gem. Arch. bibliotheeknummer 1463.

2) Zooals men weet, was M. commies ter gemeente-secretarie: in deel 4 van prof. Bloks „Hollandsche Stad” komt men zijn naam meermalen tegen.

1e. Men meende de woning van den burggraaf buiten de enceinte van den burg te moeten zoeken, doch vond haar niet. Aan de eerste de beste aanwijzing zou men zich dus vastklampen; en men vond zulk een aanwijzing in het juist van pas gepubliceerde feit, dat het Huis ter Lucht een Wassenaarsch, burggrafelijk leen was geweest. Den oorsprong van deze verhouding niet kennend, moest men haar wel voor overoud houden.

2e. Dit huis, reeds van ouds door den Ouden Rijn van den burcht gescheiden ¹⁾, moest toch een communicatiemiddel met het hoofdgebouw hebben gehad: de zware keldergewelven hielpen de onderstelling van een voormaligen onderaardschen gang zich vormen en vastzetten. Dat er *eigenlijk* niets van een gang te vinden was en de keldermuren weliswaar oud (van 1360 nog?), maar toch wel bezien zoo bijzonder niet waren, kon aan de eenmaal voltooide voorstelling niet meer afdoen.

3e. Het recht op het zwanen houden, inderdaad ongemeen voor een stadshuis, moest wel verder gaande gedachten ten aanzien van de „regalia” op den Rijn wekken: ook dit paste in de hypothese.

4e. Een „benoemd” huis moest in het moderne Leiden, dat de oude eigennamen van zijn huizen

---

1) De Oude Rijn met de St. Jansbrug speelt een rol in den oorlog van gravin Ada, in 1204: cf. Blok, Holl. Stad 1, bl. 15.

reeds lang vergeten is, wel de aandacht trekken. Een verklaring der benaming van het „huis ter Lucht” moest dus, in het kader van de eenmaal gevormde voorstelling van een oeroud burggrafelijk huis, worden gezocht. Het gevondene viel echter toch wel wat te fantastisch uit. Kan men in ernst volhouden, dat de scheepvaart op de smalle Hollandsche binnenwateren in de vroege middeleeuwen belichting noodig heeft gehad? Of dat bij den toemaligen staat der verlichtingstechniek een licht van het „Huis ter Lucht” op de groote meren of zelfs op zee — tien, twintig kilometers van Leiden verwijderd te zien zou zijn geweest?? Geloove het, wie wil.

* * *

Zoo moeten we, als we de waarheid lief hebben, de legende omtrent het Huis ter Lucht geheel uit het Leidsche geschiedboek schrappen. Dit huis was geen burggrafelijk slot, doch niet meer dan een aanzienlijk burgerhuis, sedert 1360 eerst Wassenaarsch leen; het toont géén oude kasteelmuren, geen onderaardschen gang, doch hoogstens de resten van een middeleeuwsch burger — „steenhuis”; — zijn „voor-rechten” wijzen terug niet naar een grijs verleden, maar naar een curiositeit uit de zeventiende eeuw: en zijn naam eindelijk is — voor zoover na te gaan — noch overoud, noch bijzonder.

Zoo zijn wij getuigen ervan, hoe de legende als het ware onder de oogen der vakgeleerden insluipt,

wáár de officieele geschiedenis maar een vacuum schijnt te laten. Zoo wordt de belangstelling in het plaatselijke verleden tot wilde rotnantiek, zelfs in het kalme Leiden en in het nuchterste tijdvak der negentiende eeuw.

S. J. FOCKEMA ANDREÆ.

Deze studie wordt opgedragen aan de heeren Dr. R. F. baron van Heeckeren van Twickel en Prof. Dr. H. T. Colenbrander, die den schrijver tot de kennis van de bovenverwerkte gegevens in staat hebben gesteld.

BLADVULLING.

„Zach men een zwaan driven of zwemmen regh voor Catwick in die zee en hij hielt hem daer alle den dach voor dat dorp tot Catwick op die zee.”

„So wasser gevangen buytten der stede bij dat Sijlhoff een groote zeehont in die Zijl bij dat butterhuys.”

Register Memorialen St. Pieter op 1500.

L. K.

Ter waarschuwing+

In eenen 18e eeuwſchen Leidschen boedel vond ik het volgende ſchriftuur:

DEERTIG ONGELUKKEGE DAGEN IN HET JAER.

Januari 1, 2, 4, 6, 11, 12, 20	Juli 17, 21
Februari 1, 17, 18	Augustus 20, 27
Maart 14, 16	September 10, 18
April 10, 17, 18	October 6
Mei 7, 8	November 6, 10
Juni 17	December 6, 11, 15

De geboortedagen, die op 12 Jan., 17 Febr., 16 Maart, 7 Mei, 21 Juli en 15 Dec. invallen zijn boven anderen ongelukkig.

Die op een deser dagen geboren word is ongelukkig en lijd armoede,

Wie krank word krijgt zelden zijne gezondheid terug,

Wie zig verloofd of trouwd komt in grote armoede of elende,

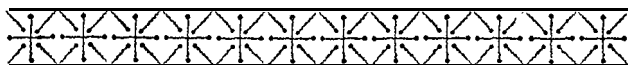
Men zal ook niet verhuizen want men heeft geen geluk,

Men moet niet **reisen**, want men heeft niets dan tegenspoed en ongeluk te verwachten,

Men moet geen koophandel doen, want er gelukt niets,

Men moet geen processen beginnen, want deselve gaan met de kosten verloren.

Medegedeeld door Bd.

Een blik in het volksleven te Woubrugge.

Nu wij ons neerzetten om iets te schrijven over de geschiedenis van ons dorp, willen wij niet teruggaan tot vorige eeuwen, maar iets vertellen, waar nog menigeen van middelbaren leeftijd heugenis van zal hebben, niet alleen degenen, die hier nog wonen, maar ook velen, die in deze omgeving zich hebben gevestigd. Wij zullen dan niet verder teruggaan dan een halve eeuw en dan komt ons, oudere geslacht, het eerst voor den geest: de bedrijvigheid en het vertier, veroorzaakt door het destijds hier gevestigd Kantongerecht. Men zag dan op bepaalde dagen deurwaarders, veldwachters en een talrijk publiek uit omliggende dorpen voor burgerlijke- en strafzaken naar ons dorp trekken.

Ook, hoe de beleefde hospes Strijland als concierge van het oude Rechthuis daar dienst deed. En nu? Niets meer, dat er aan herinnert dan de oude recht-kamer.

Dan gaan onze gedachten naar het lustprieel, waar de oude chirurgijn Swart zijn laatste dagen sleet en waar de laatste hier wonende rijksontvanger Dierkens in de gezellige koepelkamer later zijn kantoor hield.

Ook die grootheid voor ons dorp ging voorbij en het belastingkantoor werd verplaatst naar „De Veen”; een treuresch duidt nu nog de plaats aan, waar het lustprieel van Swart stond.

En wie ziet niet met ons des Zondagsmorgens, als ‘n stuk historie, den ouden Van Griethuizen, den laatsten deurwaarder van ons dorp, ter kerke gaan, om het orgel, het geschenk van Vrouwe Vingerhoed te bespelen, hetgeen hij en zijn vader meer dan 100 jaren hebben gedaan.

En met genoegen denken wij nog aan de vriendelijke woningen van Cornelis van Dam en Dirk Koelewijn, waar zoovele dichterlijke samenkomsten zijn gehouden. Ook passeert de revue Noldus van Rhijn, iets gebogen in zijn gang, met lange lokken om zijn ooren, wiens geslacht meer dan 100 jaren voor ons dorp het koren maalde en de oude Buis, iets kreupel van tred, nachten werkende aan de brug, acht gevende op zijn netten en fuiken en met hen zoovele oudjes, die evenals de watermolens aan de „Swet”, „Heuvel” en Oudendijkschen polder niet meer zijn.

Wat konden die oude watermolenaars, onder wie Jacob Kroon, ons uit oud-Woubrugge veel vertellen, evenals de oude molenmakers Verploegh, Wm. Boot en Stigter van hun goede dagen, toen de stoommachine hun werk nog niet had weggenomen: hun kostbaar touwwerk, dat zij noodig hadden bij den arbeid hing nu renteloos.

Wij hooren nog onze smeden Engel en Wiethoff over het werk aan ploegen en eggen toen de Oudendijk en Vierambacht nog in het zaad stonden.

Voor wij verder gaan zij 't ons vergund nog even in de reeds genoemde oude rechtkamer een blik te slaan en wel bij de laatste raadsvergadering, welke in dat historisch gebouw werd gehouden, daar de nieuwe drankwet verbood, dat de raad daar langer vergaderde, zoodat ook Woubrugge in 1887 genoodzaakt werd een raadhuis te bouwen.

Achter de groene tafel komen voor onzen geest burgemeester de Ridder, geflankeerd door de wethouders Ramp en Den Hertog; verder de heeren Hendrik Heenk, Maarten Kroes, Arie Visser, Willem van Egmond en C. Versluis, en achter het bruine hekje de veldwachter van het dorp (een persman vereerde de raadszitting nog niet met zijn bezoek), die op een wenk van den voorzitter naar de gelagkamer ging en het publiek kond deed, dat de vergadering een aanvang zou nemen.

In die dagen waren onze tiendboeren nog in hun kracht, vooral op een heerlijken zomerdag in Juni, als notaris Krom (die evenals de rijksontvanger met zijn kantoor naar elders trok) met zijn portefeuille uit „'t .hooge huijs" oftewel „'t Huis Ter Aar" kwam en naar het Oude Rechthuis stapte om de tiendverpachting te houden.

En wie komt dan niet de figuur van den Ambachtsheer Van Eeghen, burgemeester van Oudshoorn, voor den geest? Wij zien den rijk voorzienen disch, dien hij in de historische rechtkamer liet aanrichten bij gelegenheid dier verpachting en degasten, die benevens Kerkvoogden, zaten aan dien disch; burgemeester De Ridder, die het maar niet eens kon worden met

notaris Krom, doch dank zij de tegenwoordigheid van wethouder Ramp, bleef steeds het decorum bewaard en werd handgemeen voorkomen.

Gedurende dien maaltijd zat oude Dirk de Graaf met zijn mede-tiendboeren in een ander apartement niet minder te smullen, terwijl zij het strijkgeld der tienden overzagen en tevens berekenden, hoeveel hokken graan zij van de tiendplichtige boeren konden weghalen.

Aan dit eeuwenoude recht kwam in 1907 gelukkig een einde.

En wie herinnert zich niet dienzelfden heer van Eeghen, die hier een zeilwedstrijd organiseerde des Zaterdag op de „Wijde Aa”, met een groote feesttent op den dijk van de Veenderpolder en hoe des Vrijdags tevoren de talrijke prachtige jachten langs de oevers der Woudwatering lagen gemeerd, om elk op hun beurt gemeten te worden voor het oude Rechthuis.

En hoe zouden wij onze historische jaagschuit vergeten met onzen ouden vriend Windhorst? Neen, een aangener tocht was er niet, als wij omstreeks den langsten dag des morgens om 4 uur voor onze woning met een lange Goudsche pijp en portorico in den stuurstoel plaats namen, om stil-glijdend langs de oevers van Vader Rijn, de Rembrandveste te bereiken, stil genietend van Gods grootheid in het rijk der natuur, terwijl zoo nu en dan onze aandacht werd afgeleid als de schipper weer een anecdote ten beste gaf, of Bram de Graaf, de voormalige rederijker van „Anna van der Aar de sterke”, die

ons met zijn bruintje aan 't lijntje had, plotseling op zijn paard zijn stem verhief en over 't water klonk: „Moraal . . . oooi !! of Bornwater. . . oooi !!, waarop vader Windhorst zijn helmstok naar bakboord duwde en de trouwe Jan van der Nagel, de knecht, aan den geroepene een pakje afgaf.

Van onze historische jaagschuit, van vader Windhorst, van wien een miniatuur thans nog prijkt in onze raadszaal, gaan wij tot onze nachtwacht over. 't Is nog of wij onzen trouwen nachtwaker Jan Terhorst, hooren roepen „tien heit de klok, de klok heit tien”, terwijl zijn klap, die ook bewaard bleef, de onharmonische slagen daarbij gaf; (in 1888 bleef dat roepen achterwege) en wie ziet hem niet met zijn handige leertje op den rug onze woning passeeren, om ons dorp van licht te voorzien. En nu. . . onze brugwachters hebben de functie overgenomen; zij stappen even naar het „onderstation” of de ijzeren peperbus aan de brug, tik, tik, en ons dorp straalt in een zee van licht. Onze oudjes kunnen hun looplantaarntje, waarmede zij des avonds op visite gingen, nu wel bewaren voor een tweede tentoonstelling van oudheden in ons dorp.

Uit vorige eeuwen was ook hier in zwang gebleven de afkondiging na het kleppen der klok. Op verscheidene Zondagen zag men, des middags te twaalf uur, den veldwachter met een rol papier verschijnen. Deze nam plaats voor de deur van het rechthuis, later voor 't raadhuus en nadat de nachtwacht-klokluider de traditioneele driemaal 30 slagen op de torenbel had gegeven, deed hij (de veldwachter),

den volke kond, wie der dorpsgenooten plan hadden het huwelijksbootje in te stappen.

En wie onzer zou bij het Raadhuis den ouden Dirk van der Laan vergeten, die een kwart eeuw ontelbare malen uit het raadhuis, tevens bruggehuis, naar de brug dribbelde met zijn schommelenden gang om beide klappen op te zetten, zoo dikwijls het „bruu hooi!!!” in zijn ooren klonk.

En wie hoort thans nog die keelklanken van een schipper? De hoorn doet nu al het werk, behalve des nachts; wie dan nog wil varen, moet behoorlijk de brugwachters (thans zijn er twee) aan hun woning wekken, opdat de burgerij niet in haar nachtrust worde gestoord.

Bij alles wat verdwijnt, de historische schouw van B. en W. en vooral die van de polderbesturen, met de maaltijden van de laatsten, niet. Toch is ook daar verandering: werd oudtijds nauwlettend toegezien of de leuning van der talrijke schilderachtige bruggetjes in de voetpaden wit waren geschilderd, thans vindt men er niet een meer langs onze Woudwatering; de laatste verdween in 1904.

Ook denkt men er niet meer aan om de keerplank voor de Kade bij de hand te houden, als de nachtwacht des nachts waarschuwde, dat het water uit het meer kwam opzetten. Voor 1852 gebeurde dit bijna bij elken noordwester storm.

Met het verdwijnen van die bruggetjes schijnt er geen behoefte meer aan onze veerschuit, om zooals oudtijds de overledenen en de familieleden zeer plechtig van het sterfhuis te vervoeren naar het

kerkhof. De veerschuit, die dan een bijzondere beurt gehad had, prijkte aan den mast met een langen rouwimpel en achter aan het roer een rouwvlag: schipper Windhorst zat in 't zwart met hoogen hoed aan 't roer, terwijl fan van der Nagel, eveneens in 't zwart, gewapend met boom, de schuit bijna ge-ruischloos voortbewoog.

Onze oudjes praten nog dikwerf over de overzetschouw en het oude veerhuis, staande op de plaats, waar in 1882 de veranda van hotel **Guldemon**d verrees met langen Louw Reijneveld, den schouwman.

Niemand verlangt die schouw terug en ieder hier is blijde, dat in '69 de brug kwam. Het in 1882 nieuw gebouwde bruggehuis met fraaie koepelkamer had geen lang leven: in 1887 moest het plaats maken voor het raadhuis, omdat volgens het oordeel van architect **Goldberg** „'t huijs Ter Aar” voor raadhuis en veldwachterswoning niet groot genoeg was.

De zoeven genoemde schouw lag in een haventje tusschen kerkgebouw en de breedvleugelige pastorie, waar 't laatst Dr. van Dijk, Ds. Bolkestein en Ds. Sanders hun intrek namen. Het gebouw had een frontbreedte van 28 M., bij een geringe hoogte; het dateerde nog uit de 17e eeuw. In 1897 viel het onder de hand des sloopers.

De veranderingen, welke in het centrum van ons dorp plaats grepen, zijn vele : voor de oude consistorie werd een nieuw gebouw opgetrokken „Immanuël” geheeten, dat volgens deskundigen meer in den trant van het kerkgebouw had moeten worden gebouwd.

Wandelen wij tusschen deze gebouwen de Kerk-

buurt in, dan vinden wij niet meer het oude schoolhuis van „meester” Van Dorth, Spijker, Drenthen en ‘t laatst bewoond door den heer van Laar.

Ook de daarbij behorende tuinen, boschjes met slingerpaden, waar „meester” Spijker dikwijls wandelde, zijn verdwenen. Tal van woningen zijn er voor in de plaats gekomen, w.o. ook ons postkantoor, het eerst bewoond door De Jongh van Arkel die uit het „Huijs Ter Aar” moest, om plaats te maken voor notaris Krom. Wie ziet nog niet onzen ouden postbode Jan Blokhuis statig het nieuws brengen en ook Arie Kelderman, Corn. Verwoerd en Abr. Bik, die dat tijdperk sloot, zullen enkelen zich nog wel herinneren.

En tegenover het postkantoor de schietbaan van volksweerbaarheid „Cronjé” met het eentonig knallen der schoten. Op die plek verzezen in 1915 twee heerenhuizen.

Aan het eind der Kerkbuurt zoekt ons oog tevergeefs de molens van den Oudendijkschen polder, die ons landelijk schoon zoo verhoogden; in 1914 werden zij met den grond gelijk gemaakt. Het molentje van den plaspolder viel reeds in 1891, nadat „de Plas” tot groot verdriet van de Leidsche landmeesters, o.a. Mullée werd drooggemaakt, zoodat hun groote visch-ten hun niet meer tot nut kon zijn.

Maar wandelen wij in onze Kerkbuurt terug; onmiddelijk valt ons oog op het vernieuwd oksaal achter het kerkgebouw; gelukkig, dat alles, wat de patriotten ons daar nalieten, is opgeruimd. Onwillekeurig gaat ons oog iets hooger en blik op onzen toren

met wijzerborden, nu met minuutwijzers. Een aardige herinnering is daar nog aan verbonden, die wij hier volgen laten.

Het was in de dagen van het begin van den Belgischen opstand, toen de timmerman Harmen Strijland met zijn zoon Arie in opdracht had de wijzerborden van den toren te vernieuwen. Terwijl zij op den steiger druk bezig waren, werd hun door den gemeente-secretaris, Jacob Kempenaar, van de brug af toegeroepen: „Komt eens even beneden, er is ander werk !” Vader en zoon legden bedaard het gereedschap neer, daalden af en vernamen, dat de zoon den volgenden dag tegen den middag op het Sint Jans-kerkhof te Utrecht aanwezig moest zijn. Arie Strijland zocht zijn uniform op, wandelde meteen naar Utrecht — spoor of boot was er nog niet --- en maakte den tiendaagschen veldtocht mede.

Nog even toeven wij in onzen toren, bij de **wijzerborden**, welke de oude Strijland zonder zijn zoon afwerkte; deze borden werden in 1908 tegelijk met het nieuwe uurwerk vervangen door ijzeren. Werd het uurwerk meermalen vernieuwd, de torenklok bleef van 1665 af, een echte Hemony, met Latijnsch opschrift, vertaald : „De aarde **zegene** den Heere, love en verheffe Hem in eeuwigheid”. Na ruim 260 jaren klinkt ze nog even lieflijk in onze ooren, vooral als zij des Zondags ons oproept naar het bedehuis, of bij onze nationale vreugdedagen, als in 1898 en 1913, tot algemeen jubel ons opwekte.

Klokgelui bij brand hooren wij na 1906 gelukkig niet meer; wij kregen toen een stoomspuit, later

nog twee motorspuiten, de klok gaat nu bij brand niet meer „overzij”.

Velen zijn er hier nog, die met ons de talrijke branden hebben medegemaakt en die weten hoe onze spuitgasten na de vermoeiennissen aan de perspomp, honger en dorst kregen en het een roepen was om brood en koffie.

Het korps brandmeesters dacht nimmer aan voedsel, zij hadden alleen het oog op het vernielend element, doch later werden hun diensten erkend, als zij onder presidium van baas van Essen of Gijsbert Heenk aan den jaarlijkschen gezelligen maaltijd aanzaten. Gok dit alles is voorbij. Men ziet nu niet meer met „Pinksterdrie” al het mannelijk personeel uit ons dorp van 18 tot 60 jaren bijeen komen om de blusmiddelen te probeeren.

Thans blusschen een zestal mannen den grootsten brand en vernemen wij het ongeval eerst als wij des morgens ontwaken.

Wij noemden zoeven „baas van Essen” een uit het geslacht, dat meer dan een eeuw hier groote werken uitvoerde. Wij zien hem nog op „de sniep” een groote houten aak hellingen en sloopen, om voor zijn volk des winters werk te verschaffen en de dorpsgenooten bij hun turf ook van brandhout te voorzien.

Van die brandstof werd geregeld de asch opgehaald; op het mannelijk personeel in het weeshuis rustte de verplichting de asch op te halen. De schuit voor dat doel lag in een wijk op het erf van dat gesticht, en in het noorden van ons dorp stond

de asch-schuur, een groot steenen gevaarte, naast de woning van de familie Grauwelman. Omtrent 1890 viel het onder de hand des sloopers; oudtijds bracht deze stof voor bemesting nog $\pm$ f 150. -- per jaar op.

Dit alles verdween toen de Duitsche schipper Bierhaus met zijn rivierschip ons steenkolen kwam brengen voor 40 cent per mud.

Waaraan thans niemand meer denkt, was oudtijds een moment in ons dorp, waar ieder mee bezig was, als de tijding kwam, dat een kruitschip in aantocht was.

De veldwachter hield zieh al gereed om in actie te komen, zoodra de roode vlag van het vaartuig aan 's Molenaarsbrug in 't zicht kwam, en de sergeant-dienstgeleider verlof had bekomen met het schip de Wondwatering te passeeren.

Bij onze zeventigers en ouderen is de overlevering nog bekend van hun ouders en grootouders, dat het kruitschip te Leiden 12 Januari 1807, in de lucht vloog; zij verhaalden ons, dat in het midden der vorige eeuw hier geen kruitschip mocht passeeren vooraleer de vuren in de huizen waren gedoofd, iets wat des winters geen aangenaam bevel was.

Langzamerhand werden die voorzorgsmaatregelen minder; de kruitschepen werden zelfs, hoewel met een langen tros, toch door een stoomboot gesleept; later werd dat gevaarlijke goedje met een stoomboot vervoerd, en thans al jaren, hoort en ziet men er niets meer van.

Onze jongeren spreken meermalen over „de Wilde-
werf” en „de Schapenwerf”, tegenwoordig een complex huizen; het laatste erf ontleent zijn naam

aan de oude schapenshuur, welke daar oudtijds stond van Hannes Kuilenburg, die ook bijen hield.

Wie ziet nog niet dien herder op een zomermorgen, als de zon aan de horizon kimde, als hij met zijn schilderachtige kudde schapen de schoone allées van den polder „Vierambacht” inging, om voor zijn kleinvee voedsel te zoeken, terwijl zijn „Duitsche herder” steeds zorgde, dat zijn beestjes niet op den weg gingen liggen en daardoor de passage belemmerden.

Auto's maakten toen onze stille wegen niet onveilig, zelfs nog geen fietsen. Alleen de zoon van onzen burgemeester, Pieter de Ridder, een onderwijzer, haalde zijn kunststukken op zoo'n oud model, een groot voorwiel en een miniatuur achterwielje uit.

Dat zeer onhandige voertuig is nog de oorzaak van zijn dood geweest; na een val moest zijn been worden afgezet en stierf hij 13 Juli 1887.

Onze schaapherder Kuilenburg had het niet te breed ; hij moest leven van de opbrengst der wol en den verkoop der mest; enkele der beste schapen gingen naar Abraham Meijer, den dorpslager met zijn groot gezin, die van het jaar 1840 af onze vaders van vleesch voorzag.

Die meer dan 100 jaar oude slagerij verdween in 1906. Wij zien nog den ouden grooten kastanjeboom met ronde bank er omheen voor zijn slagerij, waar velen des avonds na gedane dagtaak, in de schaduw kwamen rusten om het dorpsnieuws, dat in de barbierszaak van den ouden heer Blom, was besproken, te vernemen. Thans is noch bank, noch boom meer te vinden. De notabelen hier waren oudtijds trouwe

lezers van „de Leidsche Courant” en van de „Oprechte Haarlemmer”; doordat zij in het „kranten kollegie” waren, kregen zij hun brieven een stuiver goedkoopster thuis bezorgd; de middenstanders lazen „De Rijzende Nieuwbode” eens per week; het meeste nieuws kwam toen uit den scheerwinkel.

Velen onzer denken nog aan het jaar 1888. Wat hier bij menschenheugenis niet was geschied, greep toen plaats, n.l. de luisterrijke ontvangst van burgemeester Wichers. Noch bij de benoemingen van burgemeester Schravendijk in 1852, noch bij die van burgemeester de Ridder in 1869, had zoo iets plaats gegrepen : feestcomité's benoemd, eerepoorten opgericht, een eerewacht te paard met ruim 100 ruiters, allen met hoogen hoed en Oranje-sjerp versierd, gecommandeerd door een oud-wachtmeester. Dit „eskadron”, te voren geoefend, wachtte Zijn Edelachtbare aan de grens te Leiderdorp op, „Oome Hein” met zijn muziekkorps aan het hoofd. Tijdens het wachten op de komst van de feestcommissie met den heer Wichers uit Leiden, zou „Oome Hein” vast een muziek-nummertje geven, maar o wee! al de koeien in den Boschpolder liepen te hoop en van de één-dag-ruiters zaten er al spoedig twee in de tochtsloot. Gelukkig was alles weder in 't reine toen de verwachte burgemeester arriveerde. De voorzitter van de eerewacht, de heer Abr. de Graaf, werd door den commandant voorgesteld aan den heer Wichers, die ook te paard, een interessante toespraak hield, met den hoogen hoed in de hand; 't was of zijn

speech uit dien hoed kwam, en ja, later bleek, dat ze daarin stond opgeteekend.

Een feest is toen gevierd, dat nimmer hier wordt vergeten; 't leek wel de nabootsing van den intocht der ambachtsheeren in 1752.

Maar keeren wij tot ons gewone dorpsleven terug, met de zorgen en nooden, daaraan verbonden.

Onze oude veerschipper op Leiden kon zijn dagelijksch brood met dit veer niet verdienen en richtte een stoomkorengemaal op als bijverdienste, welk bedrijf door zijn zonen na zijn dood werd voortgezet. In 1904 werd de stoomketel weder verkocht, zij zagen meer heil in de vaart en lieten in 1903 een motorpakschuit bouwen bij de Wed. J. Boot alhier, welke 16 November van dat jaar de eerste proefreis deed en waarmede een veer op Amsterdam werd geopend.

Ons eenig vervoermiddel sedert de helft der vorige eeuw was de „Carsjensboot”, welke dagelijks op Amsterdam voer, later tweemaal per dag, door den ouden zeeapitein, den heer F. M. Carsjens opgericht, na zijn schipbreuk, waarvan hij een interessante beschrijving te boek had gesteld, welk werk steeds in de kajuit ter lezing lag. Tot lezen bestond volop gelegenheid daar de reis van hier naar Amsterdam plm. 3 uren duurde. Zijn zonen zetten na zijn dood den dienst voort, vooral de later geopende dienst op Leiden was voor ons dorp zeer geriefelijk.

In 1910 ging de directie der Carsjensbooten in andere handen over en kwam er een Zondagsdienst, waaraan blijkbaar ons dorp geen behoefte had.

Tot veler teleurstelling hoorden wij hier den 30sten September 1914 des avonds voor de laatste maal de fluit van ons „Woubrugsche bootje”: de dienst op Leiden werd opgeheven en November d.a.v. ook een der diensten op Amsterdam, waardoor ons dorp, wat de reisgelegenheid betreft, toen hoe langer hoe meer geïsoleerd werd.

O. C. VAN HEMESSEN.

WOUBRUGGE, 2 Januari 1936.

BLADVULLING.

„Bestek waarnaar prof. Franciscus de le Boe Sylvius” (hoogleeraar in de geneeskunde sinds 1658) „gekocht hebbende eene huizinge en erve aan het Rapenburg westzijde nevens de huizinge van de wed. prof. Joh. Walaeus” (ook hoogleeraar in de geneeskunde, zoon van den prof. theol. Ant. Walaeus en 5 Juni 1649 overleden) „besteet en Willem Wijnaar blauwsteen-kooper aanneemt te maken voor f 10500: een gebouw breed 24 voeten binnensmuurs, lang 44 voet binnensmuurs, le verdieping hoog 15, 2° 11 en daarboven borstwering van 3¹/₂ voet met een vliering. In de 1° verdieping voor en achter 4 kruiskozijnen, een deurkozijn en een bolkozijn. In de 2° zes kruiskozijnen. De voorgevel van 1¹/₂ steen en versiert met hartsteen gelijk als twee gevels zijn, staande aan de oostzijde van de Heerengracht, de onderste borstwering van gehouwen steen, de achtergevel van goede, roode hartsteen, onderste verdieping 1¹/₂, 2° 1 steen. Indien

de schoorsteen in de zijkamer goed is, zal hij mogen blijven staan. De voorvloer en gang met een Itali-aanschen vloer te beleggen, zooals het voorhuis van den besteder belegd is. Ook te maken een gaalderij of gang breed 5 voet gelijk als de voorgenoemde grondteekening aanwijst. Verdieping hoog 9 voet. Achter te maken een eetplaats 19×15 voet, hoog 11×8 voeten. In 't voorhuis een hardsteenen poort, zooals in des besteders woonhuis is". **Protoc.** notaris Raven no. 105 op 4 Febr. 1664.

Het bedoelde huis eens ook van Boerhave is tegenwoordig, al of niet veranderd, bewoond door den burgemeester naast het Instituut voor tropische geneeskunde. Professor Sylvius, een beroemd geneeskundige en voortreffelijk docent (zie over hem o.a. Baumann in Nieuw Ned. Biogr. Woordenb. VIII 1290-1294) had in Amsterdam in 1657 zijne vrouw Anna de Ligne verloren, was het jaar daarna naar Leiden gekomen en had bij notarieele acte van 19 Jan. 1664 voor notaris Doude zich de vader verklaard van een buiten echt geboren kind. Laat ons hopen dat de moeder dezelfde Magdalena Lucretia Schletzer Frederiksd. geweest zij, met wie hij 13 Dec. 1666, ook voor notaris Raven, een huwelijks-contract sloot. Van zijn nieuwe huwelijksleven heeft hij kort genoten, gemerkt zijne vrouw in Maart 1669 overleed, door zijn eenig dochttertje enkele maanden later gevolgd. In zijn nieuwe huis heeft hij toen eenzaam gewoond tot zijnen dood 16 Nov. 1672.

L. K.

In Memoriam het leidsche Stadhuis en wat er nog overbleef. . . . .

Onze stadgenoot, de heer H.J. Jesse, **architect MO2**¹⁾ schrijft ons:

Het zal wel in afzienbaren tijd gedaan zijn met het natuuroord binnen de muren van nu wijlen het Stadhuis met zijn bergen en dalen, ravijnen en grotten, natuurbad en zandsteenformaties en op den achtergrond gedachten aan Heidelberg met **overweldigenden** plantengroei ; in het midden de diepe waterput, die bij geen enkel middeleeuwsch gebouw ontbreekt.

Uit bouwkundig oogpunt is 'teen leerzaam oord. Men kan aan de inkassingen in het metselwerk zien, dat bij den bouw, eerst de jukken voor de **gelijkstraatsche** verdieping op zandsteen platten gesteld werden, voordat met het metselen van de dikke muren begonnen werd, waaraan de eiken muurstijlen op knikpunt veranderd werden. Die muurstijlen droegen dikke balken van ruim elf meter lengte,

---

¹⁾ Middelbaar onderwijs, beschrijvende meetkunde en perspectief.

gesteund door natuurlijk-krom-gegroeide corbeels, tegen sleestukken, om de overspanning te verminderen en schranken te voorkomen. Dan volgde het stellen van de jukken van de eerste verdieping op voornoemde balken wanneer het metselwerk tot die hoogte was gevorderd, en ontstonden die machtige ruimten, twee vierkanten hoog, waarboven de enorme kap, waar vroeger het geheele archief in eeuwige stof was opgestapeld. De Groote Pers gaf nog een flauwen indruk van vroegere ruimte en de Weeskamer, die tot Raadzaal zou worden vergroot, zou zeker met haar prachtig ongeschonden balkengestel en edele wandbetimmering en schouw een stemmigen indruk gemaakt hebben en tevens het soliede materiaal en ook vroegere ambachtskunst tot haar recht hebben doen komen.

In de oudste muren ziet men geen balkgaten; de moerbalken behoeften bij genoemde constructie niet ingemetseld te worden; de kopeinden konden dus niet verstikken; het eikenhout werd niet geverfd en kon blijven ademhalen.

Van ambachtskunst was er heel wat, door alle eeuwen heen, te vinden in stukken en brokken, in hoeken en gaten verscholen. Zoo was er een bijna onbekende stevige eiken buitendeur; met holle groeven bewerkt, zeker de oudste van alle, leidende naar een steenen trap met kunstig gesmeed ijzeren leuning met roos (Gothiek) naar de Stadhuispoort bij den toren; dan het mooi wagenschotdeurtje (met spiegel d.z. die donkere dwarsvlammetjes) met ijzeren beslag van de wachtkamer naar de kamer van den Gemeente-

Secretaris; drie gladde planken koud tegen elkaar, zonder regelwerk, doch kunstig en stevig verbonden. In de bovenzaal van het huis van v. d. Werf, was ook zoo'n deurtje met scheggen (strook hout ter dikte van $\frac{1}{3}$ van de deur) door de dikte van de planken, al naar den slooper verhuisd doch door een lateren eigenaar aan de Lakenhal geschonken. Zulke deuren vindt men thans nog in Rijnlandshuis en in enkele woningen op 't Rapenburg; maar die zijn dan meestal later versierd(?) met lijstjes en beschilderd met bossingen en paneelen. Ookgeprofileerde eiken binnendeurkozijnen treft men daar (geverfd) aan, waarvan het profiel niet verstekt (de profielen onderhoeken van 45° tegen elkaar geplaatst) is, doch gecontramald (het eene profiel recht doorgaande, het andere daartegen aanloopende), zoodat 't profiel van den bovendorpel rechtdoor loopt. Dit laatste vindt thans, dank zij de machine, toepassing bij de fabricatie van de massaproductie der tegenwoordige binnendeuren. De geheel vlakke deuren worden thans als iets nieuws door het algemeen bekende triplex benaderd. Doch ook het triplex bestaat reeds, in beginsel, 150 jaren, toen de meubelmakers hun eiken paneelen tegen kromtrekken aan twee zijden met finer (meestal een edele houtsoort, vroeger gezaagd ter dikte van nog geen m.m.; thans van een stam geschild, soms niet dikker dan $\frac{1}{2}$ m.m., gebruikt om andere houtsoort te belijmen en daardoor een rijk aanzien te geven, zooals de bekende wortelnoten meubelen) gingen belijmen.

Behalve 't blanke eiken deurtje in het portaal in

de Weeskamer, gelijk aan die welke Mathijs Elzevier, pedel, die toepaste bij den bouw van zijn huis aan 't Rapenburg, thans No. 62, in 1621 of '22, waarvan er nog één bewaard gebleven is, waren er mooie deuren uit de 18de eeuw en evenals de latere door den schilder deugdelijk in de verf gezet.

Als curiosum dient nog vermeld, dat toen er nog geen tocht-pui in den toegang aan de Breestraat gemaakt was, halverwege op 't bordes van de trap een flapdeur bestond, die een schreeuw gaf bij 't opentrekken en door middel van een leeren zandzak aan een koord, met gejang dicht sloeg. Een bordje „de deur sluit van zelf” was niet noodig, dat merkte de onnoozele wel aan zijn hielen.

Zooals bekend was 't Stadhuis een doolhof, doch goede gidsen brachten je bereidwillig te bestemder plaatse; maar voor ingewijden was 'teen sport om den kortsten weg te weten, ter vermindering van trap op trap af, en schoot men als een bruinvisch door eenige dienstvertrekken, tot schrik van ijverig pennende ambtenaren. En hier mag ook herdacht worden den gemakkelijken omgang met de allerhoogste tot nederigste ambtenaren in dien aangenamen ouden tijd.

Toen Was burgemeester was, kreeg je, als zondaar, wel eens zoo'n boodschap om bij B. en W. te komen of op burgemeesters kamer, je kreeg dan voor een of andere overtreding, een flinken uitbrander. De burgemeester gooide je naar je hoofd, je bent een gouwert of zoo iets, en als op je gezicht te lezen stond dat je 't goed te pakken had, gebeurde het, dat 'hij zijn sigarenkoker te voorschijn haalde en

zeide „steek eens op! en laten we nog wat praten over alledaagsche dingen.” Zoo was Was!

De torenwachter sprak ook zijn woordje in andere taal, tot iedereen. Als in stillen zomernacht zijn luikje tegenover je slaapkamer¹⁾ open ging blies hij vanuit zijn verlicht hokje een opgewekte melodie, die hij naar de drie andere windstreken herhaalde en dan veel verder weg klonken om in stilte weg te sterven. Maar bij brand stak hij zijn lantaarntje in de richting van den brand en kon hij geweldig met zijn toeter blazend en huilebalkend te keer gaan, zoodat zelfs de schildwachten van Gravenstein hun stap inhielden — en als spot hippelde dan over de daken daar tusschen door een prelude van het uurwerk van het klokkenspel.

De geschiedenis vermeldt, dat de aanbouw in het Oosten d.i. Korenbrug-zijde, dateert van 1604, doch „de steenen spreken” van veel vroegeren tijd. Niet alleen wijzen de sporen van den (houten) skeletbouw daarop, waarvan de moeten te vinden zijn in later aangestopt metselwerk en grondsteenen, o.a. naast ‘t hierna te noemen poortje, maar ook, waar deze te vinden zijn tegen een zwaren binnenmuur, scheiding van het middegebouw en Oostgebouw; bij het achtste venster van de Korenbrugsteeg af, vroeger wapenmagazijn van de Leidsche schutterij, is helaas maar een heel klein deel overgebleven van een zeldzaam kunstwerk. Het diende tot dracht

---

¹⁾ Achterzijde van Rapenburg 38, waar schrijver toen woonde.

van den schoorsteenvloer van de kamer van den Burgemeester. Uit een fijn gebeeldhouwde, vroeg renaissance, cul de lampe-stijl François Premier, ontwikkelden zich vijf fijn geprofileerde gewelfribben in zeer grilligen vorm in laat Gothiek, zooals nog aan het fragment te zien is; nog een klein deel van de mooie roode geslepen baksteen, zeer dun gevoegd, waarmede de gewelfschelpen gevuld waren, is nog aanwezig. Het zal in zijn fantastischevormen aangesloten hebben tegen de raneelbalken in de zoldering. Het moet een bravoure-stuk geweest zijn; zooals die in enkele raadzaalen in Vlaanderen voorkomen. Het kan ongeveer uit plm. 1520 zijn. Een kunstwerk, dat in zijn soort even belangrijk moet zijn geweest als de kostbare gobelins in de raadzaal of de velours in de vierschaar; wat was die vierschaar (gerecht) een type: verhoogde vloer, fluweel, rijke schouw, verguld snijwerk en geschilderd plafond voor de Heeren; gescheiden van de beklagden door een balie, waarboven een groote boog; de beklagden moesten zich maar met witte muren tevreden stellen.

Een kleine honderd jaren later schijnt men in dit gedeelte duchtig aan het verbouwen geweest te zijn. Corbeels en sleestukken zijn toen mogelijk gesloopt, want in laatstgenoemd vertrek ziet men naast het kunstwerk een groote zandsteenen balkdrager, in tweeën gebroken en wellicht daarom nagenoeg geheel in een penant ingemetseld, zoodat slechts een deel van een gestyleerden dierenkop te zien is, uit plm. begin 1600, welke diende tot dracht van een zwaren

balk. Nog zulk een¹ balkdragende console ligt bij de zandsteenformaties, met een grimmigen leeuwenkop met ring en klauwen, nagenoeg gelijk aan die in het Groot Auditorium in het Academiegebouw.

(Tusschen twee haakjes; men heeft de middel-eeuwsche hal in de Academie verminkt door het plaatsen van 'n tocht-pui. Men heeft het 300 jaren zonder kunnen doen, en nadat eindelijk door restauratie zooveel mogelijk de oorspronkelijke toestand is herstapen, blijkt er in dezen crisistijd toch nog geld te veel te zijn, om den inkijk in de hal te bederven).

Met oude bouwfragmenten kan men soms ook raar omspringen. Jaren geleden moesten twee aardige Renaissance zandsteenpoortjes met dito kozijn, waarin gesmeed ijzeren traliewerk, met zware deuren aan de straatzijde van de midden travé bij het blootleggen van het koor van de Pieterskerk worden afgebroken ter wille van het blootleggen van den muur. Zij waren spoorloos verdwenen en door een gewoon ijzeren hek tusschen de contraforten vervangen. Ook met restauraties gaat het soms vreemd. Het koorhek in de Pieterskerk heeft men buiten Monumentenzorg om zoodanig glad gepoetst, dat alle charme verdwenen is en het wel splinternieuw lijkt. Verblijdend is het bericht van Monumentenzorg, dat een poortje van een merkwaardig traptorentje 50 jaren geleden uit de Pieterskerk gebroken en buiten geplaatst naast de Hooglandsche kerk, haar oorspronkelijke plaats zal terug krijgen, waarvoor het zoo logisch in scheeve richting ontworpen was. Dezen zomer was men in Rijnlandshuis beneden bezig het goudteeren behang

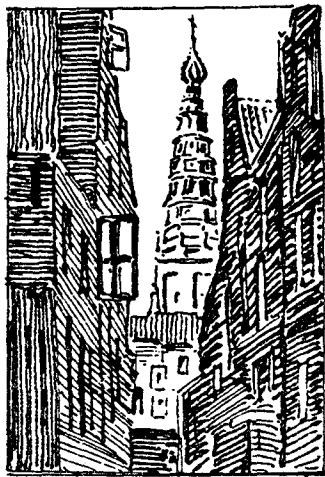
te restaureeren en boven was men bezig een mooie balkenzoldering met een glad plafond onzichtbaar te maken. Ook heeft men in de mooie goudleeren zaal de kruiskozijnen niet weder gemaakt hoewel de oude kleine kozijntjes daarboven nog aanwezig zijn, doch de Fransche ramen van $\pm$ **1850** met heraldisch glas-in-lood bezet, hetgeen geweldig vloekt. Bij herstel van de kruiskozijnen zou de zaal eerst tot haar recht komen. Ook neme men dat leelijke tafeltje in het midden weg!

De bovengenoemde console heeft een draagvlak van 68 c.M. breedte; er moet dus een geweldige zware balk op gerust hebben; mogelijk om behalve de kinderbalken ook een bovenmuur te dragen. Dan zit er in een hoek aan den voorgevel een gebeeldhouwde draagsteen onder een strijkbalk, en in een kastje verschuilt zich een lief draagsteenleeuwenkopje, allemaal uitingen van volmaakte ambachtskunst en **ZOO** is er meer door alle tijden heen. Wat waren de schoorsteenen, reeds bij den opbouw in het **muurwerk** voor open vuren opgenomen goed voor hun taak berekend, zonder kronkelingen recht 't dak uit, en nu? In een pijpenla van den Burgerlijken Stand aan de Vischmarkt, was een doorbrander met een blikken kachelpijp, wel tien meter horizontaal (een echte roetverzamelaar), gestoken in een **aangeplakten** ouden schoorsteen. — Geen wonder dat de ambtenaren rilden.

Merkwaardig zijn een paar tasjes wel doorbakken metselsteen, die waardig zijn ergens onder degalerij te worden ingemetseld, als bewijsstukken van aller,

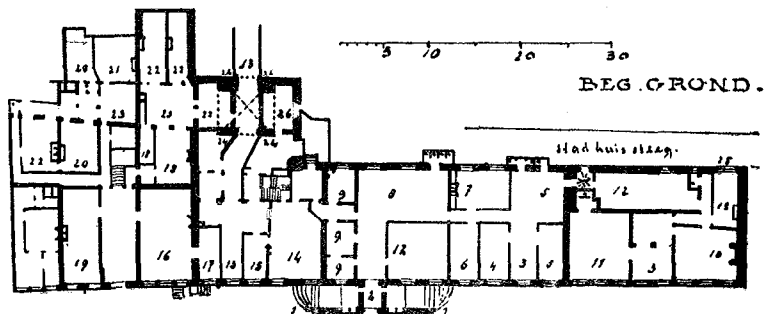
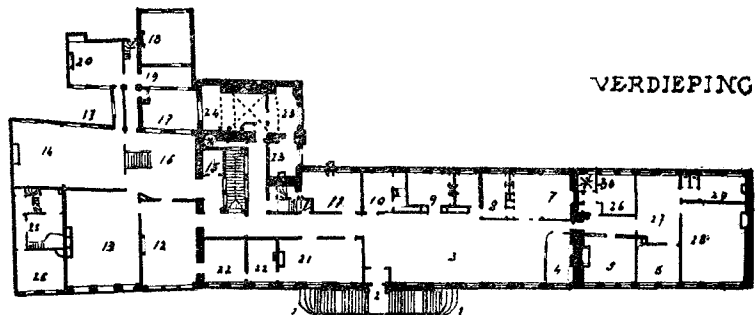
STADHUIS STEEG

H. J. JESSE . DEL.

VERDIEPING

1	Bordestrap	16	Kleine pers
2	Hoofdingang	17	Open plaats
3	Groote Pers	18	Architect
4	Bodenkamer	19	Spreekkamer van den Architect.
5	Burgemeester	20	Bureau Zetters-College
6	Wachtkamer	21	Secretarie
7	Weth. fabricage	22	Secretaris
8 en 9	Bureau van den Burgerl. stand	23	Rekenkamer
10	Weth. finantien	24	Archief
11	Leeskamer	25	Woning boden
12	Vergaderzaal voor Burgem. en Weth.	26	Woning bedienden
13	Raadzaal	27	Achter portaal
14	Trouwzaal	28	Vroegere Weeskamer
15	Bode	29	Bergplaats
		30	Torentrap

BEG. GROND

1	Bordestrap	14	Gem. ontvanger
2	Ingang	15	Spreekkamer
3	Portaal	16	Burgerl. stand
4	1e Comm. politie	17	Spreekkamer
5	Wachtkamer	18	Ijkklokaal
6	2e Comm. politie	19	Hoofdwacht
7	Agenten	20	Woning bode
8	Nachtwacht	21	Arrestanten
9	Arrestanten	22	Brandstoffen
10	Schuttersraad	23	Plaats
11	Schutterij-wapens	24	Grondslag toren
12	Bergplaats	25	Poortje in den tekst vermeld.
13	Stadhuispoort	26	Brandvrije kelder

STADHUIS POORTJE TE LEIDEN

LEIDEN: AUG: 1934

H. J. J. E. 95 107-1866

allereersten bouw. Zoo die van ongeveer 1200; lang 32, breed 15, dik 10 c.M. en van $30 \times 14 \times 7$ c.M. Zelfs één van $32 \times 16 \times 11$ c.M.; verder een tasje van $26 \times 12 \times 6.5$ c.M., die na 1300 hier niet meer gebakken werden. Dan komen die van $24 \times 11 \times 5.5$ c.M. tot steeds kleiner en dunner formaat, de z.g.n. Rijnsteen.

Al was de oude toestand, welken wij kenden zeer onregelmatig, zooals gezegd, de aanleg was door zijn geraamte-bouw op gelijkmatige assen aangelegd, vandaar dan ook, dat op de vroegere plaatsen van de eiken muurstijlen van 32×28 c.M. bij den nieuwbouw gewapende betonstijlen gewapende betonbalken zullen dragen ; een geraamtebouw ; alles herhaalt zich dus, al is 'tin nieuwen vorm.

Na tal van leerrijke omzwervingen verlaten wij het oord, waar zoovele geslachten hun sporen hebben nagelaten, door een origineele eiken deur, de eenige die van alle ongeschonden bewaard gebleven is; want die aan de Breststraat zijn later betimmerd. Als een wonder is zij aan den brand ontsnapt en juist daarboven zijn de eenige, voor den brand nog aanwezige, geprofileerde kruiskozijnen, die in de ver-groote raadzaal zouden gepronkt hebben, totaal verkoold. Het waren nog de eenige overgeblevene; alle overige waren in 1858 uitgebroken. Vóór dat met sloopen van den achtergevel in de Stadhuissteeg werd aangevangen, kon men zien, dat dit deel, hoewel gecement, een organisch deel van dien gevel (dik 0.90 M.) uitmaakte en veel ouder was dan de architectuur van den voorgevel; volgens overlevering

is die tegen den bestaanden Gothieken gevel aangeplakt en met renaissance topgevels versierd. Voor of na het sloopen van den achtergevel is een gedeelte van den gedrukten ontlastingsboog en één zandsteenen raamstijl van het bovenlicht met aansluitend metselwerk verdwenen en verdwijnt steeds meer. Een flinke deur; vier dikke eiken planken, duidelijk gescheiden door drie uitgeschaafde holten, de achterzijde geheel glad door 't geheel inlaten van de schiftings (klampen). Aan 't soliede slot een handgreep, waarop verzamelaars van oud sluitwerk reeds begeerige blikken hebben geworpen. Zoo zag een kenner bij toeval oude reuzensloten in een puinschuit liggen; zij bleken van Gravenstein afkomstig te zijn, toen de Genie daar aan 't opknappen? was.

Wel vreemd doet 'taan een zandsteenen bovenlicht geplaatst te zien op een houten kozijn; maar door de houten bovendorpel van het kozijn met zwaar lood af te dekken, is tegen inwatering goede zorg gedragen.

Met dit al zou 't jammer zijn, indien dit fragment zou moeten verdwijnen. Mogelijk is er met metselwerk in ouden trant wel een plaatsje voor te vinden, b.v. onder het bordes naar den transformator of op het bordes als toegang naar den toren. Zoo is er nog plaats voor de Stadhuispoort als eerste deur in den nieuwen bouw van de Maarsmanssteeg af en kunnen alle afkomstige fragmenten wel een functioneel bestemming krijgen, waardoor de herinnering levendig blijft.

Overgedrukt uit het Leidsch Dagblad.

ONTBOEZEMING.

Naschrift. Bij het sloopen van de resten van het stadhuis is niets belangrijks gevonden.

Bij het sloopen van de aangrenzende huizen is enkel een grafsteen en een dekplaat van een vermoedelijk steenen doodkist gevonden; steenen doodkisten zijn meestal van roode Wezerzandsteen, een onvergankelijk materiaal en meestal van hoogen ouderdom van 1000 tot 1200 n. Chr.

Bij de afbraak van de huizen aan de Vischmarkt was bepaald, dat behalve te vinden kunstvoorwerpen, tegels, betimmeringen enz. **alle** eikenhout langer dan een meter aan de Gemeente Leiden zou blijven. Bij het eerste gedeelte afbraak is daaraan voldaan en zijn twee mooie geprofileerde eiken kozijnen in de Lakenhal geborgen.

Bij het tweede gedeelte afbraak w.o. het aardige huisje van Bernard, dat nog het langst zijn luifel bewaard had, heeft schrijver voor alle zekerheid nog eens verzocht vooral de kruiskozijnen te sparen en voor Leiden te behouden. Helaas het heeft niet zoo mogen zijn. Op advies van een ander kundig ambtenaar mocht de aannemer ze behouden. Een koopman was er direct bij en heeft ze in den Haag geborgen. 11 of 12 kruiskozijnen uit $\pm$ 1600, waarbij een zeldzaam vijflicht met rijk geprofileerde dagkanten en sommige nog zoo gaaf en hard, dat ze na schoon gemaakt te zijn, zoo weer geplaatst kunnen worden met de oorspronkelijke ruitjes. Twee andere, ook daarvan afkomstig worden opgeknapt en worden

ingemetseld in een boerderijtje, als schildersatelier ingericht op een dorp in Noord-Holland. Evenals door schijver de twee kruiskozijntjes uit den gevel van Gerrit Dou aan het Kort Rapenburg in der tijd zijn toegepast bij een restauratie in Zandvoort. De kozijntjes hadden zoo mooi te pas kunnen komen bij de voorgenomen inrichting van een wevershuisje met bestaanden inventaris. En dan te weten, dat kruiskozijn meestal een gildeproef was om meester te kunnen worden.

H. J. JESSE.

LEIDEN, Februari 1936.

De toren van Rijsburg.

Hoewel Mejuffrouw Hüffer en de heer Jesse in het Jaarboekje van 1935 uitvoerig over de oorspronkelijke bestemming van den toren van Rijsburg van gedachten hebben gewisseld, meen ik goed te doen nogmaals dit onderwerp aan te roeren. De reden hiervan is niet, dat er verrassend nieuw materiaal aan den dag is gekomen om den strijd te beslechten, maar de omstandigheid, dat naar mijn oordeel uit de reeds bekende gegevens meer is te halen dan tot nu toe is geschied.

Gelijk de heer Jesse al terecht opmerkte, vertoont de toren de bijzondere merkwaardigheid, dat zijn Noordgevel sterk afwijkt van West- en Zuidgevel, en oorspronkelijk tot groote hoogte geen buitenmuur, maar een binnenmuur is geweest. Met den heer Jesse ben ik van meening, dat *zooiets* al bijzonder vreemd is voor een gewone dorpskerk. Wij kunnen echter nog een stap verder gaan, en de opmerking wagen, dat er slechts een aannemelijke verklaring is voor de afwijkingen van den Noordgevel, namelijk aan te nemen, dat de toren bedoeld is deel uit te maken van een Westpartij met twee torens. Opmerkelijk is

het, dat trouwens een oude plaatselijke overlevering al gewaagt van een tweetal torens (Pars blz. 304). Welnu, een Westpartij met twee torens is volstrekt ondenkbaar voor een eensvudige buurkerk. Wanneer men overigens den Oostgevel van den toren binnen de huidige kerk eens goed bestudeert, zal men merkwaardige aanwijzingen vinden, die eveneens onvereenigbaar zijn met de opvatting, dat de toren tot een dorpskerk heeft behoord. Hierop hopen wij t.z.t. uitvoeriger in te gaan.

Dus de toren is een overblijfsel van de abdijkerk en niet van de parochiekerk? Dat willen wij daarmee nog geenszins beweren. Men moet namelijk niet uit het oog verliezen, dat éénzelfde gebouw zoowel voor abdijkerk als voor parochiekerk kan dienen, of liever, dat, wat uitwendig één kerkgebouw schijnt, inwendig twee streng gescheiden en onder afzonderlijke patroonheiligen gestelde deelen kan bevatten, waarvan het eene voor de diensten der abdij, het andere voor die der parochie is ingericht. Voorbeelden van dergelijke dubbelkerken zijn vooral te vinden onder de romaansche kerken met een „Westwerk” of Westpartij, waarin gewoonlijk een koor van een kapittel of klooster was gelegen. Met de mogelijkheid, dat te Rijnsburg iets van dezen aard bestond, dient zeker rekening te worden gehouden. Een volgende stap is de vraag, of deze mogelijkheid ook een waarschijnlijkheid is. Wij meenen hierop bevestigend te kunnen antwoorden om de volgende redenen:

1. Nadat te Rijnsburg, waar al een oudere parochie-

kerk bestond, in 1133 een abdij was gesticht, spreken verschillende oude bronnen eenvoudigweg van „de kerk van Rijsburg”, wanneer zij het gebouw als zoodanig nu bedoelen. Zoo vernemen wij, dat gravin Sophia (gest. 1176) het „templum Rinsburgense” herbouwde, en dat dit „templum in Rinsburch” in 1183 werd gewijd (Opperman, Fontes Egm. Ann. blz. 183, 184). Nu meenen Huydecoper, Kluit, Schotel en Mej. Hüffer, dat hiermede wel de parochiekerk zal zijn bedoeld. Ons komt het aannemelijker voor, dat er inderdaad maar één gebouw was, zoodat er voor een nadere aanduiding geen reden bestond.

2. De abdij moest den kerkmeester der parochiekerk betalen voor het luiden der klokken (Mej, Hüffer blz. 167). Hieruit moet welhaast blijken, dat de abdij geen klokketoren bezat. De nu nog bestaande klokketoren behoorde evenwel, gelijk wij hierboven be- toogden, niet tot de dorpskerk. De eenige aanvaardbare oplossing is o.i., dat er één dubbelkerk was, waarvan de toren(s) onder beheer stonden van kerkmeesters der buurkerk.

3. De parochiekerk stond binnen de omheining der abdij (Mej. Hüffer blz. 36).

4. De nabijheid van beide kerken was zóó groot, dat orgelspel in de buurkerk de conventualen kon hinderen (Mej. Hüffer blz. 202).

5. In 1377 vermaakt Sophia van Ravenswaai „Custodie monasterii in Rinsburgh unum ornamentum novum cum calice ecclesiae parochialis usibus applicandum” (Schotel blz. 36). Het schijnt dus, dat het gewijde vaatwerk der parochiekerk in de sacristie

van de abdijkerk werd bewaard. Zulks is moeilijk aan te nemen, wanneer beide afzonderlijke gebouwen vormden.

Onze slotgevolgtrekkingen kunnen als volgt worden samengevat:

De toren van Rijnsburg heeft niet behoord tot een zuivere dorpskerk, en heeft dus deel uitgemaakt van een gebouw, dat of uitsluitend abdijkerk was, òf eensdeels tot abdijkerk, anderdeels tot parochiekerk was ingericht. Het laatste is het meest waarschijnlijk.

E. H. TER KUILE.

BLADVULLING.

Dichterlijk proza uit het Fransche tijdvak.

In 1935 kreeg ik de beschikking over tal van stukken, betreffende den oudsten tak mijner familie. Daaronder trof ik bijgaande ontboezeming van haren Amsterdamschen zaakwaarnemer (verm. van der Valck), gericht aan mijne overoudtante A. C. A. Bijleveld, toenmaals nog echtgenoot van haren neef Mr. Jacob Bijleveld en des zomers in Warmond woonachtig, op hunne buitenplaats aan de Lee. Zeker is het eene ongewone manier van schrijven over ernstige zaken,

maar op de eerste plaats treft mij de bijbelvastheid van dezen R.C. bankier, die zijn bericht berijmde geheel volgens psalm 36.

Mevrouw, zie hier 't verloren stuk
 't Is eindelijk en bij geluk
 Bij Ouwens weergevonden.
 Hij heeft mij dit en 't ander werk
 Dat ik verwachtte, door zijn klerk
 Zeer vriendelijk toegezonden.

De kosten heb ik reeds voldaan,
 Die komen samen U te staan
 Precies op vijftien gulden.
 Ik stel die op Uw rekening,
 Als strekkend tot vermindering
 Van openstaande schulden.

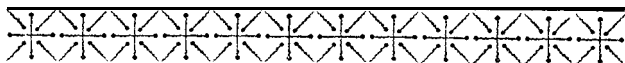
Die kosten egter zijn alleen
 Ten laste van Heer Joseph Green,
 Hij zal die moeten dragen.
 Zijt dus indagtig dit bedrag
 Van Rens op d'een of andren dag
 Terug te laten vragen.

UEd. Dv. dr.
 v. d. V.

6 Mei 1812.

Bd.

Een en ander uit den inboedel op het huis te Warmond, a° 1658.

Verleden jaar kreeg ik van bevriende zijde den lijvigen boedelinventaris ter inzage, opgemaakt ten huize Warmond na doode van Jacob Baron van Wassenaer. Er zijn nogal wat posten onder, die tot opmerkingen aanleiding geven, doch vooraf een enkel kort woord ter inleiding van dit sterfgeval en wat er aan voorafging. De overgrootvader van den overledene was Heer en Mr. Jan van Duvendoorde, 146881543, president van den Hove van Holland; door zijn huwelijk (1504) met Maria van Mathenes, wier moeder eene der laatste van der Woude's was, verwierf hij Warmond, Woude en Alkemade. Zij leefde van 1485 tot 1558 en schonk kort voor haren dood hare zoo belangrijke heerlijkheden aan den oudsten zoon Jacob; zij had veertien kinderen.

Deze Heer Jacob is bekend als een der verbonden edelen, was raad v. d. Hove van Holland en leefde 1509-1577. Sinds 1542 gehuwd met Henrica van Egmond, 1525-1606, had hij bij haar 9 kinderen, waarvan Johan, de oudste zoon opvolgde.

Heer Johan (1547-1610) onderscheidde zich als kapitein in het beleg van Leiden, was luit. admiraal van Holland, generaal der artillerie, gezant naar Denemarken en Engeland en lid van den Raad van State. Hij was een der geduchtste bevelhebbers in den strijd tegen Spanje, doch bleef het geloof zijner voorvaderen getrouw. Uit zijn in 1590 gesloten huwelijk met Odilia van Valckenaer (\$1620) sproten 8 kinderen, waarvan de zoons den ouden naam van Wassenaer wederom opnamen. Opvolger als heer van Warmond was Jacob, 1592-1658, die als R.C. geen rol van beteekenis meer kon spelen en zich moest vergenoegen met het hoogheemraadschap in Rijnland; wijders was hij lid der Holl. ridderschap en rentmeester generaal der abdij Leeuwenhorst. Zijne eerste vrouw was (1621) Jacoba van Mathenes, † 1626, zijne tweede Maria Leonora van Eyckel uit Cleefslant. Uit het eerste huwelijk had hij drie, uit het tweede 5 kinderen. Vóór 1650 was hij ten derde male gehuwd met Charlotte van Malsen, die hem zonder kinderen tot 1675 overleefde. Omdat de R. Catholicken in zijn slotkapel kerkten en de archieven van dezen tak sedert het begin dezer eeuw hopeloos verspreid zijn, is weinig bekend over de verschillende data der leden.

In de talrijke kamers der eerste verdieping van dit omvangrijke slot vinden wij gewag gemaakt van slechts 34 portretten, waarvan nadere beschrijving helaas ontbreekt. Dan nog is er een stuk schilderij vol van snakerij en 46 conterfeitsels van scheepskapiteins, zonder twijfel afkomstig van den admiraal

van Warmond. Verder dienen genoemd dozijnen kussens met wapens v. Wassenaer × van Eyckel, 4 Spaansche (lederen) stoelen en 4 Oostersche kisten.

In het groot salet werden bevonden 24 Spaansche stoelen, 1 schilderij van Z.H. den Heer Prince van Oranje (verm. Fred. Hendrik), 6 armblakers en 1 kristallen kroon.

Aan tin treffen wij op deze verdieping aan 2 dozijn groote en 3 kleine schotels met wapens Wass. Eyckel, 1 gr. en 51 kleinere met wapens Wass. v. Valckenaer, 13 groote en 35 kleine met wapens Wass. van Mathenes, 6 dozijn borden met Wass. Eyckel en 20 Wass. v. Valckenaer. In de groote keuken trekt onze aandacht 1 groote koperen blaker, eertijds gehangen hebbende in de zaal, (dus een veelarmige kroon) benevens een schilderij van Stom, waaronder wij wel zullen moeten verstaan een ijstafreel van Henric Avercamp, den Stomme van Kampen. Daar de zuster van Heer Jacob's eerste gade in hare bruidsdagen jammerlijk in de Leede verdrong bij het schaatsenrijden, zal dit stuk wel met opzet daarheen verhuisd zijn. Aldaar waren nog 19 groote schotels van tin, 9 bovenop schoteltjes en 3 kleine met wapens Wass. Eyckel, 4 keukenschotels met Wassenaer wapen alleen, 40 borden met Wass. Eyckel, 14 oude met Wass. Mathenes (wellicht nog 16^e eeuwse) en 3 met Wass. van Valckenaer.

De dames zullen wellicht belangstellen in de linnenkast van zulk een oud en voornaam huis.

Damast afkomstig van Wassenaer-Van Valckenaer :
2 (tafel)lakens 11 en 8 el, 51 servetten, 6 handdoeken.

1 laken van Flora 10 el, 31 serv., 8 handd., 1 laken van 7 el, 2 doz. servetten, 2 lakens van Ste Anna lang en kort, 18 serv., 4 handd.

3 lakens van Veneets (Venetië) 9, 4 en 3 el, 37 serv. en 10 wat fijner, 1 doz. smalle, nog 8 serv., 8 breelakens, 21 fluwijnen. Idem afkomstig van W.-Mathenes. 4 lakens lavendelblad 3 el, 3 doz. serv., 6 handd.

10 lakens Braeckelsroosje en een recht laken, 12 handdwalen, 6doz. serv., 12 breelakens en 23 fluwijnen.

Idem afkomstig van W.-Eyckel 2 lakens lavendelblad 4 el.

9 lakens Uyters (Utrechtsch) werk, 4 dozijn en 4 serv., 25 handdwalen, 3 lakens van 't gezegde roosje en 4 doz. serv. 2 lakens van 't bragoens (Bourgonisch) kruis, 3 doz. serv. min 1, 5 dwalen, 2 lakens fijne paryse met 3 doz. serv. en 4 dwalen.

2 damaste lakens, 2 doz. servetten, 4 paryse lakens, 4 doz. serv., 6 dwalen, 8 lakens van de ministe pluym, 5 doz. serv. en 8 dwalen.

4 lakens van 't roosje, 52 serv., 6 dwalen, 9 lakens van idem 4 el breed, 2 paar heel breede, 15 paar breede twee baanse en 32 fluwijnen.

Aan dat alles had Heer Jacob nog niet genoeg, want als weduwnaar ná 1647 deed hij nog vervaardigen: 12 lakens groot en klein, Wtters (Utrechtsch) werk geteekend J. W., 6 doz. en 6 serv. en 12 dwalen, 6 paryse lakens, waarbij nog een viertal oude werden opgeschommeld, 6 lakens met de ministe pluym, 6 rechte, 8 paar breebaende, 12 pr. smalle en 43 fluw.

In de dagelijksche kast lag, geteekend J(acoba) M(athenes) :

2 lakens vant Wtterswerck met 3 doz. serv. en 3 à 4 dito dwalen.

4 lakens ministe pluym met 6 doz. serv.

6 lakens van Parijs, groot en klein, 3 doz. serv. en 9 dwalen.

2 paar breede lakens get. J. M.

7 paar smalle breebaende alsv.

5 paar $1\frac{1}{2}$ baense en 11 fluwijnen alsv.

booyentafelgoed alsvoren : 19 lakens groot en klein, 13 dwalen, daarvan 3 tot kleine handd. zijn gemaakt en 14 handd. get. J. W.

Let wel, dit is alles tafelgoed, het beddegoed sla ik maar over.

Nu komen wij tot het zilver: 1 zilver verguld lampet, 1 dito uil (d.w.z. in vorm van een) nog een en idem 1 kop.

4 zilv. lampetten met Wass. Mathenes, 1 Wass.-Eyckel, 1 Wass.-Malsen, 4 zilv. alsvoren get. ; potten erbij.

12 zilveren kandelaars, 8 Wass. Eyckel, 4 Wass. alleen; 3 snuiters, 1 mosterdpot en lepel, 2 porteplats, 15 zoutvaten, 16 kommen, 2 schaaltes, 4 doz. lepels, 2 tassoren, 2 bekertjes, 1 kruiddoos, 1 blaker, 1 beddepan, 1 waterpot, 1 gedreven groot zilveren zoutvat.

24 groote zilv. schotels, 20 kleine, 5 dozijn borden, 1 zilveren scheerlampet en 1 vierkante doos.

Wat een schat aan zilver zal men zeggen, vergeleken met het porselein, dat volgt. Het is het typische

verschil in dien tijd, tusschen den feodalen landadel en de magistraatsfamilies der groote steden van Holland. Eenige jaren later werd de inbreng van de echtelieden Fr. de Vicq en A. Pancras opgemaakt. Hij, de latere hoofdofficier (schout) en burgemeester van Amsterdam, zij de dochter van oud-patricischen huize.

Porselein bij even groote hoeveelheden met aanduiding van b.v.: de bloemenmand, het fransche puntje, het tempeltje enz., zilver echter in matige hoeveelheid, tin zoo goed als niet, buiten keukengebruik. In enkele oude huizen van ons vaderland treft men zilveren serviezen aan, nog meer bij de oude geslachten in Duitschland. De aanblik van een daarmede versierden disch is schitterend, doch het gebruik valt tegen. Alle warme gerechten zijn terstond koud, warme saus stolt en wil men het servies verwarmen, dan is het voor de dienaars niet te hanteeren.

Op Warmond treffen wij in 1658 slechts dit porselein aan :

3 potten, 1 groote schotel, 2 kleinere, 9 boterschotels, 1 kleine kom, 1 met zilv. voet, 2 kleine schaaltes, 5 kopjes. Dat is al!

Van de boekerij het volgende, maar de volwassen zoons waren uit huis: 2 printboeken van Holland 2 van Labelle, 1 groot en 1 klein van Goltzius, idem van Callot, 1 groot van Ysrael, 2 van Zadelær en 2 van diverse steden, 3 printboeken van Alber Duyr (lees Albrecht Dürer) en 1 boom van thuy van Oostenryck.

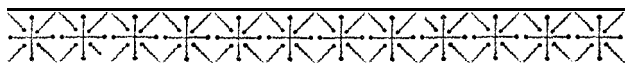
Aan juweelen was veel afkomstig van M. L. van

Eyckel, o.a. een oorlogie van kristal met een gemilleert kasgen en een van sulver erbij.

Fl. 858 aan goudgeld en *f* 30 aan zilver en een toegezegeld briefje daerop gescreven staet: dit gheld komt mijne kinderen toe en is van de Moff.

Er is nog eene pro memorie-post van zilver met wapens van Wassenaer-van Malsen, n.l. 2 groote schotels, 1 zilv. flesch en 1 kelder met 12 fleschjes met zilv. schroeven, 2 groote zilv. schotels, 1 snuiterbak en sauskom, 10 stuks nieuwe tapijten uit Antwerpen, 18 groote en 8 kl. tinnen schotels en 4 doz. borden en nog eene groote partij zilver, alleen met het van Malsenwapen gemerkt, benevens kasten vol linnen en damast, meest van dit al opgeborgen in het huis in den Haag, dat de Heer van Warmond daar op na hield en aan zijne weduwe vanzelf vooreerst toekwam.

Als er van al het zilver en damast nog iets over is, dan zal het wel berusten in het slot van Warfusée in het Luikerwalenland. Heer Jacob van Wassenaer van Warmond had tot erfgenaam zijnen zoon Jan uit eerste huwelijk en diens oudste dochter trouwde Floris van Beyeren Schagen, graaf van Warfusee. Thans komt dit slot toe aan de familie d'Oultremont en ik weet, dat er vele zaken van Hollandschen oorsprong berusten. België herbergt nog zooveel op dit gebied, maar de belangstelling voor dergelijke zaken is er bedroevend gering.

Eenige aantekeningen over het archief van het Leidsche Studenten Corps.

De student en de Leidsche burger zijn een, is een zinsnede die op talloze officieele gelegenheden is aangehaald en gebruikt, zoo dikwijls zelfs dat het welhaast een phrase is geworden. Ook al weten wij niet welke keus de burger van nu zou treffen, twintig jaren belastingvrijdom of een universiteit, de spreuk blijft zijn gelding houden. Want is de Leidsche burger niet trotsch op zijn Academie en zijn studenten? Maar zeer diep gaat deze belangstelling in den regel niet. Kennis omtrent de geschiedenis van de Universiteit is nog dikwijls voorhanden, maar begrip omtrent het leven van den student in vroeger tijden en nu ontbreekt. Zoo beperkt zich deze kennis tot eenige gebruiken, die de Leidenaars telken jare zien, maar zin en achtergrond blijven onbekend.

Aan de hand van eenige oude platen en papieren, in het corpsarchief aanwezig, willen wij U iets uit de ouden tijd van het studentenleven vertellen.

Tijdens de ontstaansperiode van het L.S.C. (1799—

1839) bestonden in Leiden kleine studentenverenigingen, gewoonlijk gesticht door menschen uit een zelfde streek geboortig, aangeduid met den naam ontgroenpartijen of partijen, die, zooals de naam reeds aangeeft, zich tot doel stelden den groen in de studentenmaatschappij in te leiden. Het bestuur van dergelijke partijen noemde zich Senaat en had als voorzitter een rector magnificus. Ook een bul uitgereikt op 11 October 1810 spreekt daarvan. Op perkament in het latijn: NOS rector et Senatus Amicitiae . . . . . eum Leidensern studiosum pronuntiamus, is deze bul een volkomen nabootsing van zijn officieelen naamgenoot. Van deze ontgroensenaten zijn nog eenige andere bullen aanwezig, terwijl een groote collectie zegels, waaronder die van het zoeven gen. Amicitiae, dan Intro Ubique, Minervae Sacrum en de zeer belangrijke Senaat Vis Unita Fortior, die hoofdzakelijk uit menschen van de Generaliteitslanden samengesteld was. Natuurlijk bestond tusschen deze partijen een groote rivaliteit en probeerden zij elkander aankomende studenten afhandig te maken.

De begeerte deze zaak te regelen, leidde ertoe, dat de machtigste ontgroeningssenaten een lichaam oprichtten, dat de aankomende studenten zou verdeelen tusschen de verschillende partijen: Het Collegium Supremum. Door oorzaken te lang om geheel te beschrijven verloor dit Collegium ---- later noemde het zich Collegium Omnium in Belgio Senatum Supremum -- alle contact met de door haar geregeerde studentenwereld, en moest plaats maken voor het

tegenwoordige bestuur ook Collegium genoemd, maar eertijds uit de praesides van de verschillende faculteiten samengesteld. Zeer teekenend van deze overgangperiode vertelt een gastenboek van het eerste Collegium Supremum. Dit boek in zwaar roode kaft, versierd met de gulden letters „Collegium Supremum” kent als eerste gast den rector van Amicitiae, die schrijft dat zijn eeuw zoo poetisch is, dat hij maar in proza zal schrijven. Slechte gedichtjes en Fransche en Latijnsche spreuken in hoogdravenden stijl, de vriendschap bezingende, wisselen elkaar af, terwijl dikwijls de spreuk afbreekt, daar de vermoede hand niet verder te schrijven vermocht. Voorin staat de kenteekende opmerking voor dezen in de studentenwereld zoo rumoerigen tijd: „gered uit de handen der plundersaars”, die bij de omverwerping der senaten, het toen reeds vrij groot archief hebben laten verdwijnen.

Eenige jaren vroeger (1823) toen nog de ontgroensenaten bloeiden, was de eenheid van de Leidsche studenten toch alreede zoo groot, dat de 3 October door de studenten alleen georganiseerd werd.

Bewaert Heer! Holland 18

En Zalicht Leyden 23

staat op het kaft van een beknopt verslag van het oogmerk en de wijze der feestviering op den derden van Wijnmaand 1823 door de studenten der Hoogeschool. „De Raad der stad vindt goed, omredenen dien dag niet langer afzonderlijk te vieren, maar denzelven op den eerstvolgenden Zondag van den 3den October bij de gewone godsdienstoefening te herdenken”. Niet alzoo de studenten. Van de stoep van de Studenten

Sociëteit werd haring en brood uitgereikt en de geheele dag, besloten door een illuminatie en een concert, slaagde voortreffelijk. Het geschriftje verdedigt de feestviering door de studenten en vermeldt reeds het resultaat. Want in 1824 komt een raadsbesluit „na deliberatie goedgevonden en verstaan de godsdienstige viering van den derden October tot een eeuwigen jubeldag en danktijd der burgerij wederom te herstellen”.

In 1830 wordt Leiden opgeschrikt door de afscheiding van België. De oproep tot dienstneming vindt in Leiden weerklank. De almanak moet later verschijnen, daar de geheele Almanakredactie in het veld is. Een vleug van enthousiasme gaat door de Leidsche Studentenwereld. Het aantal gedichten op de helden is groot, de stapel in het archief wijst eer op het eerlijk enthousiasme, dan op een dichterlijken ader. Aardig is de „Uitboezeming bij het vertrek der heeren studenten van Leydens Hoogeschool” door J. D. den Beer Poortugael, luitenant der Jagers:

En nu. Mijn Broeders! pligt vervuld,
 Het uur verbeid met ongeduld
 Is daar tot moed betoning,
 Brengt Vriend en Ouders ‘t laatst vaarwel
 Dat zegen Gods ons vergezell’
 Voor Vaderland en Koning.

Een groote plaat laat de verschillende uniformen door de Jagers gedragen zien. Het commandantsuniform draagt een onderteekening van Baron Aylva Rengers te dien tijde officier bij de Leidsche Jagers.

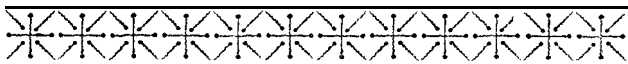
Weldra wordt ook een vereeniging opgericht van studenten die dienst genomen hebben. De oproep, met bijgewerkte naamlijst tot 1837, laat namen zien van families wier zonen nog altijd in Leiden studeeren. In 1851 komt nog een herdenkingsfeest tot stand waar nog 71 van de 227 Oud-Jagers aanwezig waren.

Het grootste aandeel van het archief leveren de verschillende lustra.

Reeds in 1840 werd een officieele Maskerade gehouden voorstellende een intocht van Jan van Beyeren. Iedere vijf jaren werden de gedenkboeken uitgegeven, meestal lange platen in kleurendruk, totdat de openluchtspelen de rij der Maskerades kwamen onderbreken, maar vorig jaar is de optocht weer hersteld in oude pracht en zal weer een maskeradealbum het archief verrijken.

Mogen deze kleine notitie over het archief van het L. S. C. een bijdrage zijn tot de geschiedenis van het studentenleven in Leiden.

B. v. R.

Het Leidsche Weeshuis en de Oost-Indische Compagnie.

Het spreekt eigenlijk vanzelf, dat het Heilige Geest- of Arme Wees- en Kinderhuis te Leiden, gelijk zoo-vele dergelijke instellingen elders, in betrekking heeft gestaan tot de Oost- en West-Indische Compagnieën, die in den loop der tijden een groot aantal weesjongens in dienst hebben genomen; het verwondert ons dan ook niet, daarvan de sporen in het Weeshuis-archief aan te treffen¹⁾. Jammer genoeg zijn er uit de zeventiende eeuw geen stukken dien aangaande bewaard gebleven; de oudste gegevens dateeren eerst uit 1719, en de notulen der Regenten-vergaderingen beginnen met 1734.

Voorals in het begin zijn het de heel onhandelbare

---

1) De gedrukte Catalogus van L. G. le Poole is in 1902 verschenen. De stukken van het eigenlijke Weeshuis en van het Armenhuis, gecombineerd in 1774, zijn tezamen gebundeld.

jongens, die men bij wijze van straf naar Indië expedieert; gewoonlijk ligt er dan een correspondentie tusschen de regenten en de bewindhebbers van een der Compagnies-kamers, want de laatsten nemen in de achttiende eeuw niet alles aan, wat hun aangeboden wordt en informeeren eerst, wat de jongen op zijn kerfstok heeft. Intusschen zijn deze gevallen tegenover het totaal der vertrokkenen in de minderheid; men mag dus wel aannemen dat ook een aantal jongens, misschien zelfs de meerderheid, zich zonder daartoe gedwongen te zijn in Compagnies dienst heeft begeven.

Daarnaast zijn er dan ook de brieven van voogden of familieleden van reeds uit het Weeshuis ontslagen pupillen, die moeite doen om door bemiddeling van regenten die lastposten naar Indië kwijt te raken, want, gelijk een hunner schrijft¹⁾, „zo hebben die Heeren Regenten eenen vrij sterkeren Arm, om zijn na Oost-Indien te bezorgen, als ik, dat zij mijn maar een paar Letter an den Edelen Heer Bewindhebber, die van de Stad Leiden hier in Amsterdam preesendiert, zoo ist de Jonge anstonts klaar”. Gewoonlijk gaan de regenten op zulke verzoeken in en zorgen zij ook nog voor een uitrusting, en dan is het slot een overdreven dankbare afscheidsbrief van den jongen, dien hij klaarblijkelijk niet zelf geschreven en wier weet met welk een weezin onderteekend heeft.

Op den duur waren er echter ook, voor wie het

---

1) Brief van 30 Juli 1769.

naar Indië gestuurd worden niets afschrikwekkends meer had en die integendeel vermoedden, dat het er nog zoo kwaad niet was en allicht beter dan onder de strenge wetten van het Huis. Vandaar dat zij de gehoopte „straf” trachtten uit te lokken, door zich schuldig te maken aan vergrijpen, waarvan zij de gewenschte uitwerking verwachtten. Dit heeft aanleiding gegeven tot de volgende

Waarschouwing

Alzo door verregaande brooddrunkenheid sommige jongens in dit Huis zig niet ontzien omme van tijd tot tijd haare werken te bederven; om zig te oppo-seeren tegen de middelen die de M^{rn} Regenten aanwenden om hun tot een goede Kostwinning te brengen; en dus dezelve daar door te dwingen, om hun na Oost-Indien te zenden : zoo hebben dezelve M^{rn} Regenten geresolveerd, omme de zodaanige, gelijk ook zulke dewelke zig tegen het oogmerk van de M^{rn} Regenten, komen te stellen; voortaan niet meer na de Oost, maar na de West-Indien te zenden. En daar mede te handelen eeven eens als met zulke, welke om dienst te neemen weg gelooopen zijn, alles behalven de straffen met welke de M^{rn} Regenten, zullen mogen goed vinden dezelve te straffen.

Aldus gedaan bij de M^{rn} Regenten
Op den 20 August. 1764.

Onder de bundels stukken is er heel wat van finantieelen aard, gerangschikt onder de hoofden:

transporten, maandcedels, machtigingen en verzoeken. De transporten worden door de jongens geteekend bij hun vertrek; zij verklaren aan de regenten een zekere som schuldig te zijn (hun uitrusting, gelijk soms blijkt) en de bewindhebbers te verzoeken die met hun gage te verrekenen. In het eerst wisselen die sommen; sinds 1780 is het doorgaans f 150.— en iets later gaat men dat bedrag, tot dusver telkens met inkt ingevuld, op het stuk drukken. Ontstellend is de groote sterfte onder deze jongens; in de meeste gevallen volgt onder een paar stortingen de aantekening: „is dood, niets meer te goede”, ook wel eens „weggelopen in Engeland” of „is krijgsgevangen gemaakt door de Engelsche.” Na 1786 verminderen de transporten belangrijk in aantal.

Bij de maandcedels vraagt de belanghebbende, geen weesjongen, doch een volwassene, die als soldaat, matroos of iets anders naar Indië gaat, aan bewindhebbers om een deel van zijn gage, doorgaans drie maanden op het jaar, te doen strekken tot onderhoud van zijn kinderen, of ook wel eens vrouw of moeder. Het ligt voor de hand dat het Huis de aangewezen plaats was om zulke kinderen onder te brengen. Behalve de cedels zelf bevat het archief ook een aantal brieven, waarin zulke lieden hun vertrek mededeelden. Heel veel omslag werd daar gewoonlijk niet bij gemaakt, getuige een brief als de hier volgende, blijkens het adres „te behandige aan kaarel van ree in de Korte langestraet naast de wever kroegh tot Leyjen”.

In Hoorn den 26 September 1727.

Seer beminde moeder en vader ik laat ue weten als dat ik nogh in goede gesontheit ben en hoope dat het met u ook soo is waer het ander het sou mijn van herten leet sijn om te hooren voort laet ik u weten als dat ik naa Oostindi gaen voor Kocksmaat voor de kaamer van Hoorn voort is mijn ver-soeck of gij gelieft te seggen tegen mijn vrouw als dat ik naa oostindi gaen en ik wens haer en mijn soon gerrit Panmaaker hondert duysent goede nachten naa siel en lighhaem moeder doet soo veel en doet de groetenisse aan mijn suster en swaager en aan all goede vrinde en bekende niemandt uijtgesondert. Niet meer op dit pas als hondert duysent goede nachten naa siel en lighhaem.

Ue soon Claes Panmaker
en ik win 14 gulden termant.

De machtigingen en verzoeken hangen met de transporten en maandcedels samen : regenten vragen en verkrijgen toezegging, dat bijvoorbeeld geen afrekeningen met hun schuldenaren zullen plaats hebben buiten hun voorkennis. Ook hier in 1788 een druk jaar, evenals 1791. Wat er uit hoofde van al deze finantieele overeenkomsten binnenkomt wordt natuurlijk telkens ook weer afzonderlijk geboekt; men vindt dit opgeteekend in de boekenreeks Oost-Indische zaken en Oorlogvarenden (no. 810—816), waarvan het oudste blijkens den titel tevens bevat „een middel om in ijder kamer van de Oostindische Compagnie

alle jaaren te connen laten nazien, of van de maandcedullen gelden te goeds sijn, of de transporten verschenen sijn, of de ouders of jongens gestorven sijn of nog in leeven sijn”.

Dit brengt ons bij een andere uitgebreide verzameling stukken : de informaties naar en rapporten omtrent personen in Compagniesdienst, waarbij regenten eenig belang hadden, natuurlijk hoofdzakelijk in verband met hun vorderingen. Het oudste geval, waaromtrent inlichtingen worden gevraagd, betreft iemand die in 1719 is uitgevaren; vooral in de tweede helft der achtiende eeuw worden de gegevens talrijk. Het zijn gewoonlijk lijsten, opgesteld door regenten, en ter invulling naar de kamers der Compagnie gezonden ; de naam en het jaar van vertrek zijn op het Huis ingevuld, en na eenigen (dikwijls geruimen) tijd komt de lijst terug met korte aantekeningen, soms alleen maar „leeft” of „niets meer vernomen”, of „gedeserteert”, maar ook wel opgave van het schip, waar de persoon in kwestie op dient, of het fort of kantoor, waar hij geplaatst is. Men krijgt daarbij een sterken indruk van de uitgestrektheid van het gebied, waarover de bemoeienis der Compagnie zich uitstreckte en waar zij haar volk over verspreidde. Na enkele oudere stukken begint de geregelde reeks aanvragen in 1743 te loopen, betrekking hebbende op menschen, die sinds 1731 het Vaderland hebben verlaten; bij de jongens, waarnaar wordt geïnformeerd, zijn er ook veel, waarvan geen transporten bestaan, en waar men dus om andere redenen belang in stelde. De antwoorden zijn dikwijls onbevredigend, en dan gaan

regenten met hardnekkigheid door in een volgende lijst de vraag te herhalen: zoo wil men bv. in 1773 nog weten wat er geworden is van een jongen, die in 1738 uit het Huis is weggegaan. Het is verder opmerkelijk, dat tegenover de drukke correspondentie uit dezen hoofde met de Oost-Indische Compagnie, de West-Indische (sinds 1747) geheel op den achtergrond treedt. Veel effect is klaarblijkelijk aan de boven besproken Waarschouwing niet gegeven.

Ten slotte zijn er dan nog een aantal stukken over nalatenschappen waarbij kinderen uit het Weeshuis betrokken zijn, voorschotten, afrekeningen, inlichtingen van allerlei aard, die hier niet besproken behoeven te worden.

Hoe is het nu met die Leidsche weesjongens verder gegaan? Het is bekend dat het in Indië mogelijk was ook uit de laagste tot de hoogste rangen op te klimmen; er zijn zelfs gouverneurs-generaal, die hun loopbaan als soldaat of matroos begonnen waren. Maar de kans daarop was in de achttiende eeuw niet grooter geworden; in elk geval wordt bij het doorzien der namen de aandacht niet getrokken door personen, die in de Indische geschiedenis een rol hebben gespeeld, en de vragenlijsten, voorzoover ze uitsluitel geven, spreken slechts van zeer nederige posities.

Niet het minst merkwaardig, uit algemeen menschelijk oogpunt, zijn de enkele gevallen, waarin de oud-weesjongens zelf nog eens iets van zich hebben laten **hooren**. Er is maar een heel enkele, die tevreden is, maar die had het dan ook gebracht

tot **tuinman** bij Reinier de Klerk ¹⁾); gewoonlijk zijn het klachten. Men moet hieruit natuurlijk niet opmaken, dat het als regel slecht ging: wie behoorlijk terecht gekomen was, had allicht geen aanleiding zich nog eens tot het Leidsche Weeshuis te richten; dat deden juist **degenen**, die in moeilijke omstandigheden nog iets hoopten van tusschenkomst hunner vroegere regenten.

Enkele citaten uit zulke brieven mogen dit overzicht besluiten.

„Ik schrijf aan U Vaders,” zegt er een ²⁾, „om mijn verlossing. . . . . wijl ik op een kantoor **bescheyden** bin daar geen regt voor mijn of een arm man is te krijgen 't zij soldaat, 't zij matroos, 't zij een onderofficier, gelijk ik gesteld bin van de E.E. Agtbaaren raat en Zijn Exsselensie van Neerlans india. Maar op Bandaneyra is geen hulp voor een geemen mens. Dierhalven zoo keer ik mijn tot UE. Lieve Vaders, dat Gij mij laat opkoomen.” Onder-teekend door „U onderdanigst Kint”.

Een ander, in dienst bij de West-Indische Compagnie, schrijft uit Baetenstein ³⁾ „dat ik hier op deze **custe** van Gunea en Africa ben gekomen als soldaat en dat ik hier alle dagen de dood voor **oogen** ziet. . . . . O Godt mijne Vaeders, hadde ik toch maar in mijn lieve vaderland **gebleeven**, om

1) Brief van 15 October 1765.

2) Brief van 5 Mei 1772.

3) Brief van 17 Januari 1778.

mijn beeldhouwerks op te **leeren**. Dan **hadde** ik voor al mijn leven nooyt niet **oeven** te zorgen voor mijn dagelijks brood, maar nu ben ik een ellendig mensch voor al mijn leven . . . . . o Godt mijne gelieve Vaders, helpt mijn dog, dat ik nog rijs in mijn lieve vaderland mogte koomen. Want hier is een bedroeft leeven onder de zwarte menschen.” De brief is keurig geschreven en doet het **weeshuis-**onderwijs alle eer aan.

Ten **slotte** nog een stem uit ‘t fort Amsterdam op ‘t Eyland Curaçau ¹⁾ : „**Wel** Edelen **heeren** het doet mijn van **herte** leed dat ik tot dit ongelijk ben **ge-**kome om mijn van UWE. huysing te verwijderen en tot deese post ben **gekome** maar ik hoope en wensche ook uyt grond **mijnes herte** als dat de lieve Vaders mijn het **zalle** vergeeve en het aan mijn onbezonne drift mijner jonkheyd zal toeschrijven.. . . . ik verzoek UWE. **heeren** en Vaders om mijn dog **zoo** het mogelijk is van dit Eyland te ontbinde en mijn **weeder** in UWE. protextie aan te **neeme** want nu ik ben tot mijn **jaare** een beetje **gekome** ben ik zie wat schuld en verpligting ik an UWE. schuldig ben want hier is het voor geen mensch bijna om teleeve en daarbij mijn hart na mijn Vaderland en int **by-**sonder na mijn familie en naa het bestier UWE verlang en mijn verdere **jaare** in eer en deugd door **Gods zeegen** in mijn Vaderland te **verslijte**”.

Dat is eigenlijk de grondtoon van al deze brieven:

---

1) Brief van 8 Februari 1792.

teleurstelling over het nieuwe leven, spijt over wat men heeft verlaten en verlangen naar vaderland en familie. Dat klinkt alles echt; van de dikwijls in overdreven termen ingekleede en met stichtelijke frazen smakelijk gemaakte betuigingen van dankbaarheid en aanhankelijkheid jegens het Weeshuis kan datzelfde niet gezegd worden. De meesteren regenten hebben dat klaarblijkelijk ook zoo opgevat, want merkbare notitie is van deze smeekschriften niet genomen.

N. J. KROM

Het Engelenbeeld in de lakenhal.

In December 1935 werd de Lakenhal verrijkt met een Engelenbeeld, afkomstig uit de oude St. **Jeroenskerk**, thans Ned. Herv. Kerk te Noordwijk Binnen. Ofschoon dit beeld in de dagen van den beeldenstorm deerlijk is geschonden — de vleugels en de armen zijn afgebroken en slechts borst en hoofd zijn over — is het fragment van zoo sublieme schoonheid, dat we er een korte beschouwing aan wijden.

Men weet, dat de kerk te Noordwijk in 1429 officieel door Bisschop Sweder tot **bedevaartsplaats** werd verheven, en toen natuurlijk **schooner** werd ingericht. Men weet verder, dat in 1449 een brand uitbrak, die de bekapping en de glasramen verwoestte en ook van binnen veel schade aanrichtte. Door een beschikking van Filips van Bourgondië werden de parochianen echter in staat gesteld, hun heiligdom in groteren luister te herstellen en zelfs te vergrooten. Het is niet zeker of het engelenbeeld van **vóór** den brand

ENGELKOPJE,
afkomstig uit de Ned. Herv. Kerk te Noordwijk-Binnen,
thans aanwezig in het Museum „De Lakenhal“.

of van onmiddelijk daarna dagteekent, doch het is in ieder geval uit de eerste helft der 15de eeuw, vervaardigd door een zuidelijken beeldhouwer. Reeds de omstandigheid, dat Noordwijk op de bizondere bescherming van den kunstzinnigen vorst mocht rekenen en dat Vlaanderen tijdens zijn heerschappij het kunstzinnig centrum van West-Europa was, zou hierop kunnen wijzen.

Sterker is evenwel de volgende overweging. Naar de formatie vertoont het kopje sterke overeenkomst met de koppen der zingende en **musicceerende** engelen van Jan van Eyck, met diens teekening van de H. Barbara, met diens „**Madonna**” van Kanunnik van de Poele. We zien daar steeds, hoe het haar door een hoofdband, veelal in het midden versierd met een kruisje, een kroontje of een bloemvorm, boven voorhoofd en kruin strak wordt gehouden, terwijl het langs de slapen in rijke krullen naar beneden golft.

Dit is, wanneer het kapsel niet schuil gaat onder een huif of muts, een typische „**mode**” voor de eerste helft der 15de eeuw.

Deze groote overeenkomst **welke!** het kapsel van het engelenbeeld vertoont met de genoemde voorbeelden van Jan van Eyck, wijst wel zeer duidelijk op een Zuidelijken meester.

En evenals de engelen van Jan van Eyck is het een ideaalkopje, waaraan geen bepaald model ten grondslag ligt. De beeldhouwer schiep naar het ideale beeld van een engel, dat in zijn ziel leefde. Daarvoor had hij geen menschelijke modellen noodig, terwijl

anderzijds juist in dien tijd de schilderkunst naturalistische tendenzen begon te vertoonen.

Hoe zeldzaam fraai is de ronding van hals, kin en wangen, de edele spanning van het voorhoofd. En let eens op de uitdrukking van kinderlijke onschuld en tegelijkertijd extatische vroomheid in dit boeiend aangezicht. De oogen, onder de nobele welving der wenkbrauwen schijnen over de zondige wereld heen in de verte te kijken.

En toch schijnt van dit aangezicht een lieflijkheid af, die verkwikt. Het is niet de straffe, strenge, heiligheid, die vrees en schrik inboezemt, uit den **Romaanschen** tijd; het is de heiligheid van ambergeurende zoetheid, die ons tegemoet slaat uit Ruusbroeck's Geestelijke Bruiloft; de heiligheid, die opheft naar de regionen van het licht, de Gothieke **verzinne**-beelding der heiligheid.

Beschouw het kleine, edelgevormde mondje, dat de puurheid van **Gods** nabijheid schijnt te proeven en als gereed is, om een goede boodschap te uiten. En boven dat mondje kunnen we ons gemakkelijk een fijn en edel gevormd neusje denken. Het gemis daarvan, doet aan de expressie van het geheel niets af.

De plaatsing van het kopje op het ietwat schuin naar voren gewende lichaam werkt mede tot de charme.

Er gaat van dit beeld een buitengewone bekooring uit. Het boeit, het laat U niet los. Met welk een zorg en liefde heeft die beeldhouwer ook de golven van het haar, den haarband, de plooiënval van den mantel en de kraag met het fijne **Gothische ver-**

sierings motief bewerkt. Het geheel is een prachtig voorbeeld, hoe een laat-Gothisch beeldhouwer uit het harde zandsteen-materiaal een beeld wist te beitelen, dat in wezen en expressie een ontkenning der materie is.

N. J. SWIERSTRA.

BLADVULLING.

Belangrijke gebeurtenissen in het Stedelijk Museum de Lakenhal, gedurende het jaar 1935.

1. Openstelling van de nieuw ingerichte zalen voor de werken van **Menso Kamerlingh Onnes** en **Floris Verster**.
2. Ontvangst door het Gemeentebestuur van het 25e Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres.
3. Receptie door de hoofdpersonen van de maskerade van het Leidsche Studentencorps op de Pers.
4. Te voorschijn brengen van het overgeschilderde beeld van God den Vader op het middenluik van de triptiek „**Het jongste Oordeel**” van Lucas van Leyden en restauratie van de drie buitenluiken.
5. Aankoop van een schilderij door **Janson**, voorstellende een gezicht op de Marepoort — 18e eeuw.
6. Openstelling van de nieuw ingerichte **Pleyte-kamer**.
7. Tentoonstelling van antiek, modern en Indisch zilverwerk.

Het weder te voorschijn brengen van de
beeltenis van God den Vader op het
„Jongste Oordeel” van Lucas van
Leyden in de Lakenhal.

In 1526 werd aan Lucas van Leyden de vervaardiging opgedragen van het drieliuk ter eere van de nagedachtenis van den houthandelaar Claes Dircksz van Swieten, Schepen en Raad der stad Leiden. Het werd geplaatst in de Sint Pieterskerk bij de doopvont.

Bij den Beeldenstorm werd het stuk tijdig gered door een van Leiden's burgemeesters, die het afkocht van de plundersaars, waarna het schilderij door de erfgenamen van Claes Dircksz. naar het Sint Jacobsgasthuis werd vervoerd, de bergplaats van uit de kloosters en kerken geredde kostbaarheden. In 1577 werd het stuk op het Raadhuis geplaatst op de Burgemeesterskamer, waar het bleef tot 1871, in welk jaar het Jongste Oordeel werd overgebracht naar het nieuw ingerichte Stedelijk Museum „de Lakenhal”.

Het middenluik geeft de voorstelling van het „Jongste Oordeel” met boven Christus op een regenboog gezeten, aan weerszijden de Apostelen, links beneden de zaligen door engelen ten hemel gevoerd, rechts de verdoemden door duivelen naar het hellemonster.

De beide zijluiken vervolgen de voorstelling van het middenpaneel. Boven Christus een vliegende duif (de Heilige Geest) en daarboven een troebele bruingele stralenkrans, met in roode Hebreeuwsche letters het woord „Javeh”. Lucas had hier geschilderd de beeltenis van God den Vader, met Christus en de duif, de voorstelling der Heilige Drievuldigheid: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Vermoedelijk is, kort na de overbrenging naar het Raadhuis de beeltenis van God den Vader om calvinistische gevoeligheden te ontzien, overgeschilderd en vervangen door Hebreeuwsche letters. Het meesterwerk ging dus verminkt door de eeuwen heen van de eene generatie op de andere over. Volgens Taurel zou de schilder de Groot op het einde der 18e eeuw een restauratie hebben verricht, waarbij de beeltenis van God den Vader weer voor den dag zou zijn gekomen, en zou die beeltenis op bevel der Leidsche magistraat weer opnieuw met de meest duurzame kleuren zijn overgeschilderd. Er wordt hier alleen vermeld een overschildering, dus niet eerst een vernietiging van de beeltenis (zie : Overvoorde en Martin. Het Stedelijk Museum te Leiden).

Een uitvoerig verhaal geeft Victor de Stuers in het Leidsche Jaarboekje van 1914 blz. 29 omtrent een tweede ontdekking van de beeltenis van God

den Vader door den Leidschen schilder Ringeling. Aan Ringeling zou namelijk onder het Burgemeesterschap van Jhr. Mr. G. A. M. van Bommel zijn opgedragen het Jongste Oordeel schoon te maken en te vernissen.

„Na eenigen tijd kwam deze opgetogen den Burgemeester mededeelen, dat hij bevonden had, dat onder de gele plek met het woord Jehova de figuur van God den Vader te voorschijn was gekomen en dat het hem gelukt was haar weer in vollen glans te doen prijken”.

Van Bommel, hoewel zelf katholiek zou toen bevolen hebben „om geen gezanik te hebben” niet alleen de figuur weer over te schilderen, maar haar geheel weg te schuren: „op deze wijze zou men daardoor nooit meer gekweld worden. En aldus is geschied”.

De Stuers had het verhaal van den schilder Cornet, Directeur van het Universiteits-Prentenkabinet en tijdgenoot van Ringeling, hij was drie jaren jonger.

Er is een onjuistheid in het verhaal van Cornet, zooals die kan voorkomen in geschiedenissen, die heel lang zijn geleden.

Jhr. van Bommel was burgemeester (een van de vier vóór de instelling van den alleenregerenden burgemeester) van 1816 --1825. In 1825 was Ringeling 13 jaar, zoo pas van school zal hij wel niet dadelijk aan het schoonmaken van het Jongste Oordeel zijn gezet, maar van Bommel werd wethouder toen de eerste alleenregerende burgemeester was benoemd en bleef dit tot zijn dood in 1832.

Waarschijnlijk was hij belast met de afdeling „Kunstzaken”.

In dien knussen tijd van met lange pijpen in prielen, van afbreken van Stadspoorten en verkwanselen van antiek kerkmeubilair behoeft het niet te verwonderen, dat aan een 20-jarig jongeling het Jongste Oordeel werd toevertrouwd, en behoudens de wijziging, dat in het verhaal van *de* Stuers over *Wefhouder* van Bommel moet worden gesproken, twijfel ik niet aan de juistheid. Cornet was een begaafd schilder en een zeer serieus man, allerminst in staat om een dergelijk verhaal te verzinnen.

In de jaren dat ik Lucas van Leyden's meesterwerk dagelijks bewonderde en de verminking betreurde, grijnsden die roode Hebreuwsche letters in hun vuilgeel fond mij aan, zij hielden sarrend geheim, wat daar achter was of misschien niet was, maar altijd had ik dezelfde idee: „Ringeling kan dat niet hebben gedaan, hij zal er den euvelen moed niet toe gehad hebben, hij heeft God den Vader niet weggeschuurd”.

Ringeling was een knap en gevoelig schilder; de Lakenhal bezit o.a. van hem een zeer fijn interieur van de Hooglandsche Kerk, met talrijke voortreffelijk geschilderde en geobserveerde figuren bij het „aan-gaan der Kerk”.

Een waarachtig kunstenaar kan geen schennis plegen aan het wonderwerk van een grooten voorganger.

Ik deed het voorstel aan de Commissie voor het Stedelijk Museum de Lakenhal om een onderzoek

naar de waarheid te doen instellen en de Commissie bleek, na eenige discussie, gaarne bereid hare toestemming te geven. Er werd een Röntgen-opname gemaakt van de bewuste plaats op het schilderij als eerste maatregel. De plaat gaf een warreling van donkere en lichtere plekken, waaruit met veel verbeelding en als men het wilde zien de flauwe indruk van het onderste gedeelte van het hoofd van God den Vader was te vermoeden, maar alleen de Hebreeuwsche letters gaven een scherp en duidelijk beeld. De simpele overweging, dat loodwit was gebruikt voor de overschildering en deze metaalverf geen x-stralen doorlaat deed alle verdere onderstellingen teniet.

Tot een meer afdoenden maatregel werd overgegaan door aan den heer J. C. Traas, restaurateur van het Mesdag-Museum, op te dragen een klein gedeelte te ontdoen van de overschildering. In tegenwoordigheid van bijna de geheele Commissie werd langzaam en zeer voorzichtig een laag verf van bijna één mM. dikte over een kleine oppervlakte verwijderd, totdat een **schoone** kleur van licht purper het vuile bruin-grijs verving, een kleur geheel gelijk aan die van de klaroenvaandels van de twee bazuinengelen op het schilderij. Besloten werd door te gaan met het verwijderen der overschildering en na eenige dagen van groote spanning en moeizamen arbeid was het volledige beeld van God den Vader verschenen, bijna geheel intact zooals Lucas dit had geschilderd.

Ringeling had inderdaad het beeld gespaard, alleen er een **heel klein beetje** aan gepuimd, waardoor

slechts een zeer geringe beschadiging is ontstaan, die gemakkelijk werd verholpen.

Wat er precies is gebeurd in de Leidsche Burge-meesterskamer kan alleen worden ondersteld. Heeft Ringeling berouw gekregen, toen hij zijn puimsteen op de onsterfelijke kleuren zette om het wethouderlijk bevel uit te voeren — hij was nog zoo jong — of is de magistraat meegegaan om te zien, dat aan de vernietiging werd begonnen? (de laatste onderstelling lijkt mij het meest waarschijnlijk). Wie zal het zeggen, maar nu prijkt het Jongste Oordeel weer, zooals Lucas het schilderde voor de Sint Pieterskerk, ongerept in zijn stralende schoonheid !

Zooals trouwens in het geheele werk heeft Lucas gebroken met alle traditie der Noordelijke landen en God den Vader voorgesteld, niet door een grimmigen grijsaardskop, gekroond met de tiara, met scepter en wereldbol in de handen, zwevend boven een wolk. De Meester volgde de Italiaansche manier en heeft God den Vader afgebeeld ten voeten uit, zonder eenig symbool van heerschermacht, het hoofd gedekt door een hooge paarsgrijze muts, met paarsgrijs onderkleed en een in zwierige plooiën vallende lichtpurperen mantel, die de geheele figuur omhult. De rechterhand is vermanend opgeheven, de linker houdt de plooiën van het opperkleed bijeen. De fond is van een lichtend goudgeel, omcirkeld door de uitvloeiende kleuren van den regenboog. Daar hier geen wolken de beeltenis kunnen steunen wordt de figuur zwevend gehouden door zes naakte engelenfiguurtjes. Het doffe gore bruingeel met de letters

heeft plaats gemaakt voor een gouden licht om het purperen kleed, het hoogste accent van het schilderij.

Nu eenmaal dit resultaat was bereikt heeft de Commissie niet gearzeld toestemming te geven om door te gaan met het schoonmaken van de geheele triptiek, noodzakelijk nu de top van het middenluik geheel niet meer aansloot bij de overige voorstelling, overdekt met retouches en bruingele saus.

Tevens was het noodig op enkele plaatsen, waar de verflaag min of meer had losgelaten en schilferde, deze opnieuw vast te leggen.

Eerst werden de naden aan de achterzijde der paneelen van zwaluwstaarten voorzien om het te veel aan uitzetten en inkrimpen bij **temperatuurs**-wisseling tot een minimum te beperken. Bij het wegnemen der zeer nagedonkerde retouches bleek, dat deze voor het meerendeel onnoodig waren aangebracht en dikwijls meerdere centimeters het ongeschonden werk van Lucas bedekten. Alleen daar, waar het absoluut noodig was werd met groote voorzichtigheid geretoucheerd. Er werd zorgvuldiggewaakt niet tot de verflaag door te dringen, zoodat overal een zeer dunne laag van de bestaande vernis werd gespaard.

Ontdaan van alles, wat in den loop der tijden op het schilderij werd aangebracht en het werk heeft vertroebeld, prijkt nu het wonderwerk van **Leiden's** grooten zoon in den glans van een hemelsch licht, niet van deze wereld, ongeschonden, overheerschend het toch **200** nobele werk van zijn leermeester Cornelis Engebrechtsz.

Als de avond valt in de zaal der Primitieven van Leiden's Museum, verliezen alle schilderijen toon en kleur, ziellooze donkere voorwerpen in lijsten geworden, alleen het werk van Lucas blijft lichtend pralen in de schemering.

A. COERT.

BLADVULLING.

Baldadigheid in de Pieterskerk

A^o. 1689.

Den 25sten Januari 1689 bevonden zich in de Pieterskerk **Daniel** van Erf, timmermansknecht en Pieter Heykoop, onderkoster, des avonds ten half-negen, de eerste om voor een rouwkleed van eene begrafenis te zorgen, de tweede om zijnen dienst waar te nemen. Zij zagen toen Joh. Staarling en Pieter Nisius met nog drie of vier andere jongens in de kerk. Een van hen ging in het doophek, nam daar

een van de zakjes, en deed daarmede, onder allerlei gekheid, de diakenen en huuszittenmeesters na, zooals die onder den godsdienst de aalmoezen plegen in te zamelen. De twee mannen hadden toen de jongens vermaand en gezegd dat zulke zotternijen niet pasten in des Heeren huis. Daarna waren Staarling en Nisius in het koor gegaan, hadden daar vandaan een halfvat, (dus een kleine ton) gehaald, dat op een baar gezet, die daar aan de zuiddeur stond, en waren toen in optocht door de kerk geloopt, aldus eene begrafenis nadoende. Maar een van de zoons van koster Hasius had het vat van de baar genomen en de twee mannen hadden de jongens over zulk verfoeilijk spel bestraft. Zonder succes, want zij zetten nu een hunner op de baar en gingen weer als ter begrafenis door de kerk, met veel geraas, waarna Staarling en Nisius alles weder in het koor brachten. Kort daarna klonk er uit het koor een luid gejammer van den zoon van Cornelis Bernaert, genaamd Adriaan. De huisvrouw van Cornelis, ook in de kerk werkzaam, kwam op het gekerm toeloopt, zag hoe de jongens een paar kaarsen, die zij hadden weggehaald en aangestoken, uitbliezen en gaf hun een standje over het mishandelen van haar Adriaan en over hun schandelijk gedrag. In plaats van nu in te binden scholden de twee belhamels de vrouw uit voor teef. . . karonje roepende : „wij hebben hier te seggen, maar jij niet, bruyt hier vandaan !” Op het getier kwam nu ook Cornelis Bernaert af, maar ook naar zijne vermaningen luisterden de jongens geenszins, ja Nisius had hem

zulk een vehementen slag gegeven, dat de man uit neus en mond gebloed had. Zijn gezicht was nog „gants geswollen ende vertrocken”. In zijn ontsteltenis had hij toen met een kandelaar, dien hij in zijne hand had, gesmeten. Ten slotte kwam het uit, dat de twee schavuiten den 13 jarigen Adriaen „omtrent de deur van sijns vaders huys int choor bij hem sijnde gekoomen” met het hoofd omlaag en de voeten omhoog tegen een pilaar hadden geslagen, nadat zij ‘s jongens hoed in het voorn. halfvat met gist hadden gegooid en dat hij daarom zoo geschreeuwd had. De zaak was aangegeven en de heer Jacob van der Maes, burgemeester, liet toen, naar den geuikelijken weg, van het gebeurde eene notariële acte opmaken, om daarna als bewijs in rechte te dienen, welke acte onder de stukken van notaris G. van Poelgeest n°. 2 d.d. 26 Januari 1689 de herinnering aan deze boefjes bewaart.

Over Jac. van der Maes Blok, Stad III 201.

Van de woonhuisjes om het koor en verder, ten deele verdwenen, zie men de plaat bij van Mieris I 24.25. Het is niet duidelijk of men uit zulk een huisje toegang had tot de kerk. In elk geval uit de kosterwoning.

L. K.

De Leidsche Monumenten.

Als vierde vervolg¹⁾ op de mededeelingen over de veranderingen in de „Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten voor Geschiedenis en Kunst”, voor de Provincie Zuid-Holland, voor zoo-veel het de gemeente Leiden betreft, zij het volgende over het verdere verloop opgemerkt.

A. Ten behoeve van den Stadhuisbouw zijn in 1935 de volgende perceelen, voorkomende op de monumenten-lijst gesloopt:

Vischmarkt No. 8. Eenvoudige gevel (1682), van boven modern; versierde deuromlijsting en kalf.

Vischmarkt No. 13. Eenvoudige gevel (XVIII^c)

Vischmarkt No. 17. Eenvoudige gevel (XVIII^c)

Vischmarkt No. 22. Eenvoudige trapgevel (midden XVII) en kruiskozijnen.

---

1) Zie het artikel in het Jaarboekje 1929/1930 blz. 50, het eerste vervolg 1931/1932 blz. 160 het tweedevervolg 1933/1934 blz. 99 en het derde vervolg 1935/1936 blz. 59.

Het Torenpoortje aan de Vischmarkt is eveneens afgebroken, doch zal aan de Breestraat-zijde weer worden opgetrokken.

Ook van andere perceelen aan de Vischmarkt, hoewel niet voorkomende op de voorloopige lijst van Monumenten van Geschiedenis en Kunst, zijn antieke onderdeelen gesloopt. Zooveel mogelijk zijn deze ondergebracht in „de Lakenhal”.

Een volledige lijst van de in dit museum geborgen onderdeelen, perceelsgewijze is de volgende :

Perceel *Vischmarkt* 7. In den kelder oude blauwe tegels.

Perceel *Vischmarkt* 8. In de achterkeuken oude blauwe tegels.

Het tusschen gang en binnenplaats aanwezige lichtkozijn met deur, zij- en bovenlichten is geheel uitgesloopt, met inbegrip van het antieke glas.

Een-paneels eiken deuren.

Perceel *Vischmarkt* 15. Aan den gevel Vischmarkt drie stuks sierankers. Twee raamkozijnen met geprofileerde stijlen, in den terugspringenden achtergevel.

De glasdeurtjes van de glazenkast in de gang.

Oude blauwe tegels in de keuken, de gang en boven den waschbak in de achterkamer.

Perceel *Vischmarkt* 16 en 17. Aan den voorgevel 7 stuks gootlijst-panels met aan beide zijden van een der panels een stukje gootlijst, lang $\pm$ 1 meter.

Perceel *Vischmarkt* 19. Het deurkozijn met deur en bovenlicht aan den achtergevel.

Voorts nog eenige gave oude eikenbalken, oude eiken éénpaneels deuren en oude blauwe tegels.

B. Perceel *Hooigracht* No. 72. De onderpui met uitgebouwde toonkast is in Maart 1935 bij een verbouwing uitgebroken.

C. De Molen „*de Stier*”. Hoewel deze molen niet voorkomt op de monumentenlijst, gaf ze toch een karakteristiek aspect aan het Noord-Oostelijk stadsdeel. Doordat de stelling (omgang), de kap, het windpeluw en meerdere onderdeelen bij gebreke van onderhoud vergaan waren en daardoor gevaar opleverden voor de openbare veiligheid, werd de molen in Mei 1935 geheel onttakeld en van een zinken kapje voorzien.

BLADVULLING.

PIET JE DELBEEK.

Dezen winter vond ik bij eenen kennis een boekje over Leiden, dat ik nog nimmer gezien had en getiteld: Uit onze goede sleutelstad. Niet in den handel staat op den omslag, die verder noch jaartal, noch drukker vermeldt. Doch blijkens den inhoud moet het geschreven zijn door een oud-student, hier woonachtig en met oog op het naderend 300-jarig herdenkingsfeest der Academie. Er komen allerlei verhalen in voor, met vergelijkingen tusschen nog vroeger en toen, het leven, of verdwijnen van Leidsche typen, den schrijver en zijnen vrienden bekend.

Als eene vrouw den **geheelen** middag verdoet aan

korte bezoeken bij hare kennissen, om te vertellen, dat zij het te druk heeft, om 's avonds haar gebruikelijk thee-bezoek te ontvangen, krijgt zij van haren echtgenoot te hooren: je lijkt wel zot en slacht wel Pietje Delbeek.

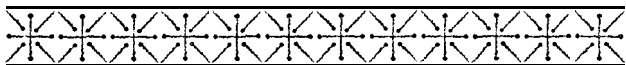
Die naam deed mij terstond denken aan hetgeen wijlen de heer P. J. Groen, die op zijnen ouden dag zoo lang ten archieve werkzaam was, vaak vertelde, n.l. hoe P. D., die gewend was bij zijne klanten, de zoogenaamde domineesbriefjes (voorgangers van de predikbeurtenbladen) rond te brengen, op zekeren dag, toen de straten door ijzel onbegaanbaar waren, rondging met de mededeeling, dat het te glad was, om de briefjes te bezorgen in den namiddag.

Ik heb getracht iets meer over hem te weten te komen, maar noch in Stad, noch in de aangrenzende gemeenten mocht mij dit gelukken, wat betreft zijn levensduur. Wel wist een 75-jarig stadgenoot mij mede te deelen, dat hij P. D. had gekend als **rondbrenger**, als boven vermeld en belast met het in- en uitlaten der kinderen, die vanuit het Weeshuis naar school of werk gingen. Het bevolkingsregister en de gestichtsregisters zijn, ondanks mijne herhaalde waarschuwing in 1910, bij den Stadhuisbrand door onvoldoende opberging vernietigd. Dat hij een befaamd Leidsch type was, blijkt uit het zeldzame boekje van omstreeks 1874.

Wellicht leiden deze woorden, hem gewijd, tot nadere inlichtingen, die mij welkom zullen zijn.

April 1936.

BIJLEVELD.

Lijst van werken, betrekking hebbende op Leiden en Omgeving, verschenen in 1935, ten gemeente-Archieve aanwezig. Jaarverslagen, catalogi, dag- en weekbladen, periodieken, programma's en courantenartikelen zijn niet opgenomen.

Sc hri eke (Mr. J. J.); Een nieuw bestek. Rede, uitgesproken bij het aanvaarden van het ambt van buitengewoon hoogleeraar in het Staats- en Administratief recht van Ned-Indië aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 3 Mei 1935. Haarlem, 1935.

Holleman (Mr. F. D.); De commune trek in het Indonesisch rechtsleven. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleeraar in het adatrecht van Ned.-Indië aan de Rijksuniversiteit te Leiden, op 10 Mei 1935. Groningen, 1935.

Genealogie Van Wassenaer. In : Nederl. Adelsboek, 1935, bl. 424.

Genealogie Von Siebold. (Nederl. tak in mannelijke lijn, uitgestorven in 1918.) In: Nederl. Adelsboek, 1935, bl. 115.

Genealogie De Gaay Fortman, z. j. (1935).

Calcar (Prof. R. P. van); Bezuiniging of . . . . .
 Open brief aan Prof. Dr. Slotemaker de Bruïne en
 aan mijn Leerlingen en Oud-Leerlingen. Rotterdam,
 z. j. (1935).

Het Landjuweel te Leiden in Hooimaand MCMXXXV.
 Leiden -Amsterdam 1935.

Walch (Janne, geseyt); Tspel van den Vos
 Reinaerde na den ouden ghedichte ende den nieuwsten
 vonden ghedichtet. Leyden, z. j. (1935).

H e m e s e n (O. C. v a n) ; Supplement-catalogus
 van voorwerpen, welke betrekking hebben op het
 verleden van Woubrugge en Omgeving met his-
 torische toelichting. Alphen a. d. Rijn, 1935.

Andrae (Mr. S. J. Fockema); Middeieeuwsch
 Oegstgeest. Overdr. uit: Tijdschrift voor Geschie-
 denis, 50 jaarg. afl. 3. Groningen, z.j. (1935).

Heel O. F. M. (Fr. Dalm. van); Bijzonderheden
 over Tertiariissen te Leijden. Overdr. uit: Bijdragen
 voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem,
 deel 53, bl. 258-269.

Herdenkingsboekje. uitgegeven bij het 80-jarig bestaan
 der „Kon. Vereniging Litteris Sacrum”, opgericht
 20 Febr. 1856 z. j. (1935).

Knappert (Prof. Dr. L.); Oranje en de stichting
 der Leidsche Universiteit. In: De Hechte Band
 tusschen Vorstenhuis en Vaderland onder redactie
 van M. J. Leendertse, samengesteld ter gelegenheid

van den 25sten jaardag van H.M. Koningin Wilhelmina Helena Pauline Maria. Amsterdam, 1935, bl. 44-52.

Gids van Leiden en Omstreken. Plattegrond en stratenlijst z.j. (1935).

Veendorp (H.); Mededeelingen uit den Leidschen Hortus. Overgedrukt uit het Ned. Kruidkundig Archief, Deel 45, 1935.

Jong (Dr. J. P. B. de Josselin de); De Maleische Archipel als ethnologisch studieveld. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden op 24 Mei 1935, Leiden, z.j. (1935).

Kernkamp (Dr. J. H.); De „Aanwysing” op de lijst van verboden boeken. Overdruk uit Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde. 's-Gravenhage, z.j. (1935).

Catalogus deel XXVI. Inventaris van de handschriften tweede afdeeling, tweede helft van de Bibliotheca Academiae Lugduno Batavae. Leiden, 1935.

Sn el le r (Dr. Z. W.); Brieven van Emanuel van **Meteren** en van Pieter Bor. Overdruk uit de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, deel LVI (1935).

T h e i s s i n g (E. E. A. J. M.); Over klopjes en kwezels. (Proefschrift). Utrecht, 1935.

Andreae (Mr. S. J. Fockema); De oude Rijn. Eigendom van openbaar water in Nederland. Over-

gedrukt uit „Rechtskundige Opstellen” aangeboden op 2 November 1935 door oud-leerlingen aan Prof. Mr. E. M. Meijers, z. j. (1935).

Sn el 1 er (Z. W.); Het begin van den Noord-Nederlandschen handel op het Middellandsche-Zeegebied. Overdruk uit het verslag van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Utrecht, z. j. (1935).

O. (ff r i n g a); Een schoolmeestersvacature in 1789. In : *Paedagogisch* tijdschrift voor het Christelijk onderwijs, 27ste jaar., Febr. 1935, afl. 10. Amsterdam, z. j. (1935).

Sn el I er (Dr. Z. W.); De drie cargasoenen rogge van Daniël van der Meulen c.s., anno 1592, en hun verzekering. z. j. (1935).

Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van den Christelijken Besturenbond te Leiden, 1910-1915. Leiden, z.j. (1935).

Be l o n j e (Mr. J.) ; Kerkvloeren als genealogische gedenkteeken. Overgedrukt uit het Maandblad van den Bond Heemschut, nr. 107, (1935).

B og t m a n (W.); Zeventiende eeuwsche glasschilders en hun werk in Noord-Nederland, Band II; Mr. Ysaack Nicolay van Swanenburch. Concept, 1935.

Hallema (A.); De gevangenisarbeid ten tijde der Republiek. Overdruk uit het Economisch-Historisch Jaarboek, 19e deel, 1935.

- Wijngaarden (Dr. W. D. van); Van Heurnius tot Boeser. Drie eeuwen Egyptologie in Nederland (1620– 1935). Mededeelingen en verhandelingen No. 2 van het Voor-Aziatisch-Egyptisch Gezelschap „Ex Oriente Lux”. Leiden, 1935.
- Helli nga (G.); Een en ander uit de fundatiebrieven van een tweetal Middeleeuwsche gasthuizen. Het St. Ewoutsgasthuis te Wijk bij Duurstede en het St. Elisabethsgasthuis te Leiden. Overdruk uit het Tijdschrift voor ziekenverpleging van 15 Dec. 1935, Amsterdam, z.j. (1935).
- Bee ken kamp (Dr. C.); De socialisten en Oranje. Overdruk uit: Antirevolutionaire Staatkunde, z.j. (1935).
- Hoeks t r a (J. E.); Leidsche goud- en zilversmeden. In: Oud-Holland, jaarg. LIII, afl. LV, 1935, bl. 184-189.
- Leyden (Dr. Fr.); Die Entvölkerung der Innenstadt in den grösseren Städten von Holland. VI Leiden. In : Tijdschrift voor Economische Geographie van 15 Aug. 1935.
- W i e d e r (F. C.) ; C. Peltenburg Pzn. In : Handelingen en Levensberichten van de Mij der Ned. Letterkunde, 1934-1935, bl. 174-178.
- Dr. Jacob Gijsbert **Boerlage** tot 1894 onderdirecteur van het Rijksherbarium en privaats-docent aan de Rijks-Universiteit. In : Nederland's Patriciaat, 1935/36, blz. 21.

Geslacht de Gijselaar. In : Nederland's Patriciaat 1935/36, bl. 177— 187.

Geslacht Treub. In: Nederland? Patriciaat, 1935/36, bl. 3999405.

Hardenberg (Mr. H.) en Pol (E. J. van de); Het Archief van Curatoren der Leidsche Universiteit. le en 2de gedeelte, 1574-1815 en 1815-1877, 1934 en 1935.

D riessen (Ir. G. L.); Openbare werken der Stad Leiden gedurende het tijdvak 1700-1809. h.s. z.j. (1936).

INHOUD

	Blz.
Een woord vooraf	V
Vereeniging „Oud Leiden” verslag over het jaar 1935	VII
Statuten, bestuur en ledenlijst	X
Korte Kroniek van Leiden en Rijnland . .	XXI

IN MEMORIAM :

Dr. J. C. M. Timmermans met portret, door Dr.H.H.Maas.	XXXVI
Dr. P. A. A. Boeser, door Dr. W. D. van Wijngaarden	XL
Dr. Murk Jansen, door Mej. A. E. Groll. .	XLIII
Abraham Vilders, door j hr. Mr. M. A. Beelaerts van Blokland.	XLIX
Dr. Daniël Plooy, door Dr. W. Th. Boissevain	LI
Jhr. Dr. W. A. Beelaerts van Blokland met portret, door W. J. J. C. Bijleveld . . .	LIV
J. W. Kobus, door G. B. Werther .	LXI
Hommo Eltjo de Ruyter Zylker, door Dr. C. S. Lechner.	LXVII
B. J. Hurman, door J. P. Mulder . . .	LXXI
J. F. de Ren, door G. F. E. Kiers	LXXV

	Blz.
Historie en legende van het Huis ter Lucht met 3 afbeeldingen door, Mr. S. J. Fockema Andreae.	1
Bladvulling, door L. K.	15
Ter waarschuwing (bladvulling), door W.J. J. C. Bijleveld	16
Een blik in het volksleven te Woubrugge, door O. C. van Hemessen	17
Bladvulling, door L. K.	31
In Memoriam het Leidsche Stadhuis en wat er nog overbleef, met 2 afbeeldingen en platte grond, door H. J. Jesse.	33
De toren van Rijnsburg, door Dr. E. H. ter Kuile	45
Dichterlijk proza uit het Fransche tijdvak (bladvulling), door W. J. J. C. Bijleveld .	48
Een en ander uit den inboedel op het huis te Warmond a ^o 1658, door W. J. J. C. Bijleveld	50
Eenige aantekeningen over het archief van het Leidsche Studenten Corps, door B. v. R. (R. H. v. d. Wall Bake).	57
Het Leidsche Weeshuis en de Oost-Indische Compagnie, door Prof. Dr. N. J. Krom .	62
Het Engelenbeeld in de Lakenhal, met afbeelding, door N. J. Swierstra	72
Belangrijke gebeurtenissen in het Stedelijk Museum de Lakenhal, gedurende het jaar 1935 (bladvulling), door A. Coert . . .	75
Het weder te voorschijn brengen van de beeltenis van God den Vader op het „ Jongste Oordeel” van Lucas van Leyden in	

	Blz.
de Lakenhal, door A. Coert	76
Baldadigheid in de Pieterskerk (bladvulling), door L. K.	83
De Leidsche Monumenten, door Ir. J. Westra Pietje Delbeek (bladvulling), door W. J. J. C. Bijveld	86
Lijst van werken, betrekking hebbende op Leiden en omgeving (1935).	88
	90

